

I. A „KÜLÖNUTAS” ROMÁNIA ÉS CEAUȘESCU HATALMÁNAK KONSZOLIDÁLÁSA 1964–1967

1. Kisebbségpolitika fent. Az RKP kisebbségpolitikájának alakulása, változásai

1.

Nyilatkozat a Román Munkáspárt álláspontjáról a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom kérdéseiben. A szocialista világrendszer a történelmi fejlődés döntő tényezője¹

Bukarest, 1964. április 1.

[...]² A szocialista világrendszer által gyakorolt döntő befolyás a történelmi fejlődésre elválaszthatatlanul összefügg azzal az erővel, amelyet ez a rendszer minden vonalon – gazdasági, társadalmi és politikai téren – képvisel. Gazdasági téren – a tőkés világ ipari fejlődésénél gyorsabb ütemű ipari fejlődés eredményeként – a szocialista világrendszer részaránya a világ ipari termelésében az 1950. évi 20 százalékról 1963-ban 38 százalékra nőtt. A Szovjetunióban sikerrel valósul meg a kommunizmus általánosan kibontakozó építése; a termelőerők fejlődése kifejezésre jut a hétéves terv feladatainak teljesítésében és túlteljesítésében; a Szovjetunió egész sor ipari termék termelési volumenét illetően első helyet foglal el a világon; a mezőgazdaság fejlődésének átfogó programját váltja valóra. Jelentős eredményeket értek el a műszaki-tudományos és kulturális téren, a nép anyagi jólétének növelésében. A Kínai Népköztársaságban a két ötéves terv időszaka alatti erőfeszítések eredményeként megteremtették az ország szocialista iparosításának alapját. Az 1963-as év folyamán jelentős eredményeket értek el az ipari és mezőgazdasági termelés növelésében, a népgazdaság fejlesztésében és a dolgozók életkörülményeinek további javításában. Jelentős eredményeket ért el a többi szocialista ország is a gazdaság és a kultúra, a tudomány és a technika terén; több szocialista ország, közöttük Románia is belépett a szocialista építés kiteljesítésének szakaszába.

Egy olyan hatalmas mű megvalósítása, mint az új társadalom felépítése, számos bonyolult probléma megoldását követeli meg; ezek megoldása során nehézségek merülhetnek fel, hibák fordulhatnak elő, de a szocialista országok fejlődésére a

---

1 1964 áprilisában az RMP *Nyilatkozat a Román Munkáspárt álláspontjáról a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom kérdéseiben* címmel egy dokumentumot adott ki, amelyben elítélte a szocialista országok egymás belügyeibe való beavatkozását. A nyilatkozat gyakorlatilag Románia és a Szovjetunió közötti fokozatos eltávolodás kulcsmomentuma volt.

2 A nyilatkozatból csak a szocialista országok egymás közötti viszonyára vonatkozó részt közöljük.

gazdaság és kultúra felvirágoztatásában, a társadalmi és állami rend szüntelen fejlesztésében elért nagy sikerek a jellemzőek. A gazdasági alapon végbement változásoknak megfelelően mély átalakulások következtek be ezen országok társadalmi struktúrájában, új társadalom jött létre, megerősödött a munkásosztály és a paraszt-tömegek közötti szövetség a munkásosztály vezetésével, megerősödött a nép erkölcsi-politikai egysége. Gazdag tapasztalatok birtokában, a kommunista és munkáspártok a társadalom politikai vezető erejét alkotják. Fejlődik a szocialista demokrácia, a néphatalom bebizonyította szilárdságát. A szocialista országok sikereik révén beigazolják, hogy a szocializmus megszünteti a kapitalizmus szükségszerűen velejáró tehertételeit, egyenlőtlenségeit és ellentmondásait, igazságos, magasabb rendű társadalmi rendet hoz létre, megteremti a magas fokú és szüntelenül növekedő munkatermelékenység feltételeit, biztosítja az emberi génusz által megalkotott műszaki és tudományos eszközök szüntelen fejlődését és teljes kihasználását, alapvető céljául tűzi ki a dolgozók szüntelenül növekvő anyagi és szellemi szükségleteinek maximális kielégítését.

Természetesen, a tárgyilagos elemzés nem tekinthet el attól a ténytől, hogy azoknak az országoknak a többsége, amelyekben győzött a szocializmus, alacsony szintről indult el. A történelmileg rövid idő alatt megtett út, az iparosítás művében, a fejlett tőkés országokkal szembeni különbség szüntelen csökkentésében elért jelentős sikerek azt mutatják, hogy csak a szocializmus nyitja meg az összes népek számára gyors fejlődés lehetőségeit. Ezek az eredmények ellentétben állnak a tőkés országok gazdaságára jellemző egyenlőtlen fejlődéssel és ingatagsággal, azzal, hogy a kapitalista rendszer képtelen kimozdítani a tőkés világ döntő többségét alkotó gyengén fejlett országokat a gazdasági és kulturális elmaradottság állapotából.

A szocialista országok eredményei és azok a távlatok, amelyek felé haladnak, erős nemzetközi visszhangot váltanak ki, a kapitalista országok dolgozó tömegeit, a kommunista és munkáspártok vezetete forradalmi harcra lelkesít a tőke uralmának megdöntéséért és a dolgozók hatalmának megteremtéséért, ösztönzően hatnak a társadalom szocialista átalakítására. Bebizonyosodik Lenin előrelátása, aki már az első szocialista állam megjelenése idején hangsúlyozta a kapitalizmus és a szocializmus közötti történelmi verseny jelentőségét. Az új társadalom felépítése az illető ország népének történelmi műve, alkotó tevékenységének, erőfeszítésének és munkájának gyümölcse.

A Román Népköztársaság sikerei, éppúgy, mint a többi szocialista ország sikerei, azt mutatják, hogy a gazdasági fejlesztés feladatainak sikeres megoldása elsősorban az egyes országok valamennyi belső lehetőségeinek hasznosításától függ, a saját erők fokozott mozgósítása és a saját természeti források maximális értékesítése révén. Azoknak az országoknak a fejlődésére, amelyek a kapitalizmustól a gazdasági elmaradottságot örökölték, döntő fontosságú a szocialista iparosítás, az egyetlen út, amely biztosítja az egész népgazdaság harmonikus, kiegyensúlyozott, állandóan emelkedő irányú és gyors ütemű növekedését, a társadalmi munka termelékenységének szüntelen fokozását, a mezőgazdaság belterjes és sokoldalú fejlődését, a nép

életszínvonalának rendszeres emelkedését. Országunknak a szocialista építés minden területén elért eredményei megbonthatatlanul összefüggnek ezzel a politikával, melyet a Román Munkáspárt következetesen folytat. A szocialista országok gazdasági és műszaki-tudományos haladása ugyanakkor a köztük létrejött együttműködési és kölcsönös segélynyújtási kapcsolatokra támaszkodik. Ezek a termékeny kapcsolatok állandóan fejlődtek és fejlődnek: bebizonyították hatékonyságukat, rendkívül jelentősen hozzájárultak a szocialista országok sikereihez. E kapcsolatok előnyeinek teljes kiaknázása érdekében létesült a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa, amelynek – szervezeti szabályzata szerint – az a célja, hogy az erőfeszítések egyesítése és egybehangolása révén hozzájáruljon a népgazdaság fejlesztéséhez, a gazdasági és műszaki haladás meggyorsításához, a kevésbé fejlett országok iparosítási színvonalának emeléséhez, a munkatermelékenység állandó növeléséhez és a tagállamok népei jólétének szüntelen emeléséhez.³ A KGST keretében az együttműködés a teljes jogegyenlőség, a szuverenitás és a nemzeti érdekek tiszteletben tartása, a kölcsönös előnyök és elvtársi segítségnyújtás elvei alapján történik. A KGST-ben résztvevő szocialista országok gazdasági együttműködésükkel kapcsolatosan megállapították, hogy nemzetközi szocialista munkamegosztás fő módszere, a népgazdaságok közötti együttműködés fő formája a tervek összehangolása a két- és többoldali megegyezések alapján. A KGST-tag szocialista országok együttműködési kapcsolatainak fejlődése folyamán olyan formák és intézkedések vetődtek fel, mint az összes tagok számára közös egységes terv és egységes tervező szerv, a gazdasági ágankénti nemzetközi szövetségek, a több ország közös tulajdonában levő vállalatok, az államközi gazdasági komplexumok stb.

Pártunk egész világosan kifejtette álláspontját, s rámutatott: mivel a szorgalmazott intézkedések lényege az, hogy egyes gazdasági vezető funkciók az illető állam hatásköréből bizonyos államfölközi szervek vagy szervezetek hatáskörébe menjenek át, nem felelnek meg a szocialista országok közötti kapcsolatok alapjául szolgáló elveknek.⁴ Az összes KGST-országok közös, egységes tervező szervének gondolata a legkomolyabb gazdasági és politikai következményekkel jár. A népgazdaság tervszerű vezetése a szocialista állam szuverenitásának egyik alapvető, lényeges és elidegeníthetetlen jogköre – mivel az állami terv az a fő eszköz, amellyel a szocialista állam valóra váltja a maga politikai, társadalmi és gazdasági céljait, meghatározza a népgazdaság fejlődésének irányát és ütemét, alapvető arányait, a felhalmozást a nép anyagi és kulturális életszínvonalának növelését célzó intézkedéseket. A szocialista állam szuverenitása feltételezi azt, hogy az állam ténylegesen és teljesen rendelkezék e jogkörök gyakorlati ellátásának eszközeivel, saját kezében tartva a gazdasági és társadalmi élet vezetésének összes mozgató erőit. Ilyen mozgatóerők átengedése

3 A KGST 1948. január 25-én jött létre a Szovjetunió kezdeményezésére, a Marshall terv ellensúlyozása véget.

4 A szövegrész azokra a szovjet gazdaságpolitikai törekvésekre utal, amelyek alapján a KGST tagországok különböző gazdasági területei, ágazatai közös, államok feletti irányítás alá kerültek volna. Egy ilyen tervezet volt az ún. Valev-terv, amely Moldovát, Dobrudzsát kapcsolta volna össze néhány szovjet és bolgár területtel, egységes mezőgazdasági nyersanyagtermelő régiót alkotva.

valamely államfeletti, vagy államon kívüli szervek hatáskörébe, tartalmatlan fogalom-
má változtatná a szuverenitást. Mindezek teljesen érvényesek mind az iparágankénti
műszaki-termelési államközi szövetségek, mind pedig a két vagy több állam közös
tulajdonát képező vállalatok esetében. Az állami terv egy és oszthatatlan, nem lehet
belőle kivonni és az államon kívül helyezni egyes részeket, vagy töredékeket.
Lehetetlen a népgazdaságot a maga egészében vezetni, ha egyes iparágai vagy
vállalatai vezetésének kérdéseit kivonják az illető országok pártjának és kormányának
hatásköréből és államok közötti szervek hatáskörébe helyezik. Olykor úgy tüntetik fel
a fent említett jellegű államfölötti gazdasági vezetési formákat, mintha azok Lenin
alábbi szavaiból fakadnának: „... tekintettel a világ minden nemzetének proletariátusa
által közös terv szerint szabályozandó egységes világgazdaság létrehozásának tenden-
ciájára, amely tendencia már a kapitalizmus idején is egészen világosan megmutatko-
zott és amelyet a szocializmusban feltétlenül tovább kell fejleszteni és teljesen meg
kell valósítani.” Ez a beállítás azonban nem számol azzal a ténnyel, hogy Lenin a
szocializmus világméretű győzelme korszakának problémájáról beszélt, amikor az
„egységes világgazdaság” „általános terve” „az összes nemzetek proletariátusának”
műve lesz. Ezen országok sajátosságainak, nemzeti és állami különbözőségeinek
sokasága, amely Lenin szerint a proletariátus világméretű győzelme után is hosszú
ideig fennmarad, rendkívül bonyolulttá teszi a gazdasági együttműködés szervezési
formáinak megtalálását még akkor is, amikor a szocializmus világszerte, vagy legalább
is az országok többségében győzni fog. Hogy melyek lesznek akkor ezek a formák,
milyen konkrét módon folyik majd az együttműködés, azt majd eldönti az élet, a
tapasztalat. Ezeknek az egységes világgazdasághoz kapcsolódó formáknak a meghatá-
rozása most, mivel ez más történelmi korszak kérdése, reális alap nélküli. Az egységes
világgazdaság kialakításának tendenciája, melyről Lenin beszélt, a társadalom fejlő-
désének objektív tényezője, s ez a mai körülmények között is megnyilatkozik, de ez a
tényező nem hághatja át a szuverén és független országok népgazdaságából álló
szocialista gazdasági világrendszer jelenlegi szakaszára jellemző objektív törvényeket.
Ez az RMP álláspontja szocialista országok közötti gazdasági együttműködési kapcsola-
tok természetéről a jelenlegi történelmi szakaszban.

Kétségtelen, hogyha egyes szocialista országok közvetlen kapcsolataikban elfogad-
hatónak tartanak olyan együttműködési formákat, amelyek eltérnek a KGST-ben
egyöntetűen megállapított formáktól, ez a probléma kizárólag az illető országokat
érinti és erről szuverén módon csakis maguk dönthetnek. A jelenlegi körülmények
közt, amikor 14 szocialista ország van, és ezeknek csak egy része a KGST tagja,⁵
amikor a KGST összetétele csak részben tükrözi a szocialista világrendszer alkatát,
az mozdítaná elő az összes szocialista országok közötti gazdasági együttműködés
fejlődését, ha azokkal az országokkal egyetemben, amelyek nem tagjai ennek,
megtalálnák a legjobb utat az összes szocialista országok részvételéhez a KGST-ben,

---

5 A KGST alapító tagállamai a Szovjetunió, Románia, Magyarország, Csehszlovákia, Bulgária és Lengyelor-
szág voltak. Később csatlakozott Albánia (1949), az NDK (1950), Mongólia (1962), Kuba (1972) és a
Vietnami Demokratikus Köztársaság (1978). Társult tag: Jugoszlávia.

ha a világorradalmi folyamat kibontakozásának arányában biztosítanak a legtágasabb, a legrugalmasabb együttműködési formákat és módszereket új és új államok bevonásához és annak megkönnyítéséhez. A KGST ily módon a legmagasabb fokon felel meg a szocialista közösség gazdasági erősödése érdekeinek, elősegítené a szocializmus világszisztemre válása előnyeinek teljes kihasználását és biztosítaná a szocialista országok egységének tartós anyagi alapját. Mi több, úgy véljük, hogy a nemkapitalista fejlődés útját járó más országok számára is meg kell találnunk – az őket érdekelhető területeken – a KGST tevékenységében való részvétel formáit és módszereit.

A Román Munkáspárt a maga részéről állhatatosan szorgalmazza az összes szocialista országokkal való együttműködés erősítését és a nemzetközi szocialista munkamegosztás kiterjesztését az egész szocialista gazdasági rendre, mint a rendszer fejlődésének objektív szükségszerűségét. Ugyanakkor a szocialista nemzetközi munkamegosztás nem jelentheti a szocialista országok elszigetelését a világgazdasági kapcsolatok egészétől. A Román Népköztársaság, akárcsak a többi szocialista ország, következetesen küzdve a kölcsönös előnyökön alapuló, politikai feltételektől, megszorításoktól és megkülönböztetésektől mentes, normális gazdasági kapcsolatok előmozdításáért fejleszti gazdasági kapcsolatait az összes államokkal, tekintet nélkül azok társadalmi rendszerére. Nagyon időszerűek és teljesen beigazolódnak Lenin szavai, amelyek szerint „van egy erő, amely nagyobb, mint bármelyik ellenséges kormány vagy osztály óhaja, akarata és elhatározása, ez az erő: az általános világgazdasági viszonyok, amelyek kényszerítik őket, hogy a velünk való kapcsolatoknak erre az útjára lépjenek.” A szocializmus világszisztemre alakulása, az a tény, hogy országok egész sorában a dolgozók kivívták a hatalmat, azt a feladatot tűzte a kommunista és munkáspártok elé, hogy ne csak a saját országuk keretén belül változtassák meg gyökeresen a társadalmi viszonyokat, hanem szervezzék meg az országok közti kölcsönös kapcsolatokat is, dolgozzák ki egy nagy nemzetközi államközösség keretében az együttműködési normákat. Ez egészen új problémaként merült fel, e vonatkozásban hiányzott az előzetes gyakorlati tapasztalat – s a kérdés annál is inkább bonyolult, mivel nagyság, erő, gazdasági, politikai és társadalmi fejlődés tekintetében egyenlőtlen országokról van szó, s mindehhez járulnak még a nemzeti különbségek és a sajátos történelmi adottságok. A szocialista országok kommunista és munkáspártjai, amelyek a történelemben példa nélkül álló, minőségi szempontból új kapcsolatokat érvényesítenek a nemzetközi porondon, e kapcsolatokat a függetlenség és a nemzeti szuverenitás, a jogegyenlőség, a kölcsönös előnyök, a kölcsönös elvtársi segélynyújtás, a belügyekbe való be nem avatkozás, a területi integritás tiszteletben tartása elveinek, a szocialista nemzetköziség elveinek alapjára építették. Miként az 1960-as Értekezlet⁶ Nyilatkozata hangsúlyozta, és miként a történelmi tapasztalat igazolta, ezek az elvek az egész szocialista világszisztem megdönthetetlen törvényét, fejlődésének zálogát alkotják. Ezek az elvek objektív szükségszerűségként tevődtek fel az együttműködési

6 1960-ban került sor Genfben a nemzetközi leszerelési tárgyalásokra. A paritásos alapú testületben kezdetben öt tőkés és öt szocialista ország kapott helyet (Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Kanada, Nagy-Britannia, Olaszország, illetve Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Románia és a Szovjetunió). A kezdet viharos volt: a szocialista államok képviselői – a nyugati hatalmak „obstrukciós magatartására” hivatkozva – 1960. június 27-én kivonultak a tizhatalmi bizottságból.

kapcsolatok fejlesztésére, a független és egyenjogú államokból álló közösség akcióegységének és összeforrottságának biztosítására. Bárminő csorbításuk vagy megszegésük csak nézeteltérések és széthúzások forrását hozhatja létre. Nagy nyugtalanságot kelt, hogy a nemzetközi kommunista és munkásmozgalomban jelenleg fennálló nézeteltérések és a mind jobban kiéleződő nyilvános vita kihat a szocialista tábor országainak kapcsolataira.⁷ Érintik a gazdasági kapcsolatokat, csökkennek a kereskedelmi cserék, rosszabbodnak a kölcsönös politikai kapcsolatok, bizalmatlanság és feszült légkör keletkezik az illető országok között, ami gyengíti az egész szocialista világrendszer egységét és erejét. Kivételem nélkül az összes népek és az összes szocialista országok alapvető érdekei, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom érdekei, a nemzetközi munkásosztály és az összes dolgozók legfőbb érdekei megkövetelik a szocialista országok közötti kapcsolatok sürgős normalizálását. Pártunk úgy véli, hogy, még ha a nézeteltérések nem is oldódnak meg most, és ha a nyilvános vita, a kommunisták mélységes sajnálatára, tovább folytatódik is – a szocialista országok államközi kapcsolatainak vissza kell térniük a rendes kerékvágásba. Pártunk ebben az összes nagy és kis szocialista országos kommunista és munkáspártjainak, kormányainak azonnali, sürgős kötelezettségét, saját népükkel és az összes népekkel szembeni halaszthatatlan feladatát látja.

A szocialista országok történelmi fejlődési folyamatukban megerősödtek gazdasági, politikai és társadalmi szempontból, kommunista és munkáspártjaik éretté váltak, növekedett az a képességük, hogy megoldják a belső építőmunkában és országainak nemzetközi kapcsolataiban felmerülő különböző problémákat. A szocialista világrendszer fejlődésében, erejének és befolyásának növekedésével, az egyes szocialista országok sokoldalú fejlődésével egyidejűleg országról országra váltakozó konkrét feladatok merülnek fel a közös, alapvető célkitűzések keretében. Természetes, hogy az egység és a szolidaritás szellemében cselekvő, egymást kölcsönösen támogató szocialista államok kezdeményezéseket indítanak, aktívan lépnek fel a nemzetközi szinten, különböző akciókat hajtanak végre, amelyek egyaránt megfelelnek sajátos problémáiknak és érdekeiknek, és az egész szocialista közösség általános érdekeinek. Semmit sem vesztek időszerűségükből Leninnek azok a szavai, amelyekben hangsúlyozta, hogy „Mindaddig, míg a népek és országok között nemzeti és állami különbségek vannak – márpedig ezek a különbségek még a proletariátus diktatúrájának világméretben történő megvalósulása után is sokáig, nagyon sokáig meg fognak maradni –, a világ kommunista munkásmozgalmának nemzetközi taktikai egysége nem a különféleség kiküszöbölését, nem a nemzeti különbségek megszüntetését (ez a mai helyzetben dőre álom), hanem a kommunizmus alapelveinek ... olyan érvényesítését követeli, amely ezeket az elveket a részletekben helyesen módosítja, azokat a nemzeti és a nemzeti-állami különbségekhez hozzáalakítja, hozzáalkalmazza.” Ebből a lenini igazságból kiindulva, amely szerint az államok és a nemzeti különbségek fennmaradnak a szocializmus világméretű győzelméig, sőt még azután is hosszú ideig, a szocialista országok megvalósítják akcióegységüket minden területen, gazdasági és

7 Itt a szöveg a Kínai Népköztársaság és a Szovjetunió között a hatvanas években kiélezedett vitára utal.

politikai téren egyaránt, kölcsönös tanácskozással, közösen kidolgozott, egységes állásfoglalással a nagy, elvi kérdésekben, nem pedig valamely államok fölötti hatóság egyedüli döntésével. Ez az egyetlen helyes és lehetséges út a szuverén és egyenjogú államok együttműködésének fejlesztésére, ez szavatolja a reális és hatékony megoldásokat és tartós alapot teremt a határozatok vagy az általánosan elfogadott irányvonal megvalósításáért kifejtett közös erőfeszítések számára. Lehetséges, hogy a szocialista országok között egyes kérdésekben, nézeteltérések merülnek fel – ezeket megjelenésükkor mindig elvtársiasan, a kölcsönös egyetértés szellemében kell elemezni és kezelni, minősítések, oda nem illő jelzők, pressziók vagy megkülönböztető intézkedések nélkül. A szocialista rendszerben – természeténél fogva – nincsenek objektív okok arra, hogy ellentétek merüljenek fel a szocialista országok nemzeti és nemzetközi feladatai között, az egyes országok és az egész szocialista közösség érdekei között. Ugyanakkor egy ország érdekei sem állíthatók be általános érdekeként, a szocialista rendszer fejlődésének objektív követelményeiként. A szocialista államok megszilárdulási folyamatát, kommunista és munkáspártjaik maturizálódását úgy kell tekinteni, mint erejük jelét, mint minden egyes szocialista ország és az egész szocialista világrendszer növekvő erejének kifejezését, az egész kommunista mozgalom fejlődésének örvendetes, pozitív tényezőjét.

A szocialista világrendszer országainak tapasztalata bebizonyította, hogy a kommunista és munkáspártoknak szem előtt kell tartaniuk a szocialista építés lényegükben egyetemes érvényű, általános törvényeinek követelményeit. Ezek a törvények objektív jellegűek és természetesen senki sem „hozhat létre” önkényesen új általános törvényeket, nem nyilváníthat egyetemes érvényűnek egyedül reá vonatkozó sajátos jelenségeket, nem próbálhatja ráerőszakolni őket más országokra, és más történelmi körülmények között alkalmazni azokat. E törvények követelményeit a legkülönbözőbb konkrét körülmények között, minden egyes szocialista ország fejlődési állapotának vagy szakaszának, történelmi sajátosságainak megfelelően alkalmazzák. A szocialista építés általános törvényeinek megszegése, az alapelveitől való eltávolodás, akárcsak a nemzeti sajátosságok figyelmen kívül hagyása, csak árthat a szocialista építésnek minden egyes országban. A szocialista építés legmegfelelőbb formáinak és módszereinek megállapítása érdekében a kommunista és munkáspártok – tekintetbe véve mind az objektív törvények követelményeit, mind országaik konkrét történelmi körülményeit – intenzív alkotó tevékenységet fejtenek ki, figyelembe véve a társadalmi fejlődés követelményeit, összegezve saját tapasztalataikat és tanulmányozva más testvérpártok tapasztalatait. Tekintettel a szocialista építés különböző körülményeire, nincsenek és nem is lehetnek egységes minták vagy receptek, senki sem döntheti el, hogy mi helyes és mi nem, más országok vagy más pártok számára. A szocialista építés formáinak és módszereinek kidolgozása, megválasztása minden egyes marxista-leninista párt hatáskörébe tartozik, minden szocialista állam szuverén joga. A szocialista országok közötti új típusú kapcsolatok alapelveinek szigorú tiszteletben tartása elsőrendű fontosságú feltétele egységüknek és összeforrottságuknak, valamint annak, hogy a

szocialista világrendszer betöltse döntő szerepét az emberiség fejlődésében. A szocialista országok közötti kapcsolatok alapelveinek következetes gyakorlati alkalmazása, nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi téren is, az egyik legfontosabb kötelezettség, minthogy ezek a kapcsolatok óriási vonzerőt gyakorolnak a nemzetközi szintén, az összes népek a legnagyobb figyelemmel kísérik őket, mozgósító tényezőt jelentenek a kapitalista országok és az új, független államok dolgozóinak harcában. Lenin szavai a győztes proletariátus példájának erejéről egyaránt bebizonyítják érvényüket akár a szocialista országok sikereinek szempontjából, akár pedig az általuk alkalmazott nemzetközi kapcsolataik hatásával mérjük azokat. A szocialista rendszer országai közötti nemzetközi szolidaritási kapcsolatok szilárd alapokra épülnek: azonos az államrendszer, amelyben a munkásosztály tölti be a társadalmi vezető erő szerepét, azonosak a népek forradalmi vívmányainak megvédésére és fejlesztésére irányuló alapvető érdekeik, egységes a céljuk, vagyis a szocializmus és a kommunizmus felépítése, közös a marxi-lenini ideológiájuk. A szocialista világrendszer fennállása alatt szerzett tapasztalatok megmutatták, hogy az egyes szocialista országok erejének és legyőzhetetlenségének forrása a szocialista világrendszer egysége és összeforrottsága. Nem az az erősebb, ami most elválasztja, hanem az, ami egyesíti a szocialista országokat, ennek kell túlsúlyba jutnia és győznie.

A nyilatkozat hivatalos magyar nyelvű fordítása, közli a marosvásárhelyi Vörös Zászló, 1964. április. 1. 1-4. p.

2.

Alexandru Drăghici beszéde a Belügyminisztérium pártbizottságának ülésén

Bukarest, 1964. április 5.

[...]»⁸, Az igaz, hogy a szovjet hadsereg fontos szerepet játszott az ország felszabadításában, de mit gondolnak, hogy egész életünkben csókolgatni fogjuk ezért a kezüket? Hát kommunista szokás lenne ez? Tisztelem őket, de ennek a tiszteletnek kölcsönösnek kell lennie, ellenkező esetben az már nem tisztelet. Mi megtanultuk a párttól szeretni a Szovjetuniót, hogy éltsük a progresszív hagyományokat de a kölcsönösség egy alapelv. Ha ők ezt nem tartják be, tőlünk sem várhatják el. Mindenképp, azon elemek tevékenysége, akik ily módon rágalmaznak egy népet, egyáltalán nem örvendeztet meg és ezt annak megfelelő módon kell kezelni. Mire is gondolt Konyev marsall azzal, hogy nekünk adja a Bukarestet felszabadító szovjet egység zászlaját?⁹ És kérdezem, hol van ez az osztag, mert nem is létezett. Bukarestet nem a szovjetek szabadították fel, nem fogadhatunk el ilyen hamisításokat és azoknak a történelembe való beillesztését. Milyen érdekből tagadják a szovjet történészek a román nép szerepét a fasizmus alól történő felszabadításban?¹⁰ Ezek mind olyan kérdések, amelyekre nekik kell válaszolniuk. Egyik részről tisztelet, a másíkról pedig megvetés, ez nem megy. Mindez nem csak néhány káder lebecsülését jelenti, hanem egy egész nép iránti megvetést. Mi ezt nem fogadhatjuk el. Néha ezek az államok fölötti szervek az együttműködés magas formájaként kerülnek bemutatásra. Hogy mi a felsőbbrendű ebben, én nem tudom. Azt viszont tudom, hogy mindez áthágja a szuverenitás és a függetlenség elvét és olyan elégedetlenségi megmozdulásokhoz vezet, mint a prágai május 1. A szovjet elvtársak, úgy látszik, nem vonták le a következtetéseket a magyarországi történésekből, és tovább folytatják ugyanebben a stílusban.¹¹ Az integráció kifejezést gyakran használják a KGST szerveiben, mint a szocialista gazdaság jövőjének egyik kulcselemét. A gazdasági függőség elméletéhez nagyon ragaszkodnak a szovjet elvtársak. Ezzel ellentétben a szocialista országok gazdasági függetlenségét már nem nézik jó szemmel. Bizonyítékok erre az általunk, a KGST és maga Hruscsov elvtárs tudta nélkül gyártott traktorok és tehergépkocsik is. Mi történne a mezőgazdaságunkkal, ha nem gyártanánk traktorokat.¹² Természetesen, meg kellett volna vásárolnunk a csehektől vagy

8 A beszéd általános bevezető részét nem közöljük.

9 Konyev, Iván Sztjepanovics szovjet marsall. 1955–1960 között a Varsói Szerződés egyesített cróinek parancsnoka, majd 1961–1962-ben a németországi szovjet erők főparancsnoka volt.

10 Románia 1944. augusztus 23-án lépett ki a német szövetségi rendszerből. A régi hatalom fontosabb képviselőit, Ion Antonescu tábornokot és még néhány társát letartóztatták, majd kivégezték. Az első szovjet csapatok augusztus 29-én érték el a fővárost. A román történetírás szerint a kisebb német ellenállási góccokat addigra már felszámolták így a főváros tényleges felszabadítása már kvázi megtörtént a szovjetek érkezése előtt.

11 Drăghici a Szovjetunió és a Varsói Szerződés tagállamai közötti feszültségekre utalt, pl. az 1956-os magyarországi forradalomra és szabadságharcra, illetve a szovjetek ellen folytatott fegyveres ellenállásra.

12 Drăghici a brassói traktorgyárra utal. A brassói üzem 1948-tól gyártott traktorokat. Az első, kimondottan Romániában tervezett traktort 1960-ban gyártották.

másoktól. Úgy vélem, a mi traktorjaink jobbak és tökéletesen megfelelnek a célnak, a mezőgazdaság gépesítésének. A tavalyi eredményeket, mondjuk a tavalyi év egy rossz év volt, nem függetleníthetjük a mezőgazdaság gépesítésének kérdésétől. Úgy gondolom, hogy szeretni azt a népet, amelynek része vagy, küzdeni életszínvonalának felemeléséért, harcolni az ország iparosításáért és a szocializmus gazdasági alapjainak letételéért a saját országodban, minden hazai kommunista feladata és hazafias kötelessége. Visszautasítjuk a nacionalista megbélyegzést és mindenféle más jelzót.

Sokszor mondják, hogy az államok fölötti szervezetekről már Lenin is beszélt. De ahogy már az előbb is említettem, Lenin arra az időpontra utalt, amikor a szocializmus majd győzedelmeskedni fog az egész világon. De ő is megjegyzi, hogy még ezek után is el kell telnie egy jó időnek, amíg megfelelő meggyőző munka és elhatározás eredményeként el lehet jutni erre a szintre. Tehát íme, milyen körülmények között valósulhat mindez meg, nem úgy, ahogy Hruscsov elvtárs szeretné, hogy ezzel beírja magát a történelembe.¹³ Amit ő akar, az egyáltalán nem könnyíti meg a helyzetet, sőt tovább bonyolítja. Úgy gondoljuk, hogy bizonyos történelmi korszakokat átugorni nem más, mint egy pusztá kaland és az elkövetőik, ahogy említettem, csupán kalandorok.

Tudjuk, hogy milyen szerencsétlen eredményeket szült a Komintern tevékenysége és az ott használt módszerek. Jugoszláviát akkor kizárták a szocialista országok táborából és mi is a magunk bőrén tapasztalhattuk meg, milyen a központosított vezetés: állandó vezetősere. Elmondhatom, az hogy a pártunk az illegalitás alatt oly kevés taggal rendelkezett nem az ország gazdasági állapotának tudható be, vagy annak, hogy nálunk nem voltak forradalmárok. Nem, mindez annak volt betudható, hogy néhány kivétellel a Komintern a néptől idegen, kispolgári elemeket küldött. Olyan embereket, akik semmiféle hatással nem voltak a népre. Ha alaposabban megnézzük az akkori főtitkárokat és azt, hogy milyen célokat szolgálhattak, csak csodálkozni tudunk, hogyan is növekedhetett a pártunk akkoriban.¹⁴ Főtitkár volt például a földbirtokosi származású Borisz Stefanov, maga is birtokos.¹⁵ Íme, ki vezette a kommunista pártot és nem csak azért, mert bolgár, hanem, mert Dimitrov küldte Moszkvából.¹⁶ Aztán ott volt Főris is, az áruló és még egy sor polgári elem, elszakadva a néptől, csupa idegen elem, akiknek semmi köze sem volt a népünk érzelmvilágához.¹⁷ Csupa gyáva titkár, akik még románul sem tudtak. Ott volt például az ukrán származású Gorun, aki egyáltalán nem tudott románul vagy Ana Pauker férje, Marcel,

13 Hruscsovnak a KGST tagállamai keretén belül történő gazdasági együttműködés elmélyítését célzó terveire utal.

14 A Romániai Kommunista Pártban az illegalitás (1923–1944) időszakában rendkívül nagy volt a nem román származású tagok aránya. A párttagok száma 1933-ban a következőképpen alakult: magyar: 440, román: 375, zsidó: 300, bolgár: 140, orosz: 100, moldován (besszarábiai): 70, ukrán: 70, egyéb: 170. Ioan Chișer: *Considerații privind evoluția numerică și compoziția etnică a P.C.R. 1921-1952. Arhivele totalitarismului*, 1998. 6. sz. 25–44. p.

15 Boris Stefanov bolgár származású kommunista politikus volt. 1922-től tagja volt a párt legfelsőbb vezetésének. 1936-tól 1940-ig ő töltötte be a párt első titkári tisztségét úgy, hogy közben eltávozott Moszkvába.

16 Georgij Dimitrov bolgár származású kommunista politikus. A 1934-től a Komintern vezetője volt, majd Bulgária miniszterelnöke.

17 Főris István 1940–1944 között az RKP első számú vezetője volt.

aki az *Adevărul* és a *Dimineata* újságok tulajdonosának a fia volt.¹⁸ Íme, hogy milyen elemeket küldött a Komintern és, hogy ezek mennyire ismerhették az itteni helyzetet, a román népet és egyáltalán, a népünk büszkeségét. Az csak természetes, hogy egy ilyen vezetés csak téves ideológiai állásfoglalásra volt képes. Főleg az V. kongresszus jelszavára gondolok, az önrendelkezésre, amelyet tévesen ítéltek meg.¹⁹ Ez az önrendelkezési elv lényegében a román állam szétdarabolását jelentette volna. Az oroszok elvették volna Bukovinát és Bessarábiát, a magyarok Erdélyt és a bolgárok pedig Dobruzdzsát. A Kominternben tevékenykedő néhány elemnek ez jól jött volna. Azoknak az embereknek, akik mostanáig így ítélték meg a dolgokat, most nehezére esik, hogy értékeljék a román népet és annak hazafias érzelmeit. A történelem igazsága mindenképp helyre teszi majd a dolgokat és megítéli a cselekedeteket úgy, ahogy azt kell. Néhány elvtárs arról beszélt, hogy a szovjetek a titkosszolgálatok terén is a KGST-hez hasonló valamit szerettek volna létrehozni. Ez igaz. Ez volt a lényege a prágai megbeszéléseknek is, amikor arról kellett volna értekeznünk, hogyan tudunk hatékonyabban harcolni az imperializmus ellen. Ott aztán rájöttünk, hogy másról van szó. Ezt a taktikát ők gyakran használják, habár még a szorult helyzetekben is tagadják. Undorító, amikor a barátaikkal is ilyen módszereket használnak. Tehát, amint említettem, azért hívtak oda, hogy megbeszéljük az imperialisták elleni küzdelmet és egyszer csak másról lett szó. Segítséget kértek, mintha, ők vakok vagy sánták lennének, és oda kellene adnunk a munkánk eredményeit, a külföldi forrásainkat. Az országunkra vonatkozó állambiztonsági kérdések csak a mi népünkre tartoznak és nem különféle zsoldosokra és idegen államokra. A Securitate tisztjei a párt irányvonalához kötődnek, határozottan harcolnak népünk szabadságáért és gyarapodásáért, a munkásosztály vívmányaiért és nem engedik, hogy mások kalandor érdekei érvényesüljenek.

ACNCAS, fond Documentar, dos. 197. 22–24. f. Géppel írt román nyelvű jegyzőkönyv.

---

18 Marcel Pauker 1921-től tagja volt a párt vezetőségének. A két világháború között többször volt letartóztatva. 1925-ben a Szovjetunióba ment, ahol a sztálini tisztogatások áldozatául esett.

19 A Komintern 1925-ben megtartott V. kongresszusa a trianoni békeszerződést az imperialista hatalmak diktátumának nevezte, amely nem veszi figyelembe a kisebbségek önrendelkezési jogát. A mindenkori román politikai osztály a Nagy Románia szétverésére készített tervezetként kezelte a Komintern e pontjait és ebből kifolyólag, ennek felvállalóit, képviselőit a román nép ellenségeként.

3.

A Román Kommunista Párt Központi Bizottságának jelentése a párt tevékenységéről az RKP VIII. és IX. kongresszusa közötti időszakban.

Részletek Nicolae Ceaușescu beszámolójából²⁰

Bukarest, 1965. július 19–24.

[...] ²¹

III. A szocialista társadalmi rend; a nemzet és a szocialista állam felvirágzása

„Eltársak! A szocializmus végleges győzelme hazánkban mélyreható társadalmi-gazdasági változásokat eredményezett a társadalom egész szerkezetében, s így a jelenlegi Alkotmány, amelyet 1952-ben dolgoztak ki, már nem megfelelő.²² Az egész nép elé megvitatásra bocsátott új alkotmány tervezete tükrözi ezeket az átalakulásokat és szentesíti a szocialista társadalom megteremtésében kivívott győzelmeket. (Taps) Az a javaslat, hogy hazánk a Románia Szocialista Köztársaság elnevezést viselje, teljes mértékben megfelel rendszerünk jelenlegi fejlődési stádiumának. (Hatalmas taps, éljenzés) Az Alkotmány-tervezet szem előtt tartja államunk egységes jellegét és hangsúlyozza, hogy a nép – az egész hatalom szuverén birtokosa – ura sorsának, az ország természeti kincseinek és tudatosan alakítja saját történelmét. (Hosszan tartó taps) Az Alkotmány-tervezet, abból a tényből kiindulva, hogy pártunk kivívta a nép szeretetét és rendíthetetlen bizalmát, szentesíti a Román Kommunista Pártnak mint az egész társadalom politikai vezető erejének szerepét. (Hatalmas taps) Társadalmunk a termelőeszközök szocialista tulajdonára épül, amely biztosítja a haza sokoldalú fejlődését, az egész nép jólétét; az Alkotmány-tervezet szavatolja, oltalmazza és biztosítja az egész nép tulajdonát képező javak állami tulajdonának, valamint a szövetkezeti szervezetek tulajdonában levő javak szövetkezeti tulajdonának állandó fejlődését.

Románia jelenkori történelme elválaszthatatlanul összefonódik a munkásosztálynak a politikai hatalom kivívásáért és az új társadalom megteremtéséért folytatott harcával. (Hatalmas taps) A munkásosztály, miután az állam vezető osztálya lett – szövetségben a dolgozó parasztsággal, a kommunisták pártjának vezetése alatt –, hozzáértéssel megvalósította az új társadalom felépítésének művét, bebizonyította, hogy történelmi hivatásának magaslatán áll. (Taps) A munkásság számbeli növekedése, műszaki és általános műveltségi ismereteinek gyarapodása, osztályöntudata színvo-

20 Az RKP IX. kongresszusa 1965. július 19–24. között zajlott le. Ez volt Ceaușescu-időszak első pártkongresszusa. Ekkor rögzítették az új vezetés politikai-ideológiai irányelveit.

21 A beszámolóból csak a nemzetiségi kérdésre vonatkozó részt közöljük.

22 Az 1952-es román alkotmány az 1936-os szovjet alkotmány mintájára született. Kisebbségi jogok terén nagyjából megfelelt az 1948-as alkotmány előírásainak. Újdonság volt viszont a történelmi Székelyföldet majdnem teljes egészében magába foglaló Magyar Autonóm Tartomány létrehozása.

nalának emelkedése folytán még inkább fokozódik a munkásosztály szerepe a szocializmus építésében. Az Alkotmány-tervezet szentesíti a munkásosztálynak egész szocialista társadalmunk vezető osztályaként betöltött szerepét. (Hosszan tartó taps) A szocializmus építéséért folytatott közös munkában és harcban magasabb fokra emelkedett a munkásosztály és a parasztság szövetsége, szocialista társadalmunk sziklaszilárd alapja. A parasztság mind a burzsoá-földesúri rendszer éveiben, mind főképpen 1944. augusztus 23. után a munkásosztály megbízható szövetségésének bizonyult. A döntő pillanatokban a munkások mellett állt, bizalommal követte és váltotta valóra a Román Kommunista Párt politikáját. (Taps)

A mezőgazdaság szövetkezetesítése nagy változásokat idézett elő az országunk lakosságának jelentős részét kitevő parasztság társadalmi szerkezetében. Ma a parasztság olyan társadalmi osztályt alkot, amelyet közös érdekek lelkesítenek: a szövetkezeti tulajdon fejlesztése és felvirágoztatása, a szocializmus építése. Szocialista öntudatának fejlődése, ismeretkörének bővülése révén a parasztság egyre nagyobb mértékben járul hozzá a szocializmus építésében kivívott összes győzelmeinkhez. Az értelmiség, amelynek sorai a népi demokratikus rendszer éveiben megnövekedtek, a munkásokkal és parasztokkal vállvetve részt vesz népünk egész tevékenységében. Az új társadalmat a legfejlettebb tudomány és kultúra alapján építjük; éppen ezért a jövőben még inkább nő az értelmiségiek hozzájárulása a haza gazdasági, tudományos és kulturális fejlődéséhez. (Taps) A munkásságnak, a parasztságnak, az értelmiségnek és a dolgozók többi kategóriájának, nemzetiségi különbség nélküli egyesülése a párt körül népünk nagyszerű győzelmeinek döntő tényezője. Ennek az egységnek a szakadatlan erősítése biztos záloga további diadalmas előrehaladásunknak a szocializmus útján. (Taps)

A történelmi körülmények folytán hazánk tájain az évszázadok során a románok mellett más nemzetiségű lakosság is megtelepedett. Évszázadokon át románok, magyarok, németek és más nemzetiségű dolgozók együtt harcoltak és dolgoztak, sok nehézségen mentek át, elszánt harcot vívtak az elnyomó osztályok ellen. Az együttélés és az együttesen vívott harc során mindörökre testvérekké váltak, s ma együtt alkotják a szocialista Románia nagy családját. (Hosszan tartó taps) Az Alkotmány-tervezet szentesíti ezt a valóságot, tükrözve a párt helyes, marxista-leninista nemzeti politikáját, s tekintet nélkül nemzetiségükre, biztosítja a haza összes állampolgárainak teljes jogegyenlőségét minden tevékenységi területen. Ugyanakkor nem tűri a nacionalista-soviniszta propagandát, a fajgyűlölet szítását, amelyek mélységesen ellentétben állnak hazánk dolgozóinak érdekeivel. A párt nemzeti politikájának egyik kifejezése a termelőerők fejlesztése az összes tartományokban, ezek iparosítása; ezen az alapon biztosítjuk az összes állampolgárok sokoldalú érvényesülését, igazi egyenlőségüket. A különböző nemzetiségű dolgozók szoros egységben harcolnak a szocializmus építéséért, közös hazájuk – a szocialista Románia – felvirágoztatásáért. (Élénk és hatalmas taps)

A kizsákmányoló osztályok eltűnése a nemzet megerősödéséhez, egysége megszilárdulásához vezetett. Csakis a szocializmusban nyilvánulhat meg a maga teljességében a gazdasági érdekek reális közössége, az egyazon területen lakó összes állampolgárok

közös szocialista kultúrája, csakis a szocializmusban lehet biztosítani az egész nép összefogását, a jólétre és boldogságra irányuló törekvéseinek valóra váltásáért folytatott harcban és munkában. A nemzet és az állam még hosszú ideig alapját fogja képezni a szocialista társadalom fejlődésének. A nemzet fejlődése, a szocialista állam erősödése megfelel a társadalmi élet objektív követelményeinek; ez nem csak, hogy nem áll ellentétben a szocialista nemzetköziség érdekeivel, hanem éppen ellenkezőleg, teljes mértékben megfelel ezeknek az érdekeknek, a dolgozók nemzetközi szolidaritásának, a szocializmus és a béke ügyének. (Taps) Minden egyes szocialista nemzet, minden egyes egyenjogú szuverén és független szocialista állam fejlődése és felvirágzása olyan lényeges követelmény, amelytől függ a szocialista országok egységének és összeforrottságának erősödése, befolyásuk növekedése az egész emberiség előrehaladására a szocializmus és kommunizmus felé. (Hosszan tartó taps) A szocializmus építése kiteljesítésének körülményei között még inkább növekszik az állam szerepe, számottevően bővül hatásköre a nemzetgazdaság megszervezésében, tervszerűsítésében és vezetésében, az ország haladása és az egész nép jóléte érdekeinek megfelelően. Egyre nagyobb arányokat ölt az állam tevékenysége az oktatás, a tudomány és a kultúra, a lakosság széles tömegeinek szocialista szellemben való nevelése terén. Ugyanakkor az állam védelmezi a dolgozók forradalmi vívmányait, az egész nép érdekeit, hazánk függetlenségét és szuverenitását. Az Alkotmány-tervezet biztosítja nemzetünk szüntelen fejlődését, a szocialista államnak, mint a szocialista társadalmi rend felépítésére irányuló egész tevékenység szervezőjének növekvő szerepét.

Rendszerünk egyik alapvető jellegzetessége a szocialista demokrácia szakadatlan bővülése, a néptömegek részvétele hazánk fő bel- és külpolitikai kérdéseinek megvitatásában, a szocialista építés művében. Az Alkotmány-tervezet szavatolja az állampolgári szabadságjogokat, az emberi egyéniség sokoldalú fejlődését. A Nagy Nemzetgyűlés – a szocialista demokratizmus kifejezője – a nép legkiválóbb fiaiból, munkásokból, parasztokból, értelmiségiekből és más kategóriákhoz tartozó dolgozókból tevődik össze. A Nagy Nemzetgyűlés az államhatalom legfelsőbb szerve, az ország egyetlen törvényhozó szerve. Rendszerünk ereje mindenegyes állampolgár haza iránti, a nép szocialista vívmányainak megvédése iránti magas fokú felelősségérzetében és kötelességtudatában, a dolgozók forradalmi éberségében rejlik. Az Alkotmánynak, az ország összes törvényeinek, az államban kialakult társadalmi együttélési szabályoknak a következetes tiszteletben tartása, a szocialista törvényesség maradéktalan érvényesítése és megvédése szocialista demokráciánk állandó erősítésének egyik jelentős feltétele. (Taps) Az Alkotmány-tervezet az állami tevékenység vezérelveként írja elő a kollektív vezetés elvét, amely biztosítja a nép érdekeinek legmegfelelőbb határozatok és intézkedések elfogadását.

Államunkban megkülönböztetett szerepet töltenek be a néptanácsok. A néptanácsok meg kell hogy javítsák a város- és községgazdálkodást, a helyi gazdaság vezetését, a dolgozók állandóan növekvő igényeinek kielégítése céljából. Jelentős kötelezettségeik vannak továbbá az oktatási, kulturális és egészségvédelmi tevékenység irányítása terén. A néptanácsoknak úgy kell tevékenykedniük, hogy munkájuk eredményeként

erősödjék kapcsolatuk a dolgozók széles tömegeivel, hogy létrehozzák a feltételeket ahhoz, hogy a dolgozó tömegek mind aktívabban vegyenek részt a közügyek megoldásában. Az egész ország nagy lelkesedéssel fogadta az új Alkotmány tervezetét, amely megtestesíti az összes városi és falusi dolgozók évszázados törekvéseit, szentesíti a román nép, drága hazánk, Románia Szocialista Köztársaság történelmi győzelmeit. (Hatalmas taps)

Román Kommunista Párt IX. kongresszusa, 1965. július 19–24. Bukarest, Politikai Könyvkiadó, 1965. 64–68. p. A beszámoló hivatalos magyar nyelvű fordítása.

4.

A nemzetiségek körében kifejtendő politikai munka feladatai

Bukarest, 1965. október 7.

A pártoktatásban és az Ifjúmunkás Szövetség (IMSz) munkában, azokon a településeken, ahol az együttélő nemzetiségek tömbben élnek, az RKP IX. kongresszusa és a Nagy Nemzetgyűlés 1965. augusztusi dokumentumait az illető nemzetiségek nyelvén is feldolgozzák. Azokban az intézményekben, gyárakban, ahol németek és magyarok is vannak, az IMSz- és a pártoktatást olyan propagandistákra kell bízni, akik ismerik az illető nyelveket és így az oktatásban résztvevők anyanyelvükön szólalhatnak fel. A tartományi, rajoni és városi bizottságok 1965. október 1-ig kibővítik a tömegszervezetek lektor, aktivista és propaganda csoportjait az együttélő nemzetiségek sorából származó kommunistákkal. Az alapszervezeteknél és kultúrházakban hazafias és internacionalista jellegű előadássorozatot szerveznek. Ennek érdekében a román és együttélő nemzetiségű aktivisták, értelmiségiek, kutatók, művészek és újságírók közül előadókat fognak toborozni. Az előadásokat művészi műsorok és dokumentumfilmek egészítik ki. Meghatározott időpontokban a tartományi, rajoni és városi titkárok találkozni fognak a román és az együttélő értelmiségiekkel, hogy meghallgassák azok beszámolóit a munkájuk során tapasztalt nehézségekről és eredményekről. Ezen beszámolók alapján a tartományi, rajoni és városi pártbizottságok javítani fognak a kifejtett pártmunkán. A tartományi, rajoni és városi pártbizottságok rendszeresen tájékoztatják az értelmiségieket a párt dokumentumok alapján

kijelölt feladatokról. Ennek érdekében rendszeres előadásokat, vitákat kell szervezni a nemzetközi és a belpolitikai eseményekről. Az RKP Központi Bizottságának Propaganda és Agitációs Osztálya rendszeresen össze fog állítani egy dokumentációs anyagot a kapitalista rendszerben tapasztalható bizonytalanságról és néhány ország, főleg a német lakosság körében erős propagandát kifejtő Német Szövetségi Köztársaság gazdasági helyzetéről. Ugyancsak a Propaganda és Agitációs Osztály előadókat küld ki a nemzetiségek által lakott régiókba, ahol előadásokat fognak tartani mind a pártaktívának, mind a dolgozó embereknek a párt politikájáról és a népi-demokratikus rendszer megvalósításairól és a nemzetközi helyzetről.

Az IMSz Központi Bizottsága utasítja a tartományi, rajoni és városi bizottságait, hogy a helyi IMSz szervezetek rendszeresen szervezzenek gyűléseket az intézményekben, gyárakban és a nemzetiségek által lakott településeken és mondják el a fiataloknak, hogy milyen feladatok várnak rájuk a szocializmus építésében és mutassák be a fiatalságnak IX. kongresszus nyitott elveit. A IMSz igyekezni fog azon, hogy a nemzetiségi diákok maturandus ünnepségeinek hazafias nevelő jelleget adjon.²³ A Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság valamint az IMSz, a Nőszövetség, az Írószövetség, a képzőművészek és zeneszerzők és más tömegszervezetek a bukaresti és vidéki értelmiségiek támogatásával kiállításokat, szimpozionokat, vitákat, tanács-

23 Az erdélyi magyar és szász közösségekben a maturandus vagy szalagavató ünnepségen az érettségi előtt álló fiatalokat avatták nagykorúvá.

kozásokat, filmnézést és előadásokat fognak szervezni több témában is a nemzetiségek által lakott vidékeken. A tartományi, rajoni és városi szakszervezetek, kulturális szervezetek hozzanak létre minél több amatőr művészegyüttest és szervezzenek minél több olyan vegyes kulturális-nevelő jellegű rendezvényt, amelyek műsoraiban kapjon helyet a román népzenei és néphagyományi sajátosságok mellett a nemzetiségek hagyománya is, kifejezendő a mindennapok testvéri összetartozását. Azokban az üzemekben és azokon a településeken, ahol a nemzetiségek nagy számban vannak jelen az adott nemzetiség nyelvén is lehet művészegyütteseket, színjátszó csoportokat és kórusokat szervezni. A magyar és német nyelvű irodalom és dramaturgia, valamint a nemzetiségek zenei életének fejlesztése érdekében a tudományokért és kultúráért, sajtóért és könyvkiadásért felelős osztályok segíteni fognak a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottságnak és az Írószövetségnek, hogy a nemzetiségi írók és zeneszerzők számára alkotói versenyeket szervezzenek. A legsikerültebb román szépirodalmi műveket lefordítják a nemzetiségek nyelvére is. Elsőbbséget élveznek azok a művek, amelyek a mindennapjainkat mutatják be. A könyvtárak könyvvállományának javítása érdekében a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság kiegészíti a nemzetiségek nyelvén történő eddigi beszerzési terveket, a könyvkiadást és a könyvimportot is, főleg, ami az ifjúsági könyveket illeti. A nemzetiségek által nem lakott településeken található magyar, német, szerb stb. nyelvű könyveket átszállítják az illető nemzetiségek által lakott településekre. A néptanácsok megvizsgálják annak lehetőségét, hogyan lehet a helyi könyvtárak állományát feljavítani a nemzetiségek nyelvén írott művekkel. A Központi Állami Könyvtár és a regionális könyvtárak lefordítják magyar, német stb. nyelvre a következő módszertani jellegű műveket: *Frumoasă ești patria mea* [Szép vagy hazám], *Patrie liberă patrie înfloritoare* [Szabad és virágzó haza], *Te slăvim România pământ părintesc*, [Dicsőítünk Románia, oltalmazó hazánk], *Călătorii pe harta patriei* [Utazások hazánkban] stb.²⁴ Az ilyen jellegű megnyilvánulásokra román és nemzetiségi írókat is meghívnak, akik beszámolnak a munkáikról és a tevékenységüket elősegítő itthoni körülményekről. [...] ²⁵

A helyi és az állami pártszervek tanulmányozni fogják annak a lehetőségét, hogy a nemzetiségek köréből származó tudósokra is megemlékezzenek, és munkáikat népszerűsítsék. Megünneplik ezek születésnapját, kiállításokat szerveznek és kiadják a legfontosabb műveiket. Az Oktatásügyi Minisztérium támogatja a vidéki néptanácsokat, hogy ellenőrizzék a magyar és német nyelvű iskolákban zajló oktatás minőségét és azt, hogy milyen körülmények között zajlik az anyanyelvű oktatás. Az Oktatásügyi Minisztérium támogatja a néptanácsok oktatásért felelős bizottságait, hogy azok jobban odafigyelhessenek az anyanyelvű iskolákra és részlegekre, hogy azokat megfelelő tanerővel láthassák el, hogy jobban odafigyeljenek a diákok hazafias nevelésére, különösképp a következő tantárgyak oktatására: román nyelv és irodalom, Románia történelme és földrajza, állampolgári nevelés, gazdasági politika és tudományos szocializmus és az osztályfőnöki órák. A helyi néptanácsok arra is vigyáznak, hogy a nemzetiségek nyelvét értő tanfelügyelőket nevezzenek ki a szükséges helyeken,

24 Romániát, a román történelmet és turisztikai nevezetességeket népszerűsítő művek.

25 Az itt következő általános vonatkozású utasításokat nem közöljük.

akik megfelelőképpen fogják irányítani a nemzetiségek nyelvén zajló oktatást és az azt biztosító intézményeket.

Ami a párt belső életét illeti, a tartományi, rajoni és városi pártbizottságok feljavítják az alapszervezetek munkáját azokon a helyeken, ahol nemzetiségiek is élnek. Új párttagokat kell toborozni a legjobb magyar és főleg német munkások, földművesek és értelmiségiek közül. Ezt olyan mértékben kel megtenni, hogy a párttagok aránya feleljen meg az illető település etnikai arányainak. Ugyanezt fogják tenni az IMSz szervezetek is. A tartományi, rajoni és városi pártszervezetek, amikor évharmadonként kielemlik a pártba való felvételt, közigazgatási egységenként külön munkatervet fognak létrehozni annak érdekében, hogy feljavítsák a párt nemzetiségi összetételét és erről az illető pártszervezetek be fognak számolni a Központi Bizottságnak. A jövőben figyelni fognak arra is, hogy a különböző tömegszervezetek, Nőszövetség, IMSz, szakszervezetek vezetőinek megválasztásakor az illető szervezet vezetőtanácsaiba megfelelő számú nemzetiségit is beválasszanak. A nemzetiségek jelenlétére vigyázni fognak a különböző párt-, gazdasági- és állami szervek vezetőségének összeállításakor is. A tartományi, rajoni és városi pártbizottságok arra is tekintettel lesznek, hogy minél több, a nemzetiségekhez tartozó kádert küldjenek el pártiskolákba, hogy azokat majd idővel elhelyezhessék a különböző tömeg- és pártszervezetekben. 1965-ig biztosítani kell, hogy a tartományok, rajonok és városi pártbizottságok káderállományába megfelelő számú nemzetiségi káder is bekerüljön. A tartományi bizottságok támogatják a rajoni és városi pártbizottságokat, hogy a párttagsággal nem rendelkező bizottsági tagok közé megfelelő számú, az illető nemzetiség arányának megfelelő nemzetiségi tag is bekerüljön. A vállalatok, üzemek, falvak, alapszervezetek bizottságai mindent meg fognak tenni annak érdekében, hogy a nem párttag aktívát megfelelő szintű politikai, ideológiai, társadalompolitikai és gazdasági képzésben részesítsék. Nagy figyelmet fordítanak a nem párttag vezetőknek a pártszervezetek által szervezett politikai tevékenységekbe való beszerzésére is. A tartományi, rajoni és városi bizottságok arra is vigyázni fognak, hogy a pártszervezetekbe való beválasztásuk után, a nemzetiségek által lakott települések bizottságainak és büroinak tagjait egy olyan munkaterv alapján képezzék ki, amely figyelembe veszi az illető rajon vagy település sajátos jellegzetességeit is. Az összes együttélő nemzetiségű párttag megfelelő mozgósítása és a különböző gyűléseken való aktiválása végett a rajoni és városi bizottságok instruktorai segíteni fogják az illető alapszervezetet, hogy sikerüljön minden párttagnak külön feladatot adni a saját képességeik alapján. Az alapszervezetek büroinak ülésén és különböző gyűlések alkalmával kielemlik az illető párttagok tevékenységét. A tartományi, rajoni és városi bizottságok támogatják a nemzetiségiek által is lakott településeken található üzemek és gyárak alapszervezeteinek munkáját abban, hogy figyelembe véve az illető egység sajátosságait, javítani tudjanak az illető nemzetiség körében kifejtett kulturális-nevelő politikai munkán.

Bukarest, KB Szervezési Osztály

ANIC, fond CC PCR Sectia Organizatorică, dos. 27/1965. 18-25. f. Géppel írt román nyelvű irat fordítása.

5.

Gyorsírásos jegyzőkönyv az RKP KB Propaganda Osztályának üléséről, amelyen a szocialista nemzet fogalmára vonatkozó tartalmi, ideológiai és propaganda kérdéseket vitatták meg²⁶

Bukarest, 1966. január 15.

Iliescu elvtárs:²⁷ Elvtársak, remélem, mindenki elolvasta a kiosztott szöveget.²⁸ Tehát önök kaptak egy iratot arról, hogy a kongresszus tételeinek szellemiségében hogyan alakult hazánkban a nemzetiségi kérdés.²⁹ Az lenne a célunk, hogy véleményt cseréljünk, megvitassuk, hogy a jövőben hogyan fogjuk megjeleníteni, strukturálni ezt a problémát, milyen megoldásokat fogunk találni az ezen a területen felmerülő kérdésekre. Szeretnénk, ha a mai vitán összeállna egy egységes vélemény arról, hogyan jelenítsük meg ezt a kérdést a propagandában és szeretnénk, ha összeállna egy végleges szöveg és néhány olyan tétel, amely segítené a lektorainkat és általában a propagandánkat és össze tudnánk majd állítani néhány írott anyagot. Arra is gondoltunk, hogy a véglegesítés után megmutassuk a pártvezetésnek is, hadd lássák, hogyan gondolkodunk, hogyan fogjuk megjeleníteni ezt a kérdést a propagandában. A vitát elősegítendő, összeállítottunk egy iratcsomót, amelyben nagyon sok utalás, sőt idézet is található olyan klasszikus és korunkbeli művekből, filozófiai írásokból, amelyek az említett nemzetiségi kérdést tárgyalják. Tehát elvtársak, arra kérem, mondjanak véleményt, segítsenek a szöveg véglegesítésében. Először is mondjanak véleményt a szöveg szerkezetéről és utána pedig a különböző állításokról, tételekről. Tessenek, ki óhajt hozzászólni?

Voicu Ștefan elvtárs:³⁰ Elvtársak, én az anyagban megfogalmazott irányvonalakról szeretnék beszélni. Milyen kérdéseket kell megválaszolnia ennek az anyagnak? Meg kell magyarázni, és el kell mélyíteni a kongresszus tételeit. Milyen tételeket? A nemzetről, a szocialista hazáról, a nemzetiségek egybeolvadásáról és a szocialista állam eltűnéséről szóló tételeket. A kongresszus egy nemzeti és nemzetközi szempontból egyaránt nagyon fontos elméleti és gyakorlati kérdést vetett fel. Ez a kérdés még nemzetközi szinten sem tisztázott és nagyon pozitív vagy negatív következménnyel járhat a szocialista országok fejlődését és egymás közötti kapcsolatát illetően, valamint a szocialista tábor kohéziója és más országoknak a szocializmusra való áttérését illetően is. Miért is tette föl a kongresszus ezt a kérdést és mi ennek a nemzetközi jelentősége? Ezt szeretném kihangsúlyozni ezzel a szöveggel kapcsolatosan. A világban objektív történelmi változások vannak folyamatban, a termelőerők, a közlekedés, a kommunikációk áramlása jelentősen megnövekedett. Innen a tendencia, hogy kialakuljon egy egységes világpiac, annak objektív

26 Az ülés az RKP KB Propaganda Osztálya fontosabb képviselőinek részvételével zajlott le.

27 Ion Iliescu 1962–1965 között az RMP Propaganda és Agitációs Osztályának volt a vezetője, majd a KISZ KB első titkára volt 1971-ig. 1971 és 1974 között Temes megye első titkára volt és az Államtanács helyettes tagja.

28 Iliescu az ülés előtt kiosztott vitairatra utalt.

29 Az RMP (RKP) IX. kongresszusára 1965-ben került sor.

30 Voicu Ștefan 1960–1984 között tagja volt a KB-nak.

szükségessége, hogy egyre szorosabban összehangolják a nemzetközi árukereskedelmet, a pénzügyi kihívásokat, a munkaerő-keresletet stb. Erről beszélt Lenin még 1913-ban és ezért tették be ide ezt az idézetet, amely kimondja, hogy fejlődik és egyre szorosabb a nemzetek közötti kapcsolatrendszer. Ezek az irányzatok napjainkban sokkal hangsúlyosabbak és a technikai és tudományos forradalom, a termelőeszközök fejlődése még jobban megerősítik. A kommunista pártok, a szociológusok és közgazdászok számára ez gazdag kutatási terület.

A fentiekkel kapcsolatosan a világban már kering néhány tétel, amelyektől mi sem vonatkoztatathatunk el. Ez nagyon veszélyes lenne. Miről is van szó? Arról, hogy a fent elmondottak tükrében a nemzeti szuverenitás és nemzeti terület idejemúlt kategóriák lennének és, hogy csak akadályt jelentenének a társadalmak fejlődésében és, hogy ezeket teljesen vagy részlegesen, gyorsan vagy fokozatosan meg kell szüntetni és az új helyzethez alkalmazkodó, államok feletti szerkezeteket kell létrehozni. A kapitalista világban ezek a tanok a közös piacról szóló elméletek kapcsán jelentkeztek. A szocialista táborban mindez annak a szerencsétlen közös tervnek a kapcsán jelentkezett, azokban a nyomásgyakorló elméletekben, amelyeket önök is jól ismernek (vagy sem) és amelyek úgynevezett államok fölötti gazdasági és politikai szerkezeteket terveztek megvalósítani ún. nemzetek fölötti minisztériumok formájában.³¹ Ezek már nem csak tanok, hanem egyenesen megszervezett politikai lépések, amelyeket önök már nagyvonalakban ismernek. Ezeket, a szocialista táboron belüli próbálkozásokat úgy mutatják be, mintha abból a lenini tanításból fakadnának, miszerint létezik az a tendencia, hogy egységes világgazdaság alakuljon ki és, hogy a szocializmus erőteljesen felgyorsítja a különböző népek közeledését és összekeveredését. Lenin mindezeket, az amúgy valós állításokat azonban az első világháború előtt mondta. A mi pártunk határozottan ellentmond annak, hogy ily módon értelmezzék a lenini tanokat. Miért? Mert ezek nem felelnek meg a társadalom objektív fejlődése törvényeinek, nem veszik figyelembe a jelent, annak kihívásait, nincs bennük semmi közös a marxizmussal és leninizmussal és kimondottan károsak a szocialista ügyre. Azt vetik a szemünkre, hogy nacionalisták vagyunk, hogy nem értjük az emberiség fejlődését és, hogy nem követjük az internacionalista irányvonalat. A pártunk elutasítja ezeket az állításokat, amelyek hasznot próbálnak húzni a társadalmi fejlődés adta lehetőségekből és ezzel ellentétben éppen, hogy fejleszti az erre a kérdéskörre vonatkozó marxi és lenini tanokat. Ez a kérdés nincs megfelelőképpen kidolgozva, hisz Lenin és Sztálin is egy olyan korszakban mondta mindezt, amikor a dolgok egészen mást jelentettek. A pártunk tovább fejleszti a marxi és lenini tanokat ezekben a kérdésekben, amelyekről Lenin is csupán néhány tézist fogalmazott meg a szocializmus világgyőzelme utáni időszakra vonatkozóan. Azt fogják mondani, hogy csak fecsérlem az időt, de figyeljük csak meg, mit mond a kongresszus ebben a kérdésben: „ A nemzet és az állam még hosszú ideig megmarad a társadalmi fejlődés alapjának. A nemzet és a szocialista

31 Voicu az ún. Valev tervre utalt. A hatvanas évek elején a Valev-tervként ismert szovjet projekt Bulgária, Románia és a mai Besszarábia egy részéből kívánt egy egységes mezőgazdasági régiót létrehozni. A tervezett iparosítást veszélyeztető és a Romániát egyszerű nyersanyagszállítóvá minősítő tervet a román pártvezetés határozottan elutasította. Részletesebben lásd: Deletant: Románia sub... *i.m.* 121–123. p. Frunză: Istoria stalinismului... *i.m.* 421–458. p.

állam megerősödése megfelel az objektív társadalmi fejlődés törvényeinek...” A szocialista államok közötti kapcsolatokat illetően a mi álláspontunk az, hogy a nemzet még hosszú ideig fenn fog maradni és, hogy a szocializmust a nemzeti keretek között építjük. Ezek azok az okok, amelyek szükségessé teszik, hogy az állam továbbra is fennmaradjon. A nemzeti állam ezért fog még hosszú ideig fennmaradni. Ez, a szocialista államra vonatkozó elmélet a marxi-lenini tételek továbbfejlesztése. Ez a szocialista építkezés alapfeltétele. Mindegyik, kisebb vagy nagyobb szocialista állam esetében ezért fontos az, hogy minden állam rendelkezzen egyenlő jogokkal, szuverenitással, függetlenséggel, egyszóval az államok közötti kapcsolatokat ezek az alapelvek határozzák meg. Csak ezen alapok megteremtésével kerülhet sor arra, amit Lenin is mondott, a nemzetek közötti közeledésre, amely valóban egy objektív folyamat.³²

Magyarázzuk meg elvtársak, hogy a mi állásfoglalásunk nem konjunkturális okok következménye, hanem a saját elméletünk. Fogalmazzuk meg világosan ebben az anyagban, a saját marxi és lenini tanaink, az internacionalizmus, a szocializmus világgyőzelmének tükrében, hogy nem egyezünk bele a nemzeti szuverenitás csorbításába. A társadalmi fejlődés objektív valóságából kiindulva nem fogadunk el államok feletti bizottságokat, államok feletti szervezeteket, területi módosításokat vagy idegen beavatkozást stb. Mindezt nem sajátosan nemzeti vagy nacionalista szemszögből, hanem a proletár internacionalizmus és a szocializmus világgyőzelmébe vetett hit tükrében. Nem a nemzeti érdekekre való hivatkozással kell kezdenünk, hanem a munkásosztály nemzetközi érdekeivel, amely nagyon is összekeveredik a nemzeti érdekekkel. Nem tehetsz semmiféle különbséget közöttük. Meg kell mutatnunk határozottan ebben az anyagban, hogy a mi állításaink összhangban vannak napjaink társadalmi fejlődésének objektív követelményeivel. És arra is rá kell mutatnunk, hogy a nemzetek kialakulásának folyamata még távolról sem befejezett folyamat. Lenin 1913-ban arról beszélt, hogy most zajlik a nemzetek öntudatra ébredése és nemzeti mozgalma, valamint a nemzetállamok születése. A kapitalizmus élesztette fel a nemzeti érzéseket. A szocialista világ megteremtése, az erőviszonyok megváltozása, a jelen korszak változásai hatalmas lökést adtak ennek a folyamatnak. Ázsiában és Afrikában egy nagyon komplex jelenség részeként zajlik az új nemzetek és nemzetállamok kialakulása. De nem akarok erről részletesebben beszélni. A szocialista világ vagy a kapitalizmus ezekre az országokra gyakorolt hatása nagymértékben függ attól, hogy a szocialista országok, hogyan viszonyulnak ehhez a kérdéshez. A bemutatott anyaghoz kapcsolódóan egy konkrét esetre térnék ki. Úgy gondolom, hogy az anyagban túl sokat foglalkozunk olyan kérdésekkel, mint, pl. a román társadalomban végbement változások vagy a román nép kialakulása. A nemzetek kialakulása, amely egy központi téma is lehetne, csupán a hatodik oldalon jelenik meg, alárendelve, bevezetőként a román nép kialakulását taglaló részben és csupa olyan idézetekből áll – Lenin, enciklopédiák –, amelyek egyáltalán nem tisztázzák a kérdést. Teljes mértékben egyetértek Iliescu

32 A lenini tézisek szerint a kulturális és gazdasági egyenlőség megteremtése magával fogja hozni a nemzetek és népek közeledését, amely saját akaratukból fog bekövetkezni. A szovjetek a szlijanyije (angolul „slijanyie”) szót használták, ami egyesülést, fúziót jelent

elvtárrsal, aki elmondta a napokban, hogy valójában mi történik a propagandistákkal. És mi történt? Az történt, hogy ahelyett, hogy a párt a nemzetre vonatkozó új téziseit megértették volna, olyan kérdéseken vitáztak, hogy most akkor a szocialista román nemzet egy és ugyanaz-e a román néppel. Ebben az anyagban nem hangsúlyozták ki eléggé a kongresszusnak a szocialista nemzet fogalmáról tett elképzeléseit, megfogalmazásait. Nem emelték ki a kongresszusnak azt a véleményét, miszerint a nemzet és állam még hosszú ideig a szocialista fejlődés alappillérei maradnak és, hogy mi ezek alapján határozzuk meg az állam és nemzet viszonyát és, hogy mindez összhangban van az internacionalizmussal. Az is megfigyelhető, hogy valójában fontos, de a mi esetünkben most kevésbé lényeges kérdések felé tolódtak el a propagandisták. Mi a nemzet és mit jelent a nép? Ki tagja a román népnek és ki a román nemzetnek? Ezek konkrét kérdések és irányvonalak. A magyarok részei-e a román nemzetnek, hát a román népnek? A zsidók részei a román nemzetnek? A medgidiai törökök a román nemzet vagy a román nép részei? Az a véleményem elvtársak, hogy fogalmazzuk meg azt tisztán, ami a hetedik oldalon található, hogy a nemzet nem egy etnikai, biológiai, faji vagy nemzetiségi kérdés, hanem egy társadalmi jelenség, amely egy hosszas történelmi folyamat része. Ha a sztálini meghatározás alapján haladunk megállapíthatjuk, hogy az már idejenukt.³³ Azt mondjuk itt, hogy Lenin helyesen látja ezt a kérdést. Ez is egy bizonyíték, de nem meghatározó. Ezek a tanok teljesen más korszakban és kontextusban jelentek meg akkor, amikor erőteljesen merült fel a Habsburg és cári birodalom befolyása a különböző népek történetében. Ezek a gondok 1918-ban nagyjából megoldódtak. Fölmerül a közös nyelv, terület és gazdaság, mint meghatározó elem. Azt gondolom, hogy ez bizonyos zavarokat okozhat napjainkban. Ami Csehszlovákiát illeti, pl. létezik egy csehszlovák nemzet? Vagy két nemzet létezik? Létezik egy elmosódó nemzet és a cseh nemzet? Ez egy vitatható kérdés. Különbözhetnek a vélemények. És most vitázzunk három napot és három éjszakát, mint a gazdasági kérdések esetében tettük? Vitázhatunk két teljes hónapon keresztül, de ez nem fogja befolyásolni a csehszlovák szocializmus építését se rossz, sem pedig jó irányba. Az a vita, hogy Csehszlovákiában egy vagy két nemzet létezik, nagyon veszélyes dolgokhoz vezethet. Jugoszláviával kapcsolatosan. Létezik egy jugoszláv nemzet? Indiában 100 nyelvjárás létezik. Most van ilyen, hogy indiai nemzet? Elvtársak, most képtelen vagyok megválaszolni, hogy Csehszlovákiában egy vagy két nemzet él. Ezért azon a véleményen vagyok, hogy ne adjunk ki egy hivatalos meghatározást a nemzetre, hanem csak mutassuk be, hogy ez egy hosszas történelmi folyamat által meghatározott társadalmi jelenség. Aztán elvtársak, ott van a 22. oldalon a román nemzet és az együtt élő nemzetiségek közötti kapcsolat kérdése.

Ion Iliescu elvtárs: De függetlenül az előbbi dologtól, arra a kérdésre, hogy mi a nemzet, mellőzve most Csehszlovákia és Jugoszlávia helyzetét, mi a véleménye? Romániában, hogyan kellene felvetni ezt a kérdést? Itt egy szó sem esik arról, hogy

---

33 Sztálin *A marxizmus és a nemzeti kérdés* című művében négy alappillére helyezi a nemzet meghatározását: nyelvi közösség, kulturális egység, azonos gazdasági rendszer és egy terület kompakt tömbben történő belakása.

mi is ez a nemzetiség. Tisztáznunk kell, hogy mi a nemzet, mi a nemzetiség és, hogy milyen kapcsolat áll fenn közöttük.

Voicu Ștefan elvtárs: A IX. kongresszus fő kérdése volt ez is és, hogy a párt milyen mértékben és hogyan tartja fenn az állam és a nemzet fogalmáról kialakított téziseit. Éppen ezért én azt mondom, nem kell egy hivatalos véleményt kialakítanunk, hisz más és másképpen vélekedünk ezekről a kérdésekről. Ezt a kérdést ne a párt vitassa meg, léteznek szociológusok, tudósok, ők tanulmányozzák, foglalkozzanak ezekkel. Ezért gondolom azt, hogy nem helyes egy párthatározatban elmondani, hogy mi a nemzet. Ami a román nemzet és az együtt élő nemzetiségek viszonyát illeti, nem tagjai a román nemzetnek. Azt gondolom viszont, hogy ezeket a dolgokat nem kell kimondani, sok kellemetlenséget okozhatnának. Miért mondanánk azt valakire, hogy te nem vagy román te magyar vagy, török vagy. Azt gondolom, azt kellene mondani, hogy minden nemzetiség a nagy román család tagja. Ami a szocialista nemzetet illeti, beillesztettünk az anyagba egy véleményt, amely szerintem még nincs véglegesítve, de azért el kell mondani. Véleményem szerint lehet használni azt a kifejezést, miszerint Romániában létezik egy szocialista nemzet. A romániai magyarok együttélő nemzetiség de vajon ők részei a román szocialista nemzetnek? Melyik szocialista nemzethez tartoznak? Ők nem egy együttélő szocialista nemzet része? Vagy a szocialista nemzet részei? Ők nem egyenlők a magyar nemzettel, de a szocialista nemzettel sem. A medgidiai törökök részei a szocialista nemzetnek? Részei a román szocialista nemzetnek vagy sem? Ezt, a szocialista nemzetre vonatkozó kérdést a következőképpen kell feltenni: a román szocialista nemzet része az ország összes olyan dolgozója, aki a szocializmus kiépítésén és megvalósításán fáradozik. A 22. oldalon az áll, ha az ellenkezőjét mondanánk, a burzsoázia malmára hajtának a vizet. Ez nem érv.

Még egy dolog. Azt gondolom, hogy egy ilyen anyagban föl kellene vetni az asszimiláció kérdését is, mint egy objektív történelmi jelenséget. Íme, mit mondott egy bolgár diplomata, aki Brăilan született, az *Emlékek* című könyvében. 1919-ben egy felvonuláson egy erkélyen állt, mint Romániába küldött bolgár diplomata, amikor egyszer csak feltűnt a szintén bolgár Alexander Stoianovici.³⁴ Látják, találkozott két bolgár, az egyik, mint diplomata, a másik, mint román a felvonulók élén. Tehát létezik az asszimiláció a lakosság körében. Ami a valamely nemzethez való tartozást illeti, hadd olvassak fel néhány verssort. [...] Úgy gondolom, hogy az asszimiláció kérdését világosan el kell mondanunk a propagandistáknak. Elvtársak, mi nem tudunk dolgozni a magyar lakosság körében, ha ez a kérdés nem tisztázott. Én nem mondom azt, hogy a magyarok váljanak románokká, de látniuk kell a véleményt, hogy létezik egy ilyen irányú történelmi jelenség. Azon a véleményen vagyok, hogy tegyük a hangsúlyt a román nép és az együtt élő nemzetiségek egységére. Az összes munkások egy olyan egyre szorosabb egységére, amely a szocialista nemzet politikai és társadalmi lényegét adja.

Valter Roman elvtárs:³⁶ Lenne egy észrevételem. Természetesen, nem kiegészíteni akarom az előbb elmondottakat. A kérdés, amit mi most ki szeretnénk fejteni

34 Alexandru Stoianovici a román flotta tengernagya volt.

35 A verssorok hiányoznak.

36 Valter Roman ebben az időszakban a párt egyik meghatározó ideológusa volt. KB tagként (1965–1983) a

egy nagyon fontos és nagyon nehezen megválaszolható kérdés. A legnehezebb és a legtöbb félreértést eredményező kérdésről van szó. Azt is tudniuk kell, hogy ebben a témakörben már hét éve nem történt semmi előrelépés. Nagyon helyesnek tartom, hogy beszéljünk erről. Amit én fogok mondani, az inkább a kérdés egy másik fajta felvetése, mintsem egyfajta megoldás. Lehetetlen, hogy mi, a megkérdezettek most néhány nap alatt véleményt alkossunk. Mindez több időt és alaposabb tanulmányozást igényel. Ha majd összeáll egy munkabizottság, elegendő időt kell biztosítani számukra. Nagyon jó, hogy létezik ez az anyag, de be kell látnunk, hogy ez még nagyon távol áll attól, amire nekünk szükségünk van. Távol áll attól, hogy megválaszolná ezeket a kérdéseket. A kérdésnek két vonatkozása van. Létezik egy nemzetközi vonatkozása, és nem véletlen, hogy a IX. kongresszus fölvetette ezt a kérdést, hisz nemzetközi fontossággal bír. De mi nem állhatunk meg a nemzetközi fontosság kérdésénél ebben az időszakban, amikor egyre több országban zajlik a szocializmus építése és létezik a két tábor.³⁷ De az is fontos, hogy megválaszoljuk az itthoni kérdéseket, nem azért, mert nem lennének megoldva, hanem szükség van ezek elmélyítésére. Úgy gondolom, nem vehetjük közös nevező alá ezt a két vonatkozást és nekünk inkább az országunkban létező állapotokra kellene koncentrálnunk. Nagyon nehéz pontos meghatározást adnunk. Létezik néhány fogalom, amelyekre már találhatunk meghatározásokat, de nagyon nehéz és nem tudom, mikor sikerül minden fogalmat meghatároznunk. De mindenképp kell valami meghatározást találnunk. Tehát milyen kérdésekkel állunk szemben: a nemzet, szocialista nemzet, az együttélő nemzetiségek, a nemzet és állam függetlensége a szocializmus és a kapitalizmus viszonylatában. Én úgy látom, azért, hogy ne tévedjünk, az lenne a legfontosabb, hogy ezt az egész kérdéssort egy állandóan változó történelmi folyamatként kezeljük. Ha megpróbáljuk e folyamat valamely pontját rögzíteni, tévedni fogunk, mert sok minden változik időközben, és nekünk látnunk kell, hogy honnan és milyen irányba változnak a dolgok. Enélkül nem jutunk eredményre. Csak úgy kerülhetjük el a tévedéseket, ha megvizsgáljuk, honnan és milyen formában indult el a folyamat, milyen irányba tart ez a változás. Ez a lényege annak, hogyan szemlélünk egy történelmi folyamatot. Nekünk azonban meg kell válaszolnunk bizonyos kérdéseket. Ha a propagandisták megkérdezik, nem tehetjük meg, hogy nem válaszolunk, de ugyanakkor figyelmesnek kell lennünk, hogy milyen válaszokat adunk. Nem adhatunk külön-külön válaszokat. Itt van például a magyar nemzetiség. Ha csak a mostani állapotokat nézzük, tévedni fogunk. A múltban ez a nemzetiség a polgári magyar nemzet része volt. Milyen történelmi folyamatok játszódtak le napjainkig? Nem mondhatjuk viszont azt, hogy ez a nemzetiség tagja a román nemzetnek. Valószínű, hogy a közeli- vagy egy távoli jövőben ez a nemzetiség tagja lesz a szocialista román nemzetnek. Tehát mégis találnunk kell néhány dialektikus választ.

Iliescu elvtárs: Az együtt élő nemzetiségek helyzetét sem lehet egyformán kezelni minden nemzetiség esetében. Az asszimilációs mutatók különböznek.

Politikai Kiadó igazgatói tisztségét is betöltötte (1964–1983).

37 A hidegháború során elkülönült két ideológiai táborra utal, a Nyugatra és a szocialista tömbre, valamint a harmadik világban megalakuló szocialista típusú rezsimek kialakulására.

Valter Roman elvtárs: Ugyanakkor ennél a történelmi folyamatnál is differenciálni kell. Létezik egy román nemzet és léteznek az együtt élő nemzetiségek. Ami az ő fejlődésüket illeti a szocializmusban, vagy akár a kapitalizmusban, van egy külön történetük. A folyamatok különböznek. A magyar nemzet fejlődése nem azonos a törökökével. Ezért mondtam én, hogy nem volt időm alaposabban áttanulmányozni. Akárhogy is, ez egy történelmi folyamat. Itt nem egy válaszról van szó, ez egy pártmeghatározás, de így is egy dialektikus választ kell adnunk. Minden tudóst meg kell szólítanunk, kreatív módon kell kidolgoznunk ezt a kérdést. A magyarok esetében, pl. nagy hangsúlyt kell fektetni a közös harcok hagyományára és ezen túl, ki kell hangsúlyozni a dolgozók mindenkori egységét. Ebben a tekintetben is kitartónak kell lenni. A nemzet meghatározásánál természetesen úgy gondolom, nem kell Sztálint aztán meg Lenint idéznünk. Ezeket meg kell említenünk ugyan, de a dolgok megváltoztak, mások a körülmények. Az afrikai országokban a kérdés másképpen tevődik fel és Lenin is azt mondta, hogy az élet az elmélet alapja. Ez egy történelmi folyamat, amelyet elemeznünk kell, meg kell vizsgálnunk alaposan és még ez sem lesz 100%-osan megfelelő. Ugyanakkor úgy gondolom, arra is vigyáznunk kell, hogy megcáfoljuk a szocialista vagy kapitalista országokból érkező, a témára vonatkozó téves tanokat. A vitatott anyagban és a belső használatra készült iratokban egyaránt meg kell tennünk ezt, főleg a szocialista országokból érkező téves tanok esetében.³⁸ Mivel egy történelmi folyamatról van szó, arra is szükség van, hogy a nemzet fogalmáról előrevetítve, perspektivikusan beszéljünk. Helyesnek találnám azt is, hogy ebben az anyagban jelenjen meg pártunknak e témakörben, a múltban kifejtett kritikai nézőpontja is. A kérdést nemzeti és nemzetközi érdekek szemszögéből vizsgáljuk, ennek is meg kell jelennie az anyagban. Voicu elvtárs említette az asszimiláció kérdését. Természetesen, ez egy történelmi folyamat. Nem tudom, hogyan jelenítsük meg ezt úgy, hogy ne mondjunk ellent egy másik alaptételünknek. Nagyon figyelmesen kell kezelnünk ezt a kérdést, nehogy azt a következtetést vonják le, hogy mi asszimilálni akarunk, hisz nem ez a valóság.

Tănase elvtárs:³⁹ Én is úgy gondolom, hogy erről a témáról beszélni kell, hisz ez a propagandánk leggyengébb láncszeme, nem csak a tudományos munka esetében, hanem a pártpropaganda, a párttézisek, fogalmak megalkotása terén is. Reflektálni szeretnék én is egy fölmerült kérdésre. A nemzetfejlődés dialektikájáról lenne szó a szocialista társadalmakban. Voicu elvtárs említette a Lenin által megfogalmazott két tendenciát. Kétségtelen, hogy mindkettő rendelkezik objektív értékkel, de éppen ezért nem szabad egyiket sem túlhangsúlyozni a másik rovására, mert ez tévedésekhez vezethet. Olyan tévedésekhez, amelyeknek politikai szempontból kellemetlen következményei lesznek. Ez a két tendencia ismert tény. A pártiratokban mindenképp polemikus hangvételben kell megjeleníteni, de rá kell mutatnunk a pártunk által képviselt konzekvens szocialista internacionalizmusra is. A következőt tartom figye-

38 A Szovjetunió vagy Magyarország internacionalista megközelítéséből fakadó esetleges kritikákra utal.

39 Tănase Gheorghe 1957–1965 között a KB területi instruktora volt, majd első számú vezetője. Karrierje Ceaușescu hatalomátvétele után (1965) látványosan emelkedett, 1968–1982 között Vaslui megye első titkára volt, majd ugyanezt a tisztséget töltötte be Ialomița és Bákó megyékben.

lemre méltónak. A nemzetek megjelenése a világban egy objektív folyamat de ez csak akkor lehet eredményes és termékeny, ha minden nemzet, közösség a saját lehetőségei szerint járul hozzá a gazdasági, kulturális, szellemi fejlődéshez. Ahhoz, hogy minden nemzet ezt megtehesse, szükség van arra is, hogy ezek a nemzetek anyagilag és szellemileg is fejlődhessenek. Tehát mi nem fogadhatjuk el a szegény rokon szerepét, amellyel a burzsoá osztályok minket oly gyakran felruháznak. Véggöveztetesként annak is meg kellene jelennie, még ha ezt nem is mondjuk ki, hogy a szocializmus építése nincs ellentmondásban a nemzettel, mert csak így fejlődhet kulturálisan és gazdaságilag a nép, különösképpen a szocialista országokban.

A nacionalizmus vádját vissza lehet utasítani, akár közvetett módon is. Azt mondjuk, a szocializmus nem jelenti a nemzetek eltűnését és, hogy országunk történetére soha sem volt jellemző a múltban, hogy ennyi országgal és nemzettel működjön együtt és tartson fenn baráti kapcsolatokat, mint napjainkban. Tehát a népek belső értékekben való gyarapodása és országunk más országokkal és népekkel való kapcsolata lenne a legfontosabb bizonyíték a nacionalizmus vájja ellen. Figyelembe véve a pártunk termékeny hozzájárulását, a nemzeti aspektus egy fontos rész, amelyet jól meg kell alapozni, de nem szabad csak erre hivatkozni. A belső ügyeinkre és vonatkozásokra is oda kell figyelniünk, mert ezeknek nemzetközi jelentősége is van. Először is egy észrevétel. Az érzésem az, hogy ez a vitairat túl sok kérdésre próbál választ adni. Ismerve a kérdés komplexitását és nehézségeit, úgy gondolom, érdemes csak erre az iratra, a meghatározásra szorítkoznunk. Tehát tisztáznunk kell a nemzet fogalmát. Erre kellene szorítkoznunk csak. Ebben a kérdésben van csakugyan néhány nehezen megválaszolható rész, de meg kell próbálnunk egy meghatározással. Itt van, pl. a nemzet, a nép meghatározása. A nemzetről a meghatározás nem jó. Ott van még a nemzetiség és az asszimiláció problémája. Az elsővel kapcsolatban Valter Roman elvtárs nagyon jól kiemelte, hogy ez egy történelmi folyamat. Függetlenül attól, hogy milyen meghatározást dolgozunk ki, meg kell mutatnunk, hogy jelenleg melyek a nemzet meghatározó elemei. Tehát a Sztálin által említett elemek mellé kerültek-e be újak? Az biztos, hogy ezek a meghatározó elemek nem egy időben és nem azonos történelmi körülmények között alakultak ki a világ összes pontján vagy helyszínén. Ami mindenképp újat hoz a nemzet, mint magasabb fokú emberi közösség esetében, az a gazdasági tényező, a lenini értelemben vett gazdasági közösség. Nemzetközi szinten pedig az a tendencia, miszerint a világ népei közelednek egymáshoz és belföldi vonatkozásban pedig, hogy kialakulnak a nemzetek. Pontosán ez a gazdasági közösség az, ami meghatározza a többi folyamat milyenségét és a nemzetben kirajzolódó szintetikus egységét. Persze itt még vitázhatunk arról, hogy elégsége-e az, amit Sztálin mondott a gazdasági közösségről, miszerint ez a piac lenne. Az érzésem az, hogy ez már nem elégséges, újabb tényeket is figyelembe kell venni. Ezt a kérdést azonban nem tanulmányoztam. De ez a nép és nemzet közötti kapcsolatra vonatkozó kérdés nem tűnik annyira bonyolultnak. Bonyolultabbnak tűnik az, ahogy ez a kérdés nálunk felmerül. Tudom, hogy a pártoktatási rendszerben még léteznek olyan emberek, akik hasonló kérdéseket vetnek fel. Voicu elvtárs mondta, hogy arra kell fektetnünk a

hangsúlyt, hogy a IX. kongresszus milyen újdonságokat eredményezett. De mit tegyünk, ha egyes emberek felteszik ezeket a kérdéseket? Mondjuk azt, hogy a kongresszus dokumentumaiban nem szerepel ez a kérdés? Találnunk kell egy megoldást. A kérdés az, hogy az együttélő nemzetiségek tagjai-e vagy sem a román nemzetnek? Metafizikai szemszögből nézve, a kérdést hibásan tettük fel. Aprópó, történelmi folyamat. Kétségtelen, hogy létezik az a folyamat, amely eredményeként ki fog alakulni egy tágabb folyamat eredményeként, ahogy önök is említették, az egységes szocialista nemzet.⁴⁰ A kérdés csak az, hogy egy nemzeti kisebbség tagja lehet ennek az alakulóban levő szocialista nemzetnek vagy sem? A kérdést differenciáltan kell föltenni. Egyesek nagyobb mértékben tagjai, mások még csak most illeszkednek be fokozatosan. Létezik egy integrációs folyamat még egy olyan kompakt közösség esetében is, mint a magyarok. Ez esetben viszont fenntartásaim vannak arról, hogyan vetettük fel az asszimiláció kérdését. Tudom, hogy ez egy objektív folyamat és kell egy bizonyos bátorság ahhoz, hogy kimondjuk. Mégis, figyelembe véve azt, hogy ennek a kérdésnek van egy a mi nézőpontunktól idegen ideológiai töltete. Megkérdezném, nem-e lenne célszerűbb a jelenséget más kifejezésekkel megfogalmazni. Ez egy taktikai dolog és nem hiszem, hogy a taktikát mellőznünk kellene a propagandában. Megközelíthetnénk, pl. az integráció kifejezésen keresztül, de hát ez sem jó. Mindenképp, ami nem tetszik nekem ebben a vitaanyagban az a 22. oldalon van, ahol kiemeljük a közös harcot, hagyományokat, gazdasági életet, a közös célokat. Mindezek ellenére, amikor a jelenség komplexitásáról beszélünk, nem szabadna megfélemlenünk arról, hogy nálunk, ebben a kialakulóban levő szocialista szellemi és gazdasági közösséghez a nemzeti kisebbségek, egyesek nagyobb, mások pedig kisebb mértékben, nagyon sajátosan járulnak hozzá. Továbbá úgy gondolom, a megfogalmazásból nem kell kitűnnie implicit tagadásként annak, hogy ezek (nemzetiségek) bizonyos külön sajátos és eredeti egységet képeznek. Nem azt jelentené, hogy tagadnánk a közösséget, mint olyan, azt jelentené, hogy valójában egy közös kultúráról beszélhetünk, de léteznek úgynevezett sajátos elemek, amelyeket pl. a magyarok és a németek hoznak, mivel ők sokan vannak. Nem tudom, hogy mindez mennyire érvényes más nemzetiségekre is. Annak, hogy ezek a fent említett, együttélő nemzetiségek egy sajátos lelki és kulturális többletet hoznak ebbe az általános egységbe, mindenképp jelen kell lennie. A közös kulturális javakhoz való hozzájárulásukra gondoltam. Az országunkban tapasztalható szocialista változások rányomták bélyegüket az együtt élő nemzetiségek kulturális életére is, így az ő sajátos, egyre növekvő hozzájárulásuk egyben szocialista típusú is. Mindezt úgy kell elképzelni mint, ahogy a különböző nemzetek kultúrájából összeáll egy egyetemes kultúra. Nálunk a román nemzeti kultúrához pontosan így járul hozzá a nemzetiségek sajátos és egyedi kultúrája. Az asszimiláció kifejezéssel szemben kételyeim vannak. Minden esetre, amikor erről a fajta közeledésről, az asszimilációról beszélünk, nem szabad megfélemlenünk arról, hogy mindez a kultúrák kölcsönös összefonódásával, gyarapodásával történik.

---

40 A szocialista nemzet fogalma Romániában először a IX. kongresszuson jelent meg 1965-ben. A fogalom használata nem sajátos román jelenség, a szocialista tábor többi országában is jelen volt.

Bányai László elvtárs:⁴¹ Úgy gondolom, a megjelenített téma egy jó kiindulási alap, mivel nagyon sok kérdést vet fel és hát azt is hozzá kell tenni, hogy most először ültünk le ezt megbeszélni. Nem látom szükségesnek teljesen átírni ezt az anyagot. Inkább kiegészítésekre, pontosításokra lenne szükség néhány megfogalmazás esetében. Ami ezt a szöveget illeti, nagyon hasznos segítség de látszik, hogy történészek nélkül írták meg a filozófusok és szociológusok. A polgári szerzőkre való utalások például nagyon egyoldalúak. Igaz, hogy Nicolae Bălcescut⁴² idézték, de Nicolae Iorgánál⁴³ és Mehedinținél⁴⁴ is találhatunk még érdekes részeket, amelyek itt nincsenek jelen. Mivel nagyon fontos, hogy legyen egy jó iratunk, tovább kellene dolgoznunk és ki kellene egészítenünk a hazai polgári, a marxizmus előtti vagy két világháború közötti szakirodalommal is, valamint olyan külföldi szocialista szerzők műveit is be kell vonni, akik ugyancsak vitatják ezt a pszeudomarxista internacionalizmust. Ami a régi könyvészetet illeti, az a véleményem, hogy Nicolae Bălcescu felfogása például legyen benne teljesen, mert ugyan még voltak az ő idejében gondolkodók, akik értekeztek a nemzeti egységről, de úgy, ahogy ő, senki sem kapcsolta össze a nemzeti szabadságot a társadalmi szabadsággal. Létezik itt egy részlet ebből, ez igaz, de a szövetségkeresés problematikáját jobban ki kellene emelni. Az Erdélyre vonatkozó részeknek is itt kellene lenniük. Tehát a Bălcescu-idézeteknek itt lenne teljes egészében a helyük. Ő egy igazi hazafi volt, aki a nemzeti kérdésnek a nemzetközi és a társadalmi vonatkozásait is egyformán figyelemre méltatta. Ugyanakkor, a nemzetfölöttséget sugalló elméleteknek is jelen kell lenniük. Van egy keletnémet tanulmány, amelynek néhány része szembeáll néhány NSzK-ás elmélettel. Meg kell, hogy mondjam, ezek az elméletek nagyon elterjedtek, főleg az AEÁ-ban és az NSzK-ban de minden kapitalista országban, ahol az amerikai imperializmus befolyással bír. Ki kell hangsúlyozni, hogy a nemzeti felszabadulásért folytatott küzdelem gyökerei sokkal mélyebbre nyúlnak vissza, mint a 18. vagy a 19. század, amelyet oly jellegzetesnek tartanak. És nem csak Európában. Most Afrikára, Latin Amerikára és Ázsiára is kell gondolni. Egyes külföldi történészek csak a feltétel nélküli integrációt ismerik el haladó irányzatként, a szociális háttérrel teljesen figyelmen kívül hagyják. Ezzel a logikával gyakorlatilag a hitleri Németországhoz jutnak el még akkor is, ha ezeket a szavakat ki sem mondják. Léteznek olyan amerikai történészek is, akik a nemzeti mozgalmakat 1918-ig elismerik haladó mozgalmakként. 1918-tól errefelé aztán semmit. Minden ilyen mozgalmat anarchistának, civilizációellenesnek tartanak. A dokumentációnkban, ha röviden is, ennek is meg kell jelennie. Pontosabban, jelenjen meg a szocialista országok által követett irányvonal. A nemzeti szuverenitás megőrzése fontos tényező a szocialista országok egységének megőrzése és önvédelmi potenciáljuk növelése céljából. Jobban ki kell bontanunk ezt a kérdését a saját szükségleteink

---

41 Bányai László 1958 és 1967 között a bukaresti Nicolae Iorga Történettudományi Intézet igazgató-helyettese volt.

42 Nicolae Bălcescu történész, író, forradalmár. Az 1848-as havasalföldi forradalmi megmozdulások egyik vezéralakja és teoretikusa.

43 Nicolae Iorga történész, politikus, drámaíró, költő.

44 Valószínűleg Simion Mehedinți földrajztudós és geopolitikusra utal, aki munkáiban társadalmi kérdésekkel is foglalkozott.

alapján, főleg az olyan kérdéseknél, amelyeket a nép előtt is meg kell jelenítenünk. Egy alaposan kidolgozott irat sokat segíthet az ideológusainkon is. Emlékeztetni szeretnék arra is, hogy nagy szükség van különböző írásokra, brosúrákra is. Roman elvtárs említette, hogy ebben a témában hét éve jelent meg valami irat. Szükségünk van brosúrákra, mert bármennyire is kiképezzük a lektorainkat, bármennyire is fogják ők magyarázni ezeket a kérdéseket, úgy is maradnak majd megválaszolatlan kérdések, hisz ehhez alapos műveltség szükséges. Tehát mindenképp szükségünk van írott anyagra is.

Ami a felvetett kérdéseket illeti, még szeretnék mondani néhány szót, hisz sok bejegyzéssel, kiegészítéssel és javítással járultam hozzá ehhez a szöveghez. Az utolsó jegyzékben túl sokat írnak bizonyos történelmi vonatkozásokról. Nagy az érdeklődés, ez igaz. A történelemkönyveket nagyon gyorsan olvassák. De van néhány olyan kérdés, amelyre az emberek ezekben sem találják meg a választ. Rá kell mutatnunk arra, hogy mi hiányzik ebből a szövegből még akkor is, ha nem is bonyolódunk túlságosan bele a történelmi kérdésekben. A nemzetek kialakulásával kapcsolatban nem hangzik el egy nagyon fontos jelenség, és pedig az idegen befolyás és uralom elleni küzdelem. Nem akarom háttérbe szorítani a gazdasági vonatkozásokat, de ha például Franciaországot nézzük, megfigyelhetjük, hogy fontos szerepet játszott a francia nép kialakulásában az angolok elleni harc is.⁴⁵ Ott volt például az a rengeteg dialektus, hogy a provence-iak nem értették meg egymást az északiakkal. Ugyanez a helyzet Itáliában is. A vonaton ültem Olaszországban Daicovicuval⁴⁶ és románul beszélgettünk. Valaki megkérdezte, hogy szardíniai olaszok vagyunk-e, mert hogy a szardíniaiak nem értik meg magukat az itáliaiakkal. A bretonoknál még ma is az a helyzet, hogy a pap a francia mellett breton nyelven is misézik az öregeknek. És mégis létezett a francia nemzet a francia forradalom idején. Vagyis a társadalmi tényezők és az idegenek elleni harc, mint tényező nagyon fontos. Nem mondhatjuk azt, hogy ha valaki a francia nyelvet az iskolában tanulja meg, az nem érzi magát hazafinak. Itt arra akarok utalni, hogy a hazafiságot nem mindig tárgyalják közösen a nemzetiségi kérdéssel. Ugyanez vonatkozik a régi értelemben vett hazafiságra is, vagy akár a szocialista hazafiságra is. Az a fontos, ami országunk összes polgárát összefogja, a szocialista hazafiság.

A szövegünkben egyetemes meghatározásokkal is kell élnünk, mivel a marxista irodalom még sok esetben nem vont le következtetéseket. Nagyon nehéz. A nyelv kérdése is nagyon sokszínű. Ami a múltat, jelent és jövőt illeti, a hazánkra vonatkozó konkrét fejezetekre is szükség van. Ez a szöveg az eddigi félreértések tisztázása miatt lenne fontos. A pártunk történetét más országokban is olvasni fogják, meg kell jeleníteni az ő hozzájárulását a kérdéshez. A nemzet egy történelmi jelenség, differenciáltan és a történelmi folyamatok szemszögéből kell vizsgálni. A kapitalista nemzet évszázados történelmi folyamatok eredménye. Ugyanígy a szocialista nemzet kialakulására is évtizedekre van szükség. A gazdasági és a társadalmi tényezők, nagyon

45 Bányai a középkori Anglia és Franciaország között dúló százéves háborúra utalt.

46 Constantin Daicovicu kolozsvári román történész.

hatásos tényezők így nem láthatjuk át, mi következik be tíz év múlva. Nem használ, ha azt mondjuk a nemzetiségek tagjai a szocialista nemzetnek, de milyen irányba is haladunk? Ne mondjuk ki azt, hogy mikor. nincs itt ennek a helye. Az biztos, hogy a közeledés, az „integráció” belső folyamat, gyorsabb, mint nemzetközi szinten. Az integráció a másikba való beolvadást jelentené. Az könnvitené a helyzetet, ha kihangsúlyoznánk a románok és nemzetiségek közötti testvéri egységet, vagy a három román ország közötti szoros kapcsolatot. [...]”⁴⁷

Vlad elvtárs:⁴⁸ [...]”⁴⁹ Úgy gondolom, hogy a nép kifejezést arra kellene használnunk, hogy kifejezzünk vele egy bizonyos emberi folytonosságot. A mi országunk esetében a nép, mint kifejezés a nagy román szocialista család összességét jelenti, azt a közös gazdasági életet, lelki tényezőket, a közös munkát, célokat, a közös harcot és területet, amelyek összekötik az ország összes lakosát. A nép, mint kifejezés ebben a tágabb értelemben pontosan ezeket, az új, országunkban most zajló, minden állampolgárt érintő lezajló jelenségeket kell, hogy tükrözze. Ebben az értelemben két vonatkozásban használhatjuk ezt a kifejezést. Szűkebb értelemben azt is mondhatjuk, hogy a román nép kimondottan a román nemzetet jelenti vagy tágabb értelemben azt is mondhatnánk, hogy az ország összes lakosát ide sorolhatjuk. Személy szerint úgy gondolom, hogy újra kellene vizsgálnunk néhány pártkiadványt, és azt javaslom, hogy a román nép alatt értsük az ország összes lakosát, az ország területén élő összes lelket, akik együtt élnek és dolgoznak. A román nép kifejezés pontosan ezeket az új változásokat szemléltetné, az országban élő összes dolgozó egységét, nemzetiségtől függetlenül. Továbbá azt gondolom, hogy sem elméleti, sem pedig gyakorlati szempontból nem tesz jót az, ha azt mondjuk, hogy a nemzetiségek tagjai a román nemzetnek. A nemzet kifejezésnek van egy nagyon jó és pontos meghatározása, ehhez kell tartanunk magunkat. Ez nagyon sok elméleti kérdést vet fel.

Ion Iliescu elvtárs: A történelem folyamán egy alakuló vagy már egy kialakult nemzet is gyarapodhat, magához vonz, asszimilál különböző nemzetiségeket. A folyamat létezik.

Bădina elvtárs:⁵⁰ Az a személyes véleményem, hogy amikor a román népről beszélünk, a teljes össztlakosságra kell gondolnunk, de hangsúlyozzuk ki a közös gazdasági tényezőket is, a közös lelki és anyagi tényezőket, illetve jellemzőket. Tehát így kellene szemlélni ezt a kérdést. Ez az én véleményem. Amikor a nemzetről beszélünk, azt a történeti vonatkozásban kell megtennünk. Ebben a tekintetben van néhány fenntartásom. Figyelembe kell venni a legújabb változásokat, ezeknek tükrében kell elemezni a meghatározást. Be kell mutatnunk, hogyan fejlődött, változott a jelenség gazdasági és kulturális szempontból. Az a kérdés, hogy mit is akarunk mi kiemelni a nyilatkozatunkban. Amikor a nemzetről beszélünk, egészében, a maga komplexitásában kell kezelnünk ezt a kérdést, meg kell vizsgálnunk, például a határok

47 A kihagyott szövegrészben Bányai a különböző elvárásokat korrigálja, pontosítja.

48 Vlad Constantin a KB Propaganda Osztályának aktivistája.

49 A bevezetőben a párt politikáját méltatja, kihangsúlyozza a vita szükségességét, és általánosságokban beszél a nemzetek kialakulásáról.

50 Octavian Bădina szociológus, a KB propaganda aktivistája.

módosulását és szerepét is. Ha nem innen indulunk ki, azt a látszatot fogjuk kelteni, hogy elfogadjuk a külföldi elméleteket. Ezekből a vitákból kell kiindulnunk. Ez is fontos a nemzetek kialakulásának folyamatában. Azt is meg kell vizsgálnunk, hogy merül fel a nacionalizmus és a hazafiság kérdése, és hogyan lehet aktualizálni. Az asszimiláció tekintetében a megfogalmazások ellentmondásosak, itt található a legtöbb megoldandó probléma. Az a véleményem, hogy igyekeznünk kell megtalálni az egységre és közeledésre vonatkozó, az összes dolgozó érdekét szolgáló legmegfelelőbb kifejezést. Úgy vélem, többször kellene használnunk a haza kifejezést ebben az iratban. Például amikor azt mondjuk, hogy a szocialista Románia, használhatnánk azt a kifejezést is, hogy a mi hazánk a szocialista Románia. Tehát a nemzetről beszélve, az anyagi tényezőkből induljunk ki, mutassuk be a nemzeti gazdaság fejlődését, mint egyedi folyamatot. Aztán menet közben vitázhatunk mindenkiel, de ne keltsük azt a látszatot, hogy meghallgatjuk, mit is mond egy német vagy egy cseh.

Drăgan elvtárs:⁵¹ [...] ⁵² Ami ennek a kérdésnek a tanulmányozását illeti, elmondanék néhány dolgot. Valós tény az, hogy ezekben a kérdésekben a propaganda rendkívül sok nehézségbe ütközik. Ennek az oka az, hogy nagyon kevés erre vonatkozó szaktanulmány létezik. Például létezik ez az objektív jelenség, a közeledés, az asszimiláció kérdése. Mondhatjuk, természetes dolog. Jó lenne, ha egy románokból, magyarokból és németekből álló szakmai csoport elkészítené egy konkrét kutatásokon alapuló szaktanulmányt megvizsgálva a jelenséget az ország különböző régióiban. Ne mutassunk be általánosságokat, hanem egy szaktanulmányt, amely megragadja a folyamatot, amely ugye, létezik. Úgy gondolom, hasznos lenne. Azt is helyesnek tartanám, hogy szociálpszichológusok kutassák népünk lelki sajátosságait. Zajlanak nálunk is a viták a kultúra és a művészetek sajátosságáról, de ennek ellenére nagyon sok megalapozatlan írás jelenik meg. Ezeket a kérdéseket alaposan tanulmányoznunk kell.

Szilágyi elvtárs:⁵³ Az eddig elhangzottakkal kapcsolatban nekem is az a véleményem, hogy a vita túl merevre sikeredett. A vitairatnak jók az alapjai, megfelelő a dokumentáció is, főleg az 5. pont esetében. Beszélünk a népről. Ebben a kérdésben, úgy gondolom, a mindennapi élet nagyon sok mindent megoldott. Én például egy olyan napilapnál dolgozom, ahol nap mint nap sokat beszélünk a párt körüli egységről, és azt akarom kihangsúlyozni, hogy ez a párt körüli egység igen is létezik. Ebben az esetben én, Szilágyi, együtt élő nemzetiségi tagja vagyok-e a román népnek? Vagy egy másik gyakorlati példa, ha egy pártküldöttség tagja vagyok az Újságíró Szövetség képviselőjében, akkor az országot képviselem. Tehát, az a véleményem, hogy tagja vagyok a román népnek. És ahogy Voicu elvtárs is mondta, a folyamat ugyan változik folyamatosan, de én tagja vagyok a szocialista nemzetnek? A gyakorlati tevékenységből kiindulva állíthatom, hogy ez az 5. fejezet egyoldalú és kizáró jellegű. Néhány személyes vélemény. Én a *nem* ellen vagyok. Ez eltávolít és szétválaszt, ez nem jó.

51 Valószínűleg Drăgan Marinról van szó, aki ebben az időpontban a KB Tömegszervezetekért felelős instruktora volt.

52 Azt a részt, amelyben Drăgan a vitairat fejezeteinek összetételére vonatkozó általánosságokat mondja el és reagál egyes, Bădină által felvázolt kérdésre, nem közöljük.

53 Szilágyi Dezső 1948–1956 között a *Dolgozó Nép*, majd 1957–1989 között az *Előre* főszerkesztője volt.

Nagyon jó, hogy ebben a fejezetben helyesen beszélünk a közösségről, elmagyarázzuk a jogait és kötelességeit. Úgy gondolom, alaposabban körül kellene járni ezt a fogalmat. De azért nem muszáj. Meg kell magyarázni, hogy én még attól lehetek kőolaj-mérnök, ha nem vagyok román nemzetiségű, de ez a jog ugyanakkor nem jelent kötelességet. Ezt is el kellene magyarázni. A napi események szükségessé teszik, hogy mindezt kifejtjük. Megjegyezném, hogy az állam biztosít erre lehetőséget, anyagilag is támogatja, ha óhajtjuk. Véleményem szerint azt is el kellene mondani, hogy a kultúra is közös. Tehát minden, nemzetiségi által írt mű, közös elemeket tartalmaz. Tehát ez esetben is el kell magyarázni, hogy teljesen mindegy hogy egy román vagy egy magyar dolgozik például újságíróként vagy, hogy egy író magyarul vagy románul ír. A szerkesztőségünkben dolgoznak románok és magyarok is és ez szerintem teljesen természetes. Tehát a jog nem jelent kötelességet.

Iliescu elvtárs: Mindkét vonatkozást, a nemzetiségek tiszteletét⁵⁴ és kötelességeit, például a nyelvhasználatot, jobban ki kell fejtenünk. A tisztelet esetében arról van szó, hogy mindenik nemzetiség tud hozni sajátos értékeket. Ugyanakkor nem szabad szem előtt téveszteni azt sem, hogy a mindennapi életben gazdasági, politikai értelemben is mennyire egybeforrnak a dolgok. Hogy tovább vigyem a gondolatot, számomra úgy tűnik, hogy egy aradi magyar és egy aradi román között több közös vonás létezik, mint például egy aradi magyar és egy magyarországi között.

Szilágyi elvtárs: Úgy gondolom, mindezt illusztrálni lehetne a mindennapi életből vett tablójelentettel is. Ehhez még egy dokumentációs újságban megjelentetett anyag is szükségeltetik, hogy gyakorlatilag is megjelenítsük azt, amit dolgoztunk.

Stoffel elvtárs:⁵⁵ A vitairat nagyon sok fontos elméleti és gyakorlati kérdést vet fel úgy a kül, mint a belpolitika terén. Úgy gondolom, hogy a két tematika megjelenítése nincs egyensúlyban. A 21. oldalon a román nemzet és az együtt élő nemzetiségek közötti kapcsolatot például nagyon szegényesen mutatták be. Nem a vitairat alapját jelentő első fejezetről beszélek. Itt sok helyes dolgot mondunk el. Szilágyi elvtárs néhány konkrét jelenségre hívta fel figyelmünket. Az együttélő nemzetiségeknél kifejtendő politikai munka területén még sok a tennivalónk és ezeket meg kell jeleníteni ebben az iratban is vagy esetleg egy második részben. Nem feledkezhetünk meg egy percig sem arról, hogy pártunk és államunk nemzetközi tekintélye jelentősen megnövekedett és, hogy ebben az is szerepet játszott, hogy úgy oldotta meg a nemzetiségi kérdést, ahogy megoldotta, a marxi-lenini tanítások szellemében. Nekünk tehát ezen a területen is mondanunk kell valamit. Látják, sok a hiányosság. Ott van például az asszimiláció kérdése. Erről nem szabad nyilvánosan vitáznunk, mert van két buktatója is. Például, nagyon sok, periférián levő embert eltávolít tőlünk. Nem a mi embereinkről, az elvtársainkról van szó. Létezik egy csomó ember, akit mindez még inkább eltávolíthat a párttól. A német lakosság körében például létezik egy jelenség, miszerint a szászok már amúgy is kivészőfélben vannak, tehát nem kell integrálódni, együttműködni, más életformákat kell keresni. A német

54 Iliescu a „respect” kifejezést használta.

55 Helyesen Stoffel. Emerich Stoffel 1965–1974 között a KB tagja volt.

polgárság már rég hangoztatja, hogy a környezet, a román nemzet a szász közösséget meg fogja szüntetni. Ez a polgári hagyomány még erősen él, főleg paraszti környezetben. Ugyanakkor az is világos, hogy a termelőszövetkezetek és a gyárak, ahol az emberek együtt dolgoznak, fogják majd megszüntetni a németek szeparatizmusát, ilyen jellegű fenntartásait. Rá kell mutatnunk arra is, hogy államunk minden anyagi feltételt megteremt az alkotmányban biztosított jogok mellett és, hogy ezen a területen is óriási erőfeszítéseket tesz. Az ilyen megnyilvánulások leküzdését szolgáló erőfeszítésekre nagy szükség van. Meg kell vizsgálnunk, hogy mikor hangsúlyozhatjuk az összes polgárt összefogó közös nyelv fontosságát. A román elvtársak azt mondják, hogy a németek többsége ismeri a román nyelvet, tehát nincs szükség saját kultúrára és, hogy már a különböző előadásokat megnézhetik, meghallgathatják akár román nyelven is. Az a kijelentés igaz de csak néhány kategóriára: intellektuelekre, munkásokra, akiknek fontos mindez. De a parasztok és a kispolgárok jelentős részét eltávolítjuk ezzel. Azokból a sajátosságokból kiindulva, amelyek eltávolítanak vagy közelebb hoznak egymáshoz, a jelenséget régióként alaposan meg kell vizsgálni. Ezzel a vitairattal kell fölverteznünk az aktivistáinkat Dobrogeában, a Bánságba, Marosvásárhelyen és mindenhol. Konkrét, a különböző régiókra jellemző tények ismertetése nélkül, pusztán általánosságokat mondva nem valósíthatjuk meg a kitzűzött célokat. Az egyik elvtárs már elmondta, hogy román, magyar és német szakemberek bevonásával kellene megvizsgálni a különböző régiókban lejátszódó folyamatokat. Ez nagyon fontos lenne, hisz már rajonról rajonra is különbözhet a helyzet. Az erdélyi és bánsági németekről van szó. Ez esetben be kellene építeni azokat a helyi ismereteket, amelyeket már tudunk. Így kellene minden elvtársnak megmutatnunk néhány olyan pozitív jelenséget, amely azt bizonyítja, hogy az együtt élő nemzetiségek testileg, lelkileg együtt dolgoznak mindenkivel a szocializmus építésében, hozzájárulnak a közös szocialista kultúrához, értékelik és fogyasztják a közös nyelven létrehozott szocialista kultúra termékeit is. Ugyanakkor vigyáznunk kell arra is, hogy semmiféle erőltetett nyomást ne gyakoroljunk ezekben a kérdésekben. Például, ha egy egyesített iskolában a német részlegnek egy német nyelvtanár az osztályfőnöke, annak lehet pozitív és negatív következménye is. Pozitív kicsengésű a jelenség, ha az a tanár meggyőződéssel arra törekszik, hogy ezekből a gyerekekből a szocializmus építésében aktív embereket neveljen, és negatív végkimenetelű lehet az, ha ez a tanár csak a német múlt felelevenítésén fog fáradozni. Ugyanígy jól sülnhet el az is, ha egy román osztályfőnöknek sikerül a gyerekek tudatába sulykolni, hogy jó szocialista hazafiak legyenek, ugyanakkor megtanítja őket a román nyelvre. Mindez negatív kicsengésűvé válhat, ha a szülők és gyerekek azt fogják mondani, hogy figyeljünk csak, még az osztályfőnök is román, még vele sem beszélhetünk németül. Tehát mindennek két oldala van. Nekünk azon kell lennünk, hogy lesújtsunk a nacionalizmusra és a szeparatizmusra és szorgalmazzuk ezt az egységet, amelyre olyannyira szükségünk van, és amelyért nap, mint nap dolgozunk.

Petre elvtárs:⁵⁶ [...] ⁵⁷ A román nép és az együtt élő nemzetiségek kapcsolata nem csak egy akármilyen elméleti kérdés, hanem nagyon sok és komoly politikai felhangja

is van. Ezért teljes mértékben csatlakozom azokhoz, akik a román és más nemzetiségű dolgozó egységét hangsúlyozzák. Azt azért megjegyzem, hogy a használt terminológiával következetesebbnek kell lenni. Egyetértek Vlad elvtárral abban, amit a nemzet, nép és az együtt élő nemzetiségek kapcsolatáról mondott. A román és az együtt élő nemzetiségű dolgozók között nagyon sok egymásra hatás tapasztalható. Nagyon sok közös vonás létezik úgy a gazdasági, politikai, mint a kulturális élet területén. Nyelvi területen is sok közös egymásra hatás létezik, vagyis az együtt élő nemzetiségű dolgozók megtanulják a román nyelvet és fordítva is, az életkörülményeiktől függően. Ez a természetes közeledés (de nem asszimiláció). Ebben a kérdésben tisztánlátásra van szükség, és óvatosan kell bánni a megfogalmazásokkal, mert ismeretes az a tény, hogy egyesek már románosításról beszélnek, és ezt el kell kerülnünk. A kultúráról úgy érzem, hogy túl sokat beszélünk, nagyon lineárisan tevődik fel a kérdés, amikor az egységes román kultúrát tárgyaljuk. Ki kell hangsúlyozni, hogy minden nemzeti-ségnek megvannak a maga sajátosságai ugyanakkor a kultúránk beilleszkedik az egységes román nép kultúrájába, amely magába foglalja az összes olyan dolgozó embert, aki Románia Szocialista Köztársaságban él. A szociológusok ebben az értelemben használják a nép kifejezést. A nép meghatározása általában a következőképp hangzik: azon emberek, akik hozzájárulnak a fejlődéshez stb. Ugyanakkor arról is beszélhetünk, hogy a szocializmusban különválás, a szakadás megszűnik és a kizsákmányoló osztályok eltűnésével megteremtődött a lehetőség arra, hogy a nép egysége folyamatosan erősödjön.[...]58

Iliescu elvtárs: [...]59 Mi a szocialista nemzet? Azt gondolom, anélkül, hogy túlságosan is ragaszkodnánk a Sztálin által megfogalmazottakhoz, meg kellene határoznunk, hogy mit is értünk ez alatt, máskülönben azzal is vádolhatnak majd, hogy nem dolgozunk tudományos módszerek alapján. Vagy egy új meghatározást kell keresnünk a nemzethez. Úgy tűnik, hogy mindenki, aki a sztálini megfogalmazásból indult ki, említette a nyelv és a terület fontosságát, de senki sem hozott valami újat, már amit tudományos szinten el lehet fogadni. A sztálini meghatározást mindenki egy végleges meghatározásként kezeli, holott ő is elmondja, hogy nem létezik ebben a folyamatban véglegesség. Úgy gondolom, ezek a tényezők is aktuálisak, amikor a nemzet szerepéről beszélünk. Ami a kérdés bemutatását illeti egy komplex bemutatási módszertant kell kidolgoznunk, amely a maga történetiségében mutatja be ezt a folyamatot, amely a nemzet kialakulását és fejlődését illeti, vagy annak a kapitalizmusból a szocializmusba történő átlépését. Csak ilyen történelmi kontextusban mutathatjuk be a nemzetek kialakulását és fejlődését. Ami még számomra hiányos, az a nemzeti kérdés romániai vonatkozásának bemutatása. Anélkül, hogy túlságosan belegabalyodnánk a történelembe, meg kellene mutatni, hogyan jelent meg ez a kérdés Romániában. Azt is meg kellene mutatnunk, hogy mit is jelent valójában ez a kérdés, ezzel segíthetnénk megértetni az embereket. Ebben a fejezetben kidolgozhatnánk a

56 Valószínűleg Petre Constantinról van szó, aki 1960–1969 között a Propaganda Osztály helyettes vezetője volt.

57 A vitairatról mondott általános észrevételeket nem közöljük.

58 Nem közöljük Ștefan Voicu általános jellegű észrevételeit.

59 Iliescu megköszöni és méltatja a hozzászólásokat.

dolgozó emberek egységét, testvériségét, ami a kizsákmányoló osztályok elleni harcban gyökerezik, és ami a szocializmus közös építésében él tovább. Ha csak a jelent mutatjuk be, nem tudjuk alátámasztani történetileg és politikailag. Abból kell kiindulnunk, hogy pártunk hogyan oldotta meg ezt a kérdést és azokból a lehetőségekből, amelyek megalapozták hazánk lakosainak nagy, családi egységét. Erre alapozhatjuk a szocialista hazafiság gondolatának kifejtését. Ami az asszimilációt illeti, majd meglátjuk, mi a teendő, mint tudományos kérdés létezhet, de nekünk itthon meg kell magyaráznunk. Arra gondoltam, hogy az iratunk politikai kiindulópontja legyen ez a kérdés, az ami közös és az egység kihangsúlyozása.

ANIC, fond CC PCR Cancelarie, dos 180/1966. 1-63. f. Géppel írt román nyelvű jegyzőkönyv magyar fordítása.

6.

GYORSÍRÁSOS JEGYZŐKÖNYV AZ EGYÜTT ÉLŐ NEMZETISÉGEK KÖRÉBEN KIFEJTETT POLITIKAI MUNKÁÉRT FELELŐS BIZOTTSÁG ÜLÉSÉRŐL

Bukarest, 1966. november 9.

Sütő András elvtárs:[...] ⁶⁰ A mi tartományunkban [Maros Magyar Autonóm Tartomány- N.Cs.Z.] nagyon sok fiatalnak nem adatik meg a lehetőség, hogy az iskolában jól megtanuljanak románul, mert a nyolcadik osztály után már nem tanulnak tovább, nem jutnak be a főiskolákba, műszaki iskolákba, más munkakörökbe kerülnek. Ilyen körülmények között nem tanulják a nyelvet rendszeresen, amely nagy nehézségeket okoz, még a szabadságolásuk során is. Olyan helyzetekről is tudomásom van, amikor magyarokat küldött a szakszervezett Sinaia-ra és Predeal-ra ⁶¹ kirándulni és azok nem boldogultak el ott, azt sem tudták elmondani, honnan jöttek. Ezek a fiatalok olyan helyeken dolgoznak, amelyek minden szervezeten, ipari vagy mezőgazdasági intézményen kívül esnek, így nem adódik meg a lehetőség, hogy jól megtanulják hazánk nyelvét. Ezért úgy gondolom, megérné tanulmányozni a román nyelvkörök működését, tevékenységét, megnézni, milyen minőségűek, ki és hogyan szervezi, milyen módszerek alapján, milyen tartalommal. 184 kör, az nagyon kevés, ha abból indulunk ki, hogy kompakt magyar tömbök élnek Csík és Udvarhely környékén és ahol ez a nyelvi kérdés nagyon is aktuális. És még egy kiegészítés a témakört illetően. Nagyon jól tudjuk, hogy létezik, egy olyan réteg nálunk, amely valószínűleg sose tanulja meg jól a román nyelvet. Vagy azért, mert nem képesek rá, vagy azért mert öregek, vagy pedig sose mozdulnak ki a településről, ahol élnek. Az iparban és a kulturális munkában tevékenykedő elemekre is jobban oda kellene figyelniük és ugyanígy az iskolákban kifejtett munkára is. Arról is beszéltem, hogy pedagógiai szempontból is nagy hiányosságaink vannak a román nyelv tanulását illetően. Úgy gondolom, azért is nehéz megtanulni a román nyelvet, mert a magyar és német gyerekeknek már a kezdetektől ugyanazt a tankönyvet kapják, mint a román gyerekek. A Székelyföldön, amikor egy háznál jártam, azt láttam, hogy két nyolc éves gyerek a krónikáiróktól ⁶² tanult már negyedszerre egy szöveget. Szóról szóra bemagolták és tudták a szöveget, de amikor elküldték őket a szövetkezetbe sőt vásárolni, nem tudták megnevezni román nyelven a sőt. Szerintem pedagógiai melléfogás ilyen tankönyveket adni a gyerekek kezébe. Az a véleményem, hogy olyan tankönyveket kellene szerkeszteni, amelyek figyelembe veszik ezeket a sajátosságokat. A kislányom, aki most kilencedikes, és akinek a családjában ugye jól beszélnek a román nyelvet, többet kínlódik ezekkel a tankönyvekkel, többet dolgozik velük, mint négy-öt más tantárggyal együttvéve, mert neki olyan dolgokkal kell kínlódnia például, hogy elolvassa és megértse Arghezi ⁶³, ami a román

60 Az udvarias megszólítási formulákat és a bevezető szöveget nem közöljük.

61 Sinaia és Predeal két ökirályságbeli üdülőhely.

62 Sütő a 16-17. századi moldovai krónikáirók (cronicarii) pl. Grigore Ureche, Ion Neculce, Miron Costin munkáira utalt, amelyek kötelező módon szerepeltek a tananyagban.

63 Tudor Arghezi román költő.

anyanyelvű gyerekeknek egyértelmű. Mivel nincsenek olyan szövegek, amelyek fokozatosan tanítanak meg a nyelvet, nagyon nehezen megy a tanulás. Javasolom az együttélő nemzetiségek számára készült román nyelvkönyvek újragondolását. Javasolom, hogy foglalkozzanak többet a szótárak készítésével. Minden embernek, aki idegen nyelvet tanul, szüksége van szótárra. Már évek óta várjuk az új a szótárakat. Most megjelent néhány, amely segítheti az iskolák munkáját és a román nyelv elsajátítását, de nagyon kevés példányszámban. Úgy gondolom, meg lehetne találni azokat a lehetőségeket, amelyek felgyorsítanak ebben a régióban is a román nyelv megtanulását, amelyet a lakosság is nagyon fontos dolognak tart. Már nem tehetnének olyan megjegyzéseket, hogy ez egy felülről diktált dolog lenne. Az emberek megértették mindezeknek a jelentőségét, de a lehetőségek viszont nem a legjobbak. Azt is említettük, hogy egyes tanároknak azért akad kellemetlenségük, mert nem ismerik megfelelőképpen a román nyelvet.

A mondandóm másik része a felsőoktatási intézményeinkre vonatkozik és erről néhány negatív tapasztalatot szeretnék megosztani. Azt figyeltem meg, hogy az egyetemi központokban, főleg Kolozsváron, a felvételiknél nem igazán veszik figyelembe a párt által adott utasításokat. Tudomásom szerint lehetőség van arra, hogy a felvételizők, akik bizonyos tantárgyakat anyanyelvükön tanultak, ezekből szintén anyanyelven vizsgázhassanak. Ezt az előírást nem mindig és mindenütt tartják be. Sok olyan fiatallal beszéltem, akik elmondták, hogy a felvételi vizsgán nem volt lehetőségük azon a nyelven vizsgázni, amelyen érettségiztek, nagyon nehéz volt számukra, hogy két-három hét alatt megtanuljanak egy olyan tananyagot románul, amelyből anyanyelven érettségiztek. Pl. a marosvásárhelyi Jáni András esetében, aki benyújtott egy kérést, hogy a vizsgáit anyanyelven tehesse le, az illető irodában levő elvtárs a kérést kettészakította, megjegyezve, hogy erre nincs lehetőség.

A harmadik téma, amelyről oly sokat beszélünk, az egyház befolyása, pontosabban a miszticizmus és a klerikalizmus elleni harc. Az ebben a témában tartott előadásokkal, konferenciákkal az a gond, hogy unalmasak, nem tárgyalják és mutatják be úgy a dolgokat, hogy az vonzó legyen az emberek számára. Az is gond szerintem, hogy az ilyen kérdéseket túl liberális szellemben közelítik meg. Ismerem a kommunisták véleményét és hozzáállását a kérdésben és csodálkozom, amikor a mi nagyra tartott színésznőnk, aki mellest párttag is, reggel ötkor – épp utaztam valahová – látom a templomba menni. Megkérdeztem, hogy vadászatról jön? Nem, felelte ő, megyek a templomba. Utána meg alapszervezeti gyűlésbe ment. Mondjuk, a színpadon ez nem jelent veszélyt, tehetséges a nő, de a régióinkban a meglátásom szerint a papok egy nagyon jól megszervezett tevékenységet folytatnak azért, hogy a befolyásuk alá vonják a gyerekeket. Átveszik a kommunisták módszereit. Ha valamit szerveznek, ott is van felelős, akár csak nálunk. Ha eddig egy csapat járt karácsonykor köszönteni, most őt teszi ugyanezt, hogy gyorsabban menjen. Egy csomó olyan módszert vetettek be, amelyekkel elérték, hogy az emberek részt vegyenek az egyházi rendezvényeken. Ahogy a jelentések is mutatják, az idén kevesebben voltak a csíksomlyói búcsún de ez ne nyugtasson meg bennünket túlságosan, mert egyrészt nagyon rossz volt az idő,

másrészt pedig a fiataloknak mi szerveztünk rendezvényeket, sőt a búcsú ellen, adminisztratív intézkedéseket is foganasítottak, amelyekkel nem tudok egyetérteni. Azt is hallani lehetett, hogy a néptanácsnál kijelentették, aki akar, az menjen, de meg ne lássanak náluk zászlókat, mert akkor nagy baj lesz. A Mezőségről mehetnek a templomi zászlókkal de Szűz Mária ünnepén miért nem mehetnek a saját zászlóikkal?

Ami az együttélő nemzetiségek kulturális örökségét és azok kiadását illeti, úgy gondolom, hogy az eddigieknél jobb a teljesítmény és, hogy ha erről a kérdésről, főleg az irodalmi művek kiadását illetően, még beszélünk, nagyon jó megoldásokat találunk. Nemrég a tartományi bizottságtól kaptam egy névsort azokról a hírességekről, akikről aktuális ünnepélyesen megemlékezni. A lapjaink rendszeresen közölnek ezekről a megemlékezésekről. Az együttélő nemzetiségekhez tartozó személyiségekről, ünnepekről nem készült ilyen névsor, felsorolás így útmutatás nélkül a szerkesztők nem mindig boldogulnak. Nagyon sok olyan erdélyi, de nemcsak, híres klasszikus alkotó van, akinek ott lenne a helye ezekben a lapokban. Ezzel kapcsolatosan a KB tudomására kell hoznom néhány jelenséget. Íme például a Petőfi Sándor körül kialakult helyzet. Egy segesvári idős ember rendszeresen elmondja nekem, hogy ismét elmozdították azt a követ, amely Petőfi elestének helyszínét jelölte.⁶⁴ Visz magával három embert a trösztől és megjavítják. Aztán ismét jelzi, hogy néhány huldigán újra lerombolta. Mivel egy híres forradalmár költőről van szó, és mivel egy román-magyar bizottság helyezte el ott az emlékművet, javaslom, hogy az emlékmű köré emeljünk egy vas kerítést. Ez megnyugtatóna a lakosokat. A kérdést az Írószövetségnél is felvettem de nem született semmiféle megoldás. Én segesvári küldött vagyok és már három éve járok arrafelé és ott látom mindig ezt a követ.

Ion Iliescu elvtárs: Fehéregyházán van egy Petőfi emlékház és emlékmű egy jól rendezett parkkal együtt. Maros tartományból mindig jön egy öreg, aki a fehéregyházi kitérőnél elhelyez egy követ. Egyetlen hivatalos szerv sem engedélyezte mindezt és senki sem bizonyíthatja, hogy valóban ott esett el Petőfi.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Ott van az emlékmű a községben. Azt, hogy valójában hol esett el, senki sem tudja.

Leonte Răutu elvtárs:⁶⁵ Megpróbálták megtalálni a helyszínt, de nem sikerült.

Paul Niculescu-Mizil elvtárs:⁶⁶ Tényleg ennyire fontos ez a hely?

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Tegyük oda egy követ és írjuk rá, hogy ott esett el Petőfi Sándor.

Iliescu Ion elvtárs: Elmondanám, hogy ez nem az öreg személyes problémája, hisz volt egy vegyes bizottság és az sem tudta eldönteni, hol esett el.⁶⁷

---

64 A költő feltételezett elestének helyén később, 1969-ben emeltek emlékművet.

65 Leonte Răutu 1948 és 1981 között több magas fokú pártfunkciót töltött be: a KB és a PB póttagja, a KB Végrehajtó Bizottságának tagja. 1948 és 1956 között ő vezette a Propaganda és Agitáció Osztályt majd az RMP Propagandáért és Kultúráért felelős Igazgatóságát.

66 Paul Niculescu Mizil 1955 és 1989 között tagja volt a KB-nak és több fontos állami tisztséget is betöltött. Az említett időszakban volt az agitáció és propaganda osztály vezetője is.

67 Egy magyar-román vegyesbizottság 1956-ban fogadta el az ispánkúti változatot, befejezve a további kutatásokat.

Sütő András elvtárs: Nem rabolom az idejüket tovább ezzel a kérdéssel. Egy másik probléma, amit fel szeretnék vetni az S. Zsigmondhoz⁶⁸, a szülőfalumban elhunyt egyik legnagyobb magyar íróhoz kapcsolódik, akinek a munkásságát az Akadémia is kutatja, de a sírján juhok legelnek. Ez így nem jó, az emberek beszélnek a jelenségről. Ezen kívül 150 év telt el a születésétől és az Írószövetségnek meg kellett volna oldania ezt a kérdést. En ugyan próbálkoztam de sikertelenül. A következő, amiről beszélnék az lenne, hogy sokszor elhangzott már, hogy a román nép és az együttélő nemzetiségek kulturális összefonódása gazdag múlttal rendelkezik és a kiadónak az eddigieknél sokkal komolyabban kellene kezelniük ezt a jelenséget. Megjelent a második kötetet a magyarra fordított román irodalmi munkákról és most várjuk a harmadikat, amely a románra fordított magyar alkotásokat tartalmazná.⁶⁹ Ez egy szép munka de nem elégséges. A főtítkár elvtárs eddig nem látott dolgokat is megfigyelhetne Kolozsváron és azt is, hogy milyen hasonló, kiadható anyagok léteznek még ezen a területen. A folklórral kapcsolatos munkákat sem abban az ütemben adják ki, ahogy az szükséges lenne. Egy nagyon jól felkészült erdélyi tanár, folklorista már rendszeresen küldözgeti nekem a leveleit, hogy nem sikerül kiadnia az összegyűjtött anyagait. Bebizonyította, hogy nagyon sok román és magyar szövegnek ugyanaz a dallama, mintha egy nagy költő fordította volna le. A mi vidékünkön élő emberek közötti kapcsolatokat jelzi mindez, és mégis kevés a kiadási lehetőség. Az Electrecord⁷⁰ többet érdeklődhetne ezek a dolgok iránt. Úgy gondolom, hogy az értelmiségiek közös konferenciákkal sokat segíthetnének. Az lenne a legjobb, ha a formalizmust fölszámolnánk, tanácsadói helyeket hirdetnénk meg, ez segítené a legjobban a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság munkáját. Sőt, úgy gondolom, hogy más műfajok, színház, zene, festészet és így tovább esetében is ez lenne a jó megoldás, mert sok esetben egy-egy alkotás megítélése a bizalmon alapszik. Az illetékes elvtárs megbízik bennem, engedélyezi a darabomat, de az illető elvtárs csak bizonyos konferenciákon olvashatná fel a művet, darabot de még így sem tudná azt, hogy végül is milyen darabok kerülnek előadásra. Hiányoznak a kompetens szakemberek. Ami a televíziót illeti, úgy gondolom, többet kellene mutatnia a nemzetiségek kultúrájából. Ezt a javaslatot találok a legfontosabbnak.

Ami a tanügyet illeti, a szakiskolai oktatást emelném ki. A tegnap egy marosvásárhelyi szakiskola igazgatójával utaztam és újra meggyőződhettem arról a jelenségről, amit már tapasztaltam. Azok a gyerekek, akik nyolcadik osztály után szakiskolába kerültek, egy kukkot sem tanulnak többet a saját irodalmukról, anyanyelvükről. Román irodalmat tanulnak, magyart viszont nem. Úgy kerülnek ki az iskolákból, hogy nem tudnak írni magyarul, az anyanyelvi, nyelvtani ismerteik megmaradnak a nyolcadikos szinten. Azt javasoltam, hogy ezekben az iskolákban hozzanak létre külön csoportokat a nemzetiségi diákok számára és hetente egy-két órát szánjanak az anyanyelvi

---

68 Az S. Zsigmond valószínűleg elírás, ugyanis Kemény Zsigmondot temették el Pusztakamaráson.

69 Román irodalom kis tükre 1964-ben jelent meg Bukarestben. Az *Antologia literarii maghiare* első kötet 1965-ben jelent meg, a második kötet pedig 1966-ban.

70 Állami lemezkiadó Romániában.

oktatásra. Aki nem olvas az anyanyelvén, nem olvas románul sem. Azt javasolom, tanulmányozzuk ezt az ügyet.

Ami a művészeti intézményeket illeti, a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottságnak valóban tanulmányoznia kellene, hogy egy színház hogyan ereszthet gyökeret Marosvásárhelyen, ahol a káderfluktuáció annyira erős. Az intézményt évente újjá kell szervezni. Az ottani igazgatók, amint lehetőség adódik vagy Bukarestbe, vagy pedig Kolozsvárra menekülnek. Ez egy súlyos helyzet, amelyre megoldást kellene találni. A színházi igazgatók körüli kérdés nincs megoldva. Nincs egy egységes rendezési terv a magyar színházakat illetően. Temesváron van három színház és három igazgató. Váradon két részleg van egy igazgatóval. Itt a következő a helyzet, a magyar nemzetiségű igazgató nem ismeri a román dramaturgiát, a román kultúrát és nincs semmiféle autoritása a román színészek fölött, akik azt látják, hogy még a repertoárt sem ismeri. Gyakori eset, hogy jön egy rendező, aki marad egy fél évet, kialakít egy irányvonalat a színháznál, hogy aztán jöjjön egy másik, aki egy teljesen más irányvonalat jelöl ki. Ez így nagyon megfoghatatlan. Fontos lenne átgondolni, hogy a román és magyar részlegek élére kompetens igazgatók kerüljenek. Az felelne meg a valóságnak, ha mindkét részlegért felelne egy főigazgató és részlegenként lenne egy-egy elvtárs, aki a művészi teljesítményért felelne. Olyan esetek is léteznek nálunk, hogy a román részleg élén nem a legkompetensebb magyar rendező áll, aki nem tudja megfelelőképpen ellátni a feladatkörét, mert nem ismeri a legfontosabb problémákat. Más helyeken ez fordítva történik. Arra is figyelni kellene, hogy a filmgyártás több, az együttélő nemzetiségekhez tartozó színészt, művészt foglalkoztasson. Van néhány elismert, híres színészünk, akik nincsenek jelen a filmvásznakon. Úgy hiszem, ez nemcsak nekik, hanem a művészetünknek is jót tenne.

Azt is javasolom elvtársak, hogy a jogi intézményeink által kifejtett tevékenységeket is vizsgáljuk meg, ami bizonyos jelenségek, konfliktusok kezelését illeti. Egy olyan tapasztalatról beszélnek, amellyel nap mint nap, hetente találkozom. Egyszerű emberek, parasztok kerülnek a törvényszék elé bizonyos megnyilvánulásaikért, amelyeket soviniztának és nacionalistának tartanak a jogi szervek. Sok esetben jogos ítéletet hoznak de ami egyes földműves emberek megnyilvánulását illeti, visszaélésekre, kihágásokra is számos példa akad. Valaki elmondása szerint olyan is megtörtént, hogy az illető valami közös megegyezés alapján történő határrevizóról beszélt és nyolc hónapot kapott ezért.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Tényleg olyan sok az elítélt?

Gere Mihály elvtárs:⁷¹ Tömeges jelenség?

Sütő András elvtárs: A mi régióinkból nagyon sok ilyen esetről van tudomásom és jó lenne, ha egy bizottság kivizsgálná ezt a jelenséget és azt, hogy a hatóságok hogyan kezelik mindezt. Például azt mondta egyszer a főügyész, hogy két évet adott valakinek csak azért, mert valamit énekelt. Az ilyen jelenségek egy részét meg lehetne szüntetni politikai munkával és neveléssel. Az esetek egy része a törvényszékek elé kerül és jó lenne ezekről jelentésekben tájékoztatni a pártvezetést. Ezzel én befejeztem.

71 Gere Mihály 1965 és 1989 között tagja volt a KB-nak. A hatvanas évek elején a KB propagandáért felelős osztályának, majd az Államtanácsnak volt alelnöke.

Gheorghe Stoica elvtárs:⁷² Nem is láttam ilyen jellegű ítéleteket.

Gere Mihály elvtárs: Ez a jelenség tapasztalataim szerint nem tömeges.

Sütő András elvtárs: Nem éppen tömegjelenség, de sokkal több van belőle, mint hogy az természetes legyen.

Takács Lajos elvtárs:⁷³ Én is szeretnék mondani néhány szót. Két irányra fókuszálva közelítem meg a kérdést, hisz úgy látom, ebből a két irányból kell szemlélni a nemzetiségi kérdést és azt, ahogy mindezt a pártunk kezeli. Először is onnan közelíteném meg, hogy a mi társadalmunk fejlődése mennyire erősítette meg a román nép és az együtt élő nemzetiségek politikai-lelki egységét, amely alapvető feltétele, hogy a nemzetiségek beilleszkedjenek országunk politikai, társadalmi és kulturális életébe, leszámoljanak a még néha tapasztalható izolacionizmussal. Az egység és hazánk életének alapos ismerete szükséges ahhoz, hogy a nemzetiségek úgy érezzék, hogy a román néppel azonos célokért küzdenek és az óhajaik is ugyanazok. Az eddigiekből az tűnik ki, hogy ezen a területen is sokat haladtunk, főleg az utóbbi néhány évben. A pártszervezetekben, szakszervezetekben, a munkahelyeken, a gazdasági szférában kifejtett politikai élet hazánk politikai arculatának egyik meghatározó jellegzetessége lett. A kisebbségek integrációját támogatni kell. Meg kell találni azokat a módszereket, amelyek lehetővé teszik ennek megvalósítását. Úgy gondolom, akad azonban még tennivaló. A kérdést a következőképpen közelítem meg. A IX. kongresszuson Ceaușescu elvtárs kijelentette, hogy hazánk azért volt képes ilyen jó eredményeket elérni, mert ez a politikai-lelki egység megvalósult és, hogy ezt az egységet tovább kell mélyíteni. Ebben a tekintetben még tovább kell dolgozni mind a pártszervezeteknek, mind az állami szerveknek. Pontosan e kapcsolat elmélyítéséről beszél a legkevesebbet a sajtó, de általában a párt dokumentumokra is jellemző ez. Íme egy példa: az *Előre* újság megkért, hogy a kongresszus egy éves évfordulója alkalmából írjak egy cikket erről a témáról, mutassam be a román nép és az együttélő nemzetiségek testvéri egységét. A párt által kijelölt irányvonal mentén közelítettem meg a kérdést bemutatva, hogy mi minden valósult meg és, hogy még kiegészítsem, mire van szükség, hogy ezt a folyamatot még jobban elmélyítsük. Őszintén szólva minden, amit elmondtam arról szolt, hogy léteznek bizonyos módszerek, mint pl. az iskolákban és a társadalmi életben való együttműködés, amelyeket támogatnunk kell. Egyes értelmiségiek viszont csak felszínesen ismerik ezt a fajta valóságot. A nemzetiségek sajtójában az, hogy országunkban felvirágozott a kulturális élet, hogy új kérdéseket vetünk fel, hogy a múlt néhány jelenségét újraértelmezzük, csak szórva van jelen. Ami a kulturális életben bekövetkezett új stílusváltás, a nemzetiségekkel kapcsolatos kérdésfeltevési módszerek sajtóban való megjelenítését illeti, lemaradás tapasztalható.

Másodsor arra is rámutatnék, hogy az együttélő nemzetiségek számára a román nyelv megtanulása központi kérdés. Nem azért, mert ez kötelező lenne, hanem azért

72 Gheorghe Stoica több vezető funkciót is betöltött a különböző pártszervezetekben. Volt a bukaresti pártszervezet első titkára, németországi nagykövet, az Adminisztratív Osztály vezetője, majd az önkormányzatokért és az állami adminisztrációért felelős osztálynak is vezetője volt.

73 Takács Lajos egyetemi professzor ebben az időpontban (1961–1975) tagja volt az Államtanácsnak és póttagja a KB-nak (1969–1974).

mert ez hátrányt jelenthet a kulturális, politikai és gazdasági fejlődésben és elvonná azt a lehetőséget, hogy aktívan részt vehessenek az ország lüktető életében. A szerkesztőség viszont úgy gondolta, hogy mindent kieszed, ami erre a kérdésre vonatkozott az írásomban. Így a cikk nagyon száraz maradt. Ilyet 20 évvel ezelőtt is írhattam volna. Néhány általános megfogalmazás maradt, amelyet kimondottan szégyelltem viszont látni az újságban főleg, hogy politikailag nagyon képzett elvtársak is mellettem voltak egy adott pillanatban. Igyekeztem úgy tenni, hogy ne olvassák el ezt a cikket, mert azt mondhatták volna, hogy ezeket a kérdéseket 20 évvel ezelőtt is elmondhattam volna. Ugy gondolom, hogy a propaganda és agitációs munkánkban néhány módszert le kell szögeznünk, véglegesíteniük kell. Ezek alapján a bizottságunk kidolgozhatja egy referátumot, amely pontosan az együttélő nemzetiségek körében kifejlesztett módszerek gyakorlatias részének bemutatására fektetné a hangsúlyt.

Ami a másik kérdést illeti, arról van szó, hogy nemzetiségek milyen pozíciót töltenek be ebben a szocialista társadalomban, megvan-e az összes lehetőségük beilleszkedni, hogy egy fiatalnak, aki most a mi szocialista rendszerünkben született, megvan-e minden lehetősége arra, hogy éljen a jogaival, akár egy többségi polgárnak. Itt fölmerül az iskola és a román nyelv megtanulásának kérdése. Ezek mind fontos kérdések az együttélő nemzetiségek életében. Bármilyen lehetőséget teremtettünk a nemzetiségeknek, bármennyire is támogatják őket, a mi fiaink plusz erőfeszítést is kell, hogy tegyenek. Ez a plusz erőfeszítés szükséges például a román nyelv elsajátításánál. Csak így kapcsolódhatnak be az ország politikai életébe, csak így érthetik meg azokat a kérdéseket, amelyek a román népet foglalkoztatják. Mindezek nélkül tényleg kisebbségi marad, aki megreked úgy az értelmi fejlődésben, mint a szakmai ismeretek elsajátításában, másodrendű állampolgárrá válva. Az ismert anyagokból kitűnik, hogy az iskolák szintjén valami csak történt. Úgy gondolom, nem frontális támadással kell viszonyulnunk a dologhoz. Már évek óta azon siránkozunk, hogy egy olyan diák, aki 8-11 évet anyanyelven tanult az iskolában, hogy tanul meg úgy románul, hogy aztán ne ütközzön nehézségekbe, amikor felsőbb szintű iskolába akar menni. Ez a meddő valóság. Vannak olyan fiatalok, akik az érettségi után még arra is képtelenek, hogy elolvassanak egy verset román nyelven nem, hogy megértsék, vagy esetleg élvezzék ezt az irodalmi alkotást. Mit tettünk mi? Azt hiszem, a Oktatásügyi Minisztérium sem látja világosan a helyzetet. Például, már évek óta továbbképzőket tartanak azoknak a tanároknak és oktatóknak, akik román nyelven tanítanak az együttélő nemzetiségek iskoláiban és nem ismerik megfelelőképpen a román nyelvet. Abszurd dolog, hogy még húsz év múlva is ilyen továbbképzőket tartanak, hogy megtanítsák őket románul. Ezt a fázist már túlléptük és mindezt már nem ebben a formában kellene csinálni azokkal, akik nem ismerik a román nyelvet. Például az összes matematika tanár számára előadásokat kellene szervezni és eszmecseréket azokon a területeken, ahol nem megy jól a munka. Nem lenne helyes, ha ezeket a képzéseket az összes olyan tanár számára szerveznék, akik a nemzetiségek iskoláiban románul tanítanak, függetlenül attól, hogy jobban ismerik a nyelvet, hogy románok-e vagy sem. Ezekben az előadásokban az oktatás módszereit tárgyalják meg, javítsanak a román nyelv oktatásának módszerein. Ez pedagógiai szempontból is

segítené e tanárok munkáját. Másodsorra azt gondolom, hogy a Oktatásügyi Minisztérium egyáltalán nem tartotta fontosnak azt, hogy az együtt élő nemzetiségek iskolái számára külön káderképzést szervezzen a román nyelvet oktató pedagógusok kiválasztásban és felkészítésében. Néhány éve javasoltam a kolozsvári egyetemen, hogy hozzanak létre egy olyan román irodalom és nyelv részleget, ahol a második nyelv a magyar lett volna. Abban az időben az volt a terv, Bălan⁷⁴ miniszter elvtárs emlékszik még rá, hogy ösztönözni fogjuk a fiatalokat, hogy válasszák ezt a szakot. Ugy gondolom, nagyon sok román fiatal lehetett volna arra készletni, hogy ezt válassza, mert a román tettük fő nyelvnek és a magyart második nyelvnek. Erdélyben sok az olyan román fiatal, aki ismeri a magyar nyelvet és mindez nem jelentett volna nehézséget nekik. Ezekből a fiatalokból nagyon jó tanárok kerülhettek volna ki az együttélő nemzetiségek iskoláiba. Sajnos mindez nem valósult meg. A szakot többnyire magyarok választották, nem értük el céljainkat. A Oktatásügyi Minisztérium megfélekedezett a kísérlet valós céljairól, az idén már felszámolták ezt a részleget. Ez szerintem hiba volt. Az ilyen intézkedéseket meg kell tartani, tennünk kell valamit annak érdekében, hogy a más nyelvű iskolákban feljavuljon a román nyelv oktatása. A román nyelv tanulása nem csak az iskolások gondja. Beszéltünk arról, hogy a Maros Magyar Autonóm Tartományban szerveztek bizonyos köröket. Az anyagban ez csak szórványosan van jelen. Be kellene mutatni a felhasznált módszereket, mennyiben segítik a munkát, hogyan lehetne hasznosítani más tartományokban is. Az is érdekelne engem, hogy ez a mozgalom hogyan tudna behatolni a lakosság más, idősebb rétegeihez is, hisz nem csak a diákok nem tudnak románul, hanem az együttélő nemzetiségek széles tömegeire is jellemző ez. A román nyelvtudás hiánya elszigetelődéshez vezethet, az emberek nem ismerik meg a romániai valóságot, a gazdasági, politikai, társadalmi életre vonatkozó információkat. Ilyen körülmények között egyre inkább a budapesti rádiók felé fordulnak és lassan az ottani helyzetet jobban fogják ismerni, mint az ittenit. Az országunk életébe történő integráció gyengébb, lassúbb mint, amilyennek lennie kellene. Említettek még különböző szümpozionokat és propaganda akciókat. Részt vettem néhányon a népi egyetemek szervezésében. A tavaly voltam Nagyváradon, Nagykárolyon és Szatmáron. A szümpozionok, ha jól szervezik, sikeresek. Nagyváradon például valóságos ünnep volt. Két tanár mellett egy tartományi titkár is részt vett és a társadalmunkat érintő kérdéseket feszegették: a szocialista állam, a szocialista nemzet, a gazdasági kérdések. Annak ellenére, hogy románul beszéltem egy olyan hallgatóság előtt, amelynek fele magyar volt, éreztem, hogy mindenki érti a felvetett problémákat a lelkük mélyéig. Azt azért hozzáteszem, hogy nem csak az ilyen szümpozionokra kellene hagyatkoznunk. Ceaușescu elvtárs nagyon helyesen mutatott rá, hogy megbeszéléseket kell folytatni a német és román értelmiségiekkel. Azt hiszem, ez nem történt meg. Megpróbáltam valami hasonlót Segesváron, ahol a zenei életnek nagy hagyományai vannak, de mára már nem működik a dolog. Az ottani német lakosság elszigetelten él. Az a néhány értelmiségi, akit felkértem, nagy kinnal, bajjal létrehozott egy munkaközösséget, hogy felmérjék a terepet, hogyan

---

74 Ștefan Bălan 1956-1957 között tanügyminiszter helyettes, majd 1963-1969 között tanügyminiszter volt.

lehetne még egy szerény zenekart szervezni. Úgy gondolom, hogy Segesváron nagyon jól tenne, ha az értelmiségiekkel személyesen is meg lehetne beszélni a vitás kérdéseket. Ha ismertetjük az illetővel az országban létező valóságot, az elszigetelődés vágya nem maradna annyira mély benne, akár csak az érzés, hogy ők, mint együttélő nemzetiségiek, csupán másodrendű állampolgárok. Azt gondolom, hogy ezekben a körökben meg lehetne szervezni az illető közösség nyelvén. Természetesen, ha egy 500 tagból álló közönség előtt beszélünk, akkor ezt románul kell megtennünk, de ezeknél a kis köröknél hagyjuk, hogy az emberek beszéljenek a saját nyelvükön és kibeszélik, mi nyomja a lelküket. Sajnos ez a reménytelenség, ez az elszigetelődés, bátortalanság-érzés nagymértékben jelen van most is. Meg kell, hogy mondjam őszintén, sokszor, amikor barátaimmal beszélgetek, teljesen lelomboz, amikor látom, hogy egyeseknél mennyire korlátozottak a kilátások. A kicsinyes helyi problémák, a nacionalizmus, sovinizmus kicsinyes dolgai jobban érdeklik őket, mint az igazi nagy jelentőségű, az egész országot érintő kérdések. Úgy gondolom, hogy a sajtóban nagyobb teret kellene szentelni a múlt újragondolásának és a nemzetiségi problémáknak is. Van egy csomó haladó szellemiségű ember, akiket elő kell szedni ismét az elporosodott ládákából, hogy megmutathassák érétküket. Persze, hogy a dolognak van néhány akadálya, nem ismerik az együttélő nemzetiségek hasonló kaliberű embereit. De hát mit tesznek azok az elvtársak, akik különböző bizottságokban dolgoznak. Tudom, hogy az Írószövetségben is vannak nemzetiségi írók és más munkaközösségekben is. Talán a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottságba kellene még néhány embert bevinni. Olyanokat, akik ismerik a realitást. Tegyenek új javaslatokat, mert ott nem uralkodik sovinizta szellem, ott az országot érintő haladó kérdéseket vitatják meg. Olyan emberek kellene, akik ismerik a valóságot és a kérdéseket ehhez viszonyítva teszik fel, tárgyalják meg, nem valami óhajként vagy esetleg követelésként. Úgy gondolom, hogy azokban a bizottságokban, amelyek az együttélő nemzetiségek körében terjesztik a kultúrát, nagyon sok az elmaradott ember. Egyes kulturális központok felfrissítették az emberállományukat, tehetséges, politikailag képzett embereket alkalmaztak de sok újságnál maradtak, például olyanok, akikhez nem jutottak el a szemléletbeli változások vagy éppenséggel

nem kerültek be új emberek. Nagyon sok idejeműlt módszer létezik még, sok személy tölt be olyan funkciót, amely meghaladja a képességeit. Sok tekintetben újra kellene mindezt gondolni és engedni a fiataljainkat, akik között nagyon sok a tehetséges ember, és akik be tudnák vinni ezt az új szellemiséget. A kulturális szinten kifejtett tevékenység elmaradott az általános irányvonalakhoz viszonyítva. Persze, más gondok is vannak. Adminisztratív lépéseket kell foganatosítani. A rádióknak, tévének, a filmeknek, ahogy Sütő András is említette, nagyobb teret kell engedni. Például, a nemzetiségek által lakott területeken felmerült a kérdés, hogy nem értik a szöveget, mert nincs magyar feliratozás. Igaz, ezen a területen a tevékenység nagyon gyatra. Van egy bizottság, amely ezzel foglalkozik, de a feladatkörük évről évre szűkül. Emlékszem, gyerekkoromban a filmeket 2-3 különböző nyelvű felirattal is ellátták, amely egyáltalán nem nehezítette meg a film megértését. Tehát van arra lehetőség, hogy a propagandát jobban lehessen érvényesíteni, hogy az mélyebben behatoljon az

emberek életébe és az eddigieknél nagyobb tömegeket is megmozgasson. Tehát, amit mondtam az együttélő nemzetiségek körében dolgozó káderek felfrissítéséről, talán a párt- és államapparátusnak is jót tenne. Ott is vannak olyan emberek, akik már húsz éve ugyanazt a tisztséget töltik be, akik nem fejlődtek a köztársaságunkkal együtt, megmaradtak a régi módszerek mellett, elszakadtak a tömegektől, megrekedtek a politikai fejlődésben, nem támogatták a fiatal káderek promoválását. A Maros Magyar Autonóm Tartományban például van néhány elvtárs, akik jó szándékúak és jól képzettek de nem sikerült elsajátítaniuk azokat az új munkamódszereket, amelyeket a pártapparátus előírt. Ami a pártapparátust illeti, a választások során beemelünk olyan elvtársakat, akik különböző területen jó munkát fejtettek ki, jó traktoristák, tanítók, munkások, tanárok de nem rendelkeznek olyan tehetséggel, ami elengedhetetlen ahhoz, hogy politikai téren megfelelő teljesítményt nyújtsanak. Ezek a választások gyakran az előírt arányokhoz való megfelelés szellemében zajlanak le. A képviselői mandátum természetesen, a párt bizalmának jele, de ez a már elvégzett munkára vonatkozik. Emeljünk ki, válasszunk ki aktív embereket, akik részt vettek az illető közösségek életében. [...] ⁷⁵

Gere Mihály elvtárs: [...] ⁷⁶ Ami az úgynevezett negatív, nacionalista megnyilvánulásokat illeti, elmondhatom, hogy ezek nem nevezhetők tömegjelenségnek de mindezek ellenére néhol meg feltűnnek. Említették itt a marosvásárhelyi példát az Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetből, ami nem egyedi eset. Léteznek még nacionalista és sovén fiatal csoportosulások. Ami figyelemreméltó az, hogy nyilvánosan csinálták, nem olyan cselekményről van szó, amelyekről nincs semmi tudomásunk. A dolog negatív oldala az, hogy az IMSz, a pártszervek és az intézetek vezetősége nem figyel fel az ilyen megnyilvánulásokra – még akkor sem, amikor ilyen nagy számban jelentkeznek. Más szerveknek kellett tudósítaniuk ezekről a jelenségekről. Sütő elvtárs említette az ok nélküli ítéleteket, amelyeket a törvényszékek hoznak. Ott dolgoztam én is két évet, nem egy hosszú időszak, de abban a funkcióban, amit ott betöltöttem, nem ezt tapasztaltam. ⁷⁷ Nem létezik ilyen jelenség, amely szükségessé tenné, hogy kivizsgálására külön bizottság alakuljon. Van úgy, hogy egy-két embert elítélnék, de a kevésbé súlyos eseteket az illető település vagy munkaközösség leleplezi. Akad példa tévedésekre, de nem aggasztó a jelenség. Sütő elvtársat nem a perek száma kellene, hogy idegesítse, hanem a nacionalista megnyilvánulások száma, mert ezek léteznek, nem nagy számban de léteznek. Tehát minket nem az kell, hogy érdekeljen, mit tesznek a törvényszékek, hanem, hogyan lehetne leküzdeni és csökkenteni ezen megnyilvánulások számát. Így kell szemlélni ezt a kérdést.

Ami a tanuló, földműves és munkás fiatalok körében tapasztalható követeléseket illeti úgy látom, hogy a bemutatott elemző anyag és a javaslatok sem igazán foglalkoznak a fiatalság körében kifejtendő nevelő tevékenységről. Nem beszélünk

---

75 Azt a részt, amelyben Takács általánosságokban beszél az aktivisták szerepéről, nem közöljük.

76 Az általános bevezetőt és a román magyar közös múlt bemutatásának fontosságára történő utalásokat nem közöljük.

77 Gere Mihály 1964 és 1966 között Marosvásárhelyen dolgozott, a MMAT Végrehajtó Bizottságának volt az elnöke.

például konkrétan néhány közös kulturális, sport és szórakoztató tevékenység megszervezéséről. Szerintem a fiatalság körében kifejtett munkamódszerek meglehetősen szegényesek. Nagyon kevés érdekesítő tevékenység zajlik, amelyek nem vonzzák a fiatalokat. Egyetértek azzal az állítással, miszerint ami fiataljaink keveset tudnak. A KISz időszakában nagyon sok hazafias és forradalmi éneket lehetett tanulni. Manapság ezek a KISz-hagyományok nagyon elhalványultak.

Még egy, a Sütő elvtárs által elmondott dologra is szeretnék reflektálni, ugyanis nem értek egyet azzal, ahogy ez a kérdés felmerült. Arról volt szó, hogy a szakiskolákban nem tanítják az illető nemzetiség irodalmát. A szakiskolának van egy profilja. Nem kellene megduplázni azt, amit az egyetemes műveltséget oktató iskolák tesznek. A szakiskolának az a feladata, hogy mesterséget tanítson és ehhez kapcsolódóan általános, elméleti ismereteket is. Nem hiszem, hogy helyénvaló lenne az, hogy az együttélő nemzetiségek irodalmát is tanítsuk ott, a tanterv sem tenné ezt lehetővé. Mi mindig igyekszünk lerövidíteni és egyszerűsíteni a képzést és akkor most tegyük be ezt is? Itt arról a gondoskodásról van szó, hogy nehogyan valaki elveszítse magyarságát vagy a magyar anyanyelvét.

Az utolsó dolog, amiről beszélni szeretnék, a segesvári emlékmű helyzete. Sokszor jártam arrafelé és nem tapasztaltam azt, amit Sütő elvtárs elmondott. Megkérdezném, hogy Sütő elvtárs valójában járt-e ott és látta-e az emlékházat? Azt javaslom Sütő elvtársnak, figyelembe véve, hogy milyen szintű fórumon hozza elő ezt a kérdést, ellenőrizze le az információkat először, ne vonjuk le következtetéseket abból, amit neki egy öregember mondott a Petőfi emlékműről. Egy ilyen fórumon alaposabb dokumentációval kellene felszólalni. Iratokkal kellett volna alátámasztani mindazt, amit Sütő elvtárs elmondott.

Bălan Ștefan elvtárs: [...] ⁷⁸ Elhangzott, hogy az együttélő nemzetiségek nem ismerik eléggé a román nyelvet. Nagyon sok figyelmet szenteltünk erre a kérdésre. Három éve nagyszámú román tanárt küldtünk azokba a tartományokba, ahol nemzetiségek is élnek. Most két éve és az idén még 91 román irodalom tanárt küldtünk ki ezekre a területekre. Igyekszünk javítani a helyzetet. Az együttélő nemzetiségek 2000 iskolájában 242 tanító, 380 tanár, 172 igazgató és 91 román irodalom tanár nem elégséges. Nagyon nehéz őket meggyőzni. Egy csomó kedvezményt adtunk, Marosvásárhelyen és Nagybányán is találtunk megoldást, de így is nagyon nehezen mennek el oda a tanárok. Azt mondják, nagyobb figyelmet kérnek, több törődést, lakást. Gyakran elszigetelten kénytelenek élni. Oda költöznek és egy idő után elszigetelődnek. Ez egy olyan probléma, ahol a párt tudna igazából segíteni. [...] ⁷⁹

Nicolae Ceaușescu elvtárs: [...] ⁸⁰ Úgy gondolom, abból kell mindnyájuknak kiindulni, hogy pártunk politikájának eredményeként a nemzeti kérdés megoldása megfelelő úton jár. Az hogy egyesek nacionalista megnyilvánulásokkal állnak elő, ez így lesz 20-50 év múlva is. Ha csak erre a kérdésre koncentrálunk, mindig akadhat hozzáfűznivaló. Mindig találni olyan embereket, akik a saját elégedetlenségükből

78 A kihagyott részek általános kérdésekkel, nem a nemzetiségi kérdéssel foglalkoznak.

79 A nemzetiségi kérdést nem érintő részeket nem közöljük.

80 A kihagyott részek általános kérdésekkel, nem a nemzetiségi kérdéssel foglalkoznak.

fakadóan, így vagy úgy megnyilvánulnak függetlenül attól, hogy románok vagy magyarok. Ez csak azért van, hogy igazolják saját elégedetlenségüket. Nekünk abból kell kiindulnunk, hogy az ország összes tartományában, ott ahol nemzetiségiak is élnek, magyarok, németek, szerbek (akik vagy 38 000-en vannak és el is felejtették, hogy szerbek mert már több száz éve ott élnek) az ország állapotától függően, ott is változik, fejlődik a gazdasági és kulturális élet. Továbbá az kell, hogy legyen a kiindulópontunk, hogy a lehetőségeink szerint minden területen megteremtjük az egyenlőség esélyét, egyenlőséget az oktatásban, a munka mezején, valójában minden területen. A gazdaság a legfontosabb tényező az egyenlőség elnyerésében, függetlenül a nemzetiségtől. El kell mondanunk, hogy ezek a régiók egy bizonyos szinten elmaradtak. Nem a nemzeti politika miatt, hanem inkább a régi rendszerek (román, magyar, német) szociális politikája miatt. Most Kolozs, Körös, Brassó tartományokban és a Maros Magyar Autonóm Tartományban a gazdaság dinamikus fejlődik. Es nem csak a központokban, hanem a rajonokban is. Önök nagyon jól tudják, hogy a következő ötéves terv során az ország rajonjai számára milyen fejlesztési terveket irányoztunk elő. Ha figyelmesen megnézzük, egyesek még többet is kaptak, mint például Suceava, amely ugyanolyan lemaradási szinten áll, mint az előbb említettek. Ebből kiindulva megállapíthatjuk, hogy a pártunk politikája egyenlő gazdasági esélyt biztosít mindenki számára, diszkrimináció nélkül. Ezt kellene inkább a figyelem középpontjába állítani és kihangsúlyozni a propagandában. Szinte az egyedüli olyan szocialista ország vagyunk, amely nagy figyelmet szentel ennek a kérdésnek. Például nálunk jártak a jugoszlávok és Tito elvtárs elmondta, hogy milyen nehézségekkel szembesülnek a nemzetiségi politikájukban.⁸¹ Ez azért van, mert egyes köztársaságok lemaradtak a fejlődésben. Elmesélte, hogy vannak nagyon fejlett köztársaságok, mások pedig egyes kínai tartományok szintjén maradtak. Innen ered a nemzetiségi kérdés is, a jogegyenlőségből. Nálunk elsősorban nem beszélhetünk többnemzetiségű államról, nincsenek köztársaságok, egységes államunk van. Néhány régióban vegyes a lakosság, románok, magyarok és németek élnek együtt, tehát a problémát egyáltalán nem lehet valamiféle gazdasági diszkriminációval megoldani. Ha jobban kielemezzük a tényeket, meglátjuk, hogy mi is a valóság és ezt a propagandánkban is bemutatathatjuk, inkább, mint egy ledöntött kőről szóló történetet. Ne ezt a követ, emlékművet nézzük, hanem a gyárakat, szövetkezeteket, mindazt, amit építünk és mindazt, ami emeli az emberek életszínvonalát. Látszik, hogy a párt és a kormány nem tesz különbséget a nemzetiségek által lakott rajonokkal, és egyetemes fejlesztéseket eszközöl, ugyanazt az életkörülményt biztosítva mindenki számára. Ezt kellene állandó jelleggel kihangsúlyoznunk, kiemelni a párt igazságos politikáját, azt a kisebbségpolitikát, amelyet még a külföldi újságírók is méltatnak és ők sokkal objektívebben ítélik meg pártunk politikájának igazságos voltát, mint a szocialista újságírók. Ami a kultúrát és a tudományt illeti, a gazdasági fejlődés következtében ezen a területen is jelentős eredményeket érünk el. A nyolc

---

81 Tito és a Jugoszláv pártvezetés 1966. április 18 és 23 között látogatott Romániába. 1966 a látogatások éve volt Romániában: Kádár János - március 10-11, Tito - április 8-23, Brezsnjev - május 10-13, Csu-En -Laj - május 16-24.

éves alapképzés mindenki számára kötelező. A tanuláshoz való jog sehol sincs akadályozva. A tanügy mindenki számára nyitott, csak eredményeket kell elérni. [...] ⁸²

Ștefan Bălan elvtárs: Az egyetemisták 10%-a nemzetiségi.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Ezt ki kellene hangsúlyozni. Meg kell mutatni, hogy a valóság megfelel az alkotmány által előírtaknak és, hogy mi nem teszünk különbséget magyar, német, szerb vagy zsidó között. Annyit kérünk csupán, hogy a vizsgákon mutassák meg, mit tudnak, mire képesek. Még nem hallottam olyat, hogy valakit nem vettek volna föl az egyetemre, mert túl sok a magyar vagy a német. Azt hiszem, ilyen nem is létezik. Nem mondom, hogy nem csúszhat be tévedés, de nem ez jellemzi a rendszert. Egyetértek Gere elvtárral, hogy létezhetnek elszigetelt jelenségek, de azt kell figyelembe venni, hogy általánosságban mi jellemzi a rendszert és, hogy léteznek-e olyan kísérletek, hogy egyesek eltérjenek a párt által kijelölt irányvonalától. Amennyire ismerem a helyzetet, ilyesmire nem igazán van példa.

A nemzetiségek nyelvén való kiadványok tekintetében jobban oda kellene figyelniünk. Annak ellenére, hogy főleg a nemzetiségek által lakott területeken van ilyen jellegű kiadás, mégsem elég. A szerbek számára valami kiadási megoldást kellene találni. Ki kellene hozni még valami mellékletet az újság mellé. Azt, hogy ezt központilag valósítsuk meg, nem kivitelezhető. Elemoznünk kell végre. A falvak számára kiadott kulturális kiadványok és a román nyelvű kiadványok tekintetében nem állunk túl jól. Figyeljünk oda jobban ott, ahol nemzetiségek is élnek, legyen közös kulturális programjuk. Nem azért mondom, hogy szétválasszuk őket, de ott, ahol magyarok vannak többségben, a magyar nyelvű anyagok legyenek többségben és ott, ahol németek vannak, a német nyelvű anyagok. Be kell emelni a programokba az illető nemzetiség énekeit, táncait is. Úgy gondolom, erre jobban oda kell figyelniünk. Ami a román nyelv oktatását illeti, nem úgy kell felfogni, hogy ez egy probléma. Én sokat járok a tartományokban, nem mondhatjuk azt, hogy az emberek nem akarnak megtanulni románul. Egy nyelvet általában nem könnyű megtanulni. Ha nem használod állandóan, elfelejted. Ez egy hosszú folyamat és nem kell mesterségesen erőszakolni ezt a kérdést. A gazdasági és társadalmi fejlődés majd oda vezet, hogy az emberek rájönnek, belátják ennek fontosságát és sokkal többet fogunk elérni, mint gondoltuk. Azon kell fáradoznunk, hogy megteremtjük a megfelelő feltételeket és nem engedni a dolgokat, hogy véletlenszerűen alakuljanak. De erőszakoskodnunk sem kell. Még a román iskolákban is gyengék a román nyelv és irodalom tanárok. A tanárképzés területén lemaradásaink vannak. 40 000 képzetlen tanügyi káderünk van a tanügyben úgy, hogy ez általános helyzet.

Ștefan Bălan elvtárs: Ebben a tekintetben az együttélő nemzetiségeknél jobb a helyzet.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: A tanügyi káderek képzése nehezíti meg az oktatás helyzetét de ez egy olyan dolog, hogy nem lehet megoldani egyik napról a másikra. Idő kell és bármennyire is pretenciósak vagyunk, számolni kell a valósággal. Az jó, ha az Oktatásügyi Minisztérium azon van, hogy minél hamarabb megoldja a kérdést.

---

82 Az általános oktatási kérdésekről szóló fejtegetést nem közöljük.

Jó, hogy ameddig megoldódik a tanárképzés, addig léteznek ezek a továbbképzések. Én úgy gondolom, hogy leszámítva ezeket az általános hiányokat, amelyekről még később beszélünk, a tanügy jó úton halad és minden gyerek számára, a nemzetiségiek számára is, lehetővé teszi az egyenlő feltételek közötti tanulást. Ez a lényeg. Persze, hogy még léteznek hiányosságok, készik egy könyv, mindenkit nem tud magába foglalni a tanügy, de ez nem azt jelenti, hogy például egy rajonban ennek az lenne az oka, hogy ott magyarok, németek élnek. Mindez az általános nehézségek számlájára írható, azon tévedések számlájára, amelyeket a pártszervek és a káderek elkövetnek általánosságban az állampolgárokkal szemben. És itt még van javítani való. Én is kaptam ilyen ügyekben leveleket. Moldvából írt 20 szülő, hogy a gyerekei nem jutottak be középiskolába és én megoldottam az ügyet. Itt minden tévedést, sikertelenséget nemzeti színezetben tüntetnek fel. Erre jobban oda kell figyelniük a pártszerveknek és nekünk is, amikor az eseteket elemezzük, hogy ne essünk bele ugyanebbe a tévedésbe, hanem a maguk valóságában lássuk a dolgokat. A fontosabb problémákat nekünk kell elemeznünk. Sokat beszélünk az énekekről vagy a káderekről. Ezeket a különböző szakbizottságok elé kell vinni, Oktatásügyi Minisztérium, Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság. Az ügyek megoldásában a párt által kijelölt irányvonalat kell követnünk és igyekeznünk kell, hogy a lehető legjobb megoldást találjuk. Igaz, hogy például Hest azért tettük abba a funkcióba, mert nem találtunk mást. Igaz, hogy a német káderek tekintetében volt egy időszak, amikor nem figyeltünk eléggé oda.⁸³ És ott volt a második világháború után a munkatáborokba való deportálás is. Más a helyzet a magyaroknál. A németeknél a világháború miatt alakult ki ez a helyzet, jobban oda kell figyelniük. De ehhez idő kell. Bátorabban kell lehetőséget teremtenünk a tehetséges fiatal kádereknek, hogy megoldhassák a felmerült kérdéseket. De olyan embereket kell találnunk, akik hajlandóak és képesek dolgozni, nem azért kell odatenni őket, mert történetesen németek vagy más nemzetiségűek. Figyelembe kell vennünk, hogy legyenek németek is, de olyan emberek, akik jól dolgoznak és aztán így senki sem fogja azt vitatni, hogy német e vagy sem, hanem arról fognak beszélni, hogy végzi a munkáját. Emeljünk ki kádereket az együtt élő nemzetiségek köréből de azok legyenek jó szakemberek, végezzék el a rájuk bízott munkát. Arra kérnék minden elvtársat a bizottságból, hogy szenteljen figyelmet ennek a kérdésnek, elemezzék, hogyan tudjuk mindezt gyakorlatba ültetni, ellenőrizzek, hogy a pártszervek milyen mértékben alkalmazzák következetesen az előírásokat és segítsék is őket. Mondtam már az elején is, hogy lesznek problémák, ez elkerülhetetlen. Ha pedig túlzásokra kerül sor, elemezzük ki, keressünk megoldásokat, kerüljük el, hogy ebből általános következtetéseket vonhassanak le. Ilyen körülmények között a bizottságunk jól, eredményesen fogja végezni a dolgát és igazán segíteni fog a témakörben felmerült kérdések megoldásában. Ezt szerettem volna elmondani néhány szóban. Ezzel befejeztem.

ANIC, fond CC PCR Cancelarie, dos. 180/1966. 48-71. f. Géppel írt román nyelvű jegyzőkönyv magyar fordítása.

---

83 A romániai német lakosság háború utáni jogfosztott státusát 1948-ban szüntették meg. Ekkor alakították meg Német Antifasiszta Tanácsot. A németek tényleges politikai integrációja valójában az ötvenes évek elején kezdődött el.

7.

Az RKP KB kiküldött bizottságainak javaslatái a Kolozsvári Egyetemen, a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen és Pedagógiai Intézetben tapasztalt hiányosságok felszámolására

Bukarest, 1966. február 8.

Az RKP KB Tanügyi és Egészségügyi Osztálya

Az RKP KB brigádjai 1965 végén Kolozs- és a Maros Magyar Autonóm Tartományokban ellenőrizték az együttélő nemzetiségek körében kifejtett politikai munkát. Az ellenőrzés során a Babeş-Bolyai Egyetemen, valamint a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti, illetve Pedagógiai Intézetben egyes tantárgyak oktatását illetően fény derült néhány hiányosságra. A marosvásárhelyi intézetekkel kapcsolatban a következő észrevételeink vannak:

Az Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetben a tárgyak egy részét románul, másik részét pedig két nyelven (románul és magyarul) oktatják.⁸⁴ Azon tárgyak esetében, ahol kétnyelvű az oktatás, a diákok választhatnak az előadások között. Ebből a szempontból nincs kifogásolnivalónk. A fogorvosi karon, ahol a szakelőadások kizárólag román nyelvűek, két magyar egyetemi tanár – közöttük Csögör Lajos is, az intézet rektora – az 1966/1967-es tanévtől már nem tarthatnak magyar nyelven előadásokat. Eddig az egyetemi évig a két tanár magyar nyelven adott elő a 4. és 5. évnél. 1966/1967-től ennél a két évfolyamnál is életbe lép az új tanterv (a kétnyelvű előadásokkal). Mivel a két egyetemi tanár nem ismeri jól a román nyelvet, a Oktatásügyi Minisztérium jóváhagyta, hogy a 4–5. év fogorvosi tantárgyainak oktatását magyarul is folytassák. E két évfolyam diákjai választhatnak, hogy román vagy magyar nyelven hallgatják az előadásokat. Az OGYI keretében a román nyelv oktatása komoly hiányosságokat mutat. Az analitikus program, az előadások és szemináriumok tartalma nem megfelelő. A tanszék tanügyi kádereinek gyenge a szakmai és módszertani felkészültsége. A jelzett hiányosságok kiküszöbölése végett a Oktatásügyi Minisztérium intézkedéseket hozott a román nyelvű előadások új tematikájának kidolgozására, a munkaközösség felkészült tanügyi káderekkel való megerősítésére. Az egyetemi év második félévétől kezdődően a román nyelvű előadásokat és szemináriumokat már az új program szerint tartják. A személyi változások az új egyetemi évtől következnek be. Az év vége előtt a kolozsvári és a bukaresti egyetemről küldünk tanügyi kádereket, akik leckéket, előadásokat mutatnak be román nyelv és irodalomból.

A Pedagógiai Intézet magyar tagozatán fennálló néhány szaktantárgy (magyar nyelv, magyar irodalom, nyelvészet) kurzusainak hiányával kapcsolatban intézkedés történt egyes tananyagok sokszorosítására, a dokumentáció gazdagítására, a tudományos tájékoztatás minőségének javítására. A magyar tagozat részére legépezték a

84 A marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetben 1962-ben vezették be a román tannyelvű oktatást.

pszichológia, pedagógia, bevezetés a nyelvészetbe, magyar folklór és magyar irodalomtörténet kurzusokat. Létezik még nyomtatott kurzus a kortárs magyar nyelv és a magyar nyelv története tantárgyakhoz. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a Pedagógiai Intézet bölcsészkarának profilja nem felel meg a valós tanügyi káder-szükségletnek. A magyar nyelv-történelem szak végzettjeire nincs szükség az iskolai rendszerben. A felsőoktatás profiljára vonatkozó, a következő 5–10 évet érintő javaslatokban ez a tagozat már nem fog szerepelni. A tanügyi kádereket képező karok végzettjeinek az elhelyezésekor figyelembe veszik, hogy azok a végzettek, akik ismerik a magyar vagy német nyelvet, olyan iskolákban dolgozzanak, amelyek ilyen tagozatokkal rendelkeznek.

Ami azt az észrevételt illeti, hogy a két kolozsvári egyetem összevonásakor kiállított jegyzőkönyvnek van néhány túlhaladott kitétele (főleg amelyek bizonyos tantárgyak két nyelven való tanítására vonatkoznak; a marxizmus-leninizmus, az egyetemes történelem tantárgyak stb.), f. é. február folyamán az RKP KB Tanügyi és Egészségvédelmi Osztályának és a Oktatásügyi Minisztériumnak a küldöttei Kolozsvárra utaznak, ahol az egyetem vezetőségével és a helyi pártszervekkel együtt kielemezik és javaslatokat tesznek a jelzett problémával kapcsolatban.⁸⁵

A diáklétszám megoszlása nemzetiségek szerint a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetben

Orvosi Kar					
	Diáklétszám	Magyar	Román	Más nemzetiségű	A román nyelvű előadásokat hallgatják
Általános Orvosi Szak					
I. év	74	31	28	15	44
II. év	73	33	34	6	36
III. év	72	32	31	9	44
IV. év	63	42	18	3	30
V. év	43	39	4	–	14
VI. év	53	48	5	–	6
Összesen	378	225	120	33	174
Gyermekorvosi Szak					
I. év	39	15	17	7	24
II. év	31	19	7	5	10

85 A Babes-Bolyai Tudományegyetem kétnyelvűségére vonatkozó előzetes tárgyalásokat, előírásokat lásd: Andreescu Andrea - Varga Andrea - Lucian Năstase: *Minorități etniculturale. Mărturiu Documentare. Maghiarii din România 1956–1968*. Centrul de Resurse Pentru Diversitate Etnoculturală. Cluj, 2003. 69. p. 73. sz. irat.

	Diáklétszám	Magyar	Román	Más nemzetiségű	A román nyelvű előadásokat hallgatják
III. év	37	20	13	4	16
IV. év	60	39	18	3	23
V. év	33	29	3	1	5
VI. év	41	38	3	-	3
Összesen	241	160	61	20	81
Fogorvosi Kar					
I. év.	58	28	24	6	35
II. év.	49	31	9	9	15
III. év	61	40	14	7	21
IV. év	49	35	11	3	18
V. év	45	39	4	2	5
VI. év	26	32	3	1	stagii
Összesen	288	195	65	28	84
Gyógyszerészeti Kar					
I. év	40	17	20	3	23
II. év	33	19	10	4	13
III. év	37	18	12	7	17
IV. év	32	20	10	2	13
V. év	27	24	3	-	4
Összesen	169	98	55	16	70
ÖSSZESEN	1076	678	301	97	409

ANIC, fond CCl PCR Secția Propagandă și Agitație, dos. 7/1966. 1-3. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.

8.

Feljegyzés a KB megyésítést előkészítő munkamegbeszélésről

Bukarest, 1967. december 27.

1967. december 27-én a KB székhelyén munkatalálkozón vett részt Nicolae Ceaușescu főtitkár elvtárs és még néhány elvtárs a pártvezetésből, a tudomány és kultúra – Bukarestből és az egész országból –, a Nagy Nemzetgyűlés képviselőivel és az államapparátus felelős kádereivel. Megvitaták az ország megyékre való felosztására tett javaslatokat. A találkozón részt vettek továbbá a tartományi pártbizottságok első titkárai, a tartományi néptanácsok végrehajtó bizottságainak elnökei, valamint a Párt és Állam Központi Albizottságának tagjai. A résztvevők előzőleg elemezheték és tanulmányozhatták az ország új, megyékre való felosztásához kapcsolódó térképeket és a teljes dokumentációs anyagot. A találkozó keretében több elvtárs is felszólalt, nagy részük akadémikus és egyetemi tanár, valamint a földrajz, geológia, történelem, gazdaságtan, szociológia, néprajz, folklór, és más tevékenységi terület szakértője. Minden felszólaló egyöntetűen hangsúlyozta, hogy az ország területi-közigazgatási felosztására tett javaslatok tudományosan megalapozottak, mind fizikai, földrajzi, gazdasági, mind pedig társadalmi-kulturális és a történelmi hagyomány szempontjából. Úgy értékelték, hogy a javasolt megyék életképes területi-közigazgatási egységek, demográfiai, gazdasági és társadalmi-kulturális szempontból egyaránt. A hozzászólók kiemelték, hogy az újonnan felvázolt megyékben megfelelő körülmények teremthetők az anyagi és munkaerőforrások minél szélesebb körű értékesítéséhez, a termelőerőknek az ország területén történő minél racionálisabb elosztásához, a mezőgazdaság intenzív és többoldalú fejlődéséhez, az összes társadalmi tevékenység kibontakozásához. Kitértek, hogy a megyék többségének – jelentős természeti erőforrásokkal rendelkezve – kedvező feltételei és széles jövőbeli lehetőségei vannak az összetett, harmonikus fejlődésre. Több hozzászóló is hangsúlyozta, hogy a 35 megyére való felosztással sikerül elkerülni mind az anyagi és emberi erőforrások szétszóródását nagyszámú közigazgatási egység között (túl kicsi megyék), mind pedig a túl nagy, nehezen igazgatható megyék létrehozását.⁸⁶

A felszólalásokban kiemelték, hogy a megyék elhatárolására vonatkozó konkrét javaslatok kidolgozási módjából világosan kiderül, hogy mennyire jogosak azok az elvek és kritériumok, amelyek Románia területi-közigazgatási megszervezésének javítására és a vidékrendezésére vonatkoznak. Ezeket az alapelveket a VB, az RKP KB 1967. október 5–6-i plenáris ülése, valamint a f. é. decemberi Országos Pártkongresszus hagyta jóvá. Mindezt a résztvevők a nyilvános vitákon egységesen fogadták el. A felszólalók többsége elégedetten nyugtázta, hogy a megyék megnevezésében figyelembe vették mind a történelmi hagyományokat, mind pedig a mostani jelentőségüket és a megyék és városok jövőbeni gazdasági, társadalmi-kulturális és tudományos fejlődési potenciálját.

---

86 A párt által létrehozott központi tervező bizottság az első fázisban 35 megyét javasolt.

A viták keretében a hozzászóiók hangsúlyozták annak fontosságát, hogy a megyék körülhatárolása után térjenek rá az új községek kialakítására vonatkozó javaslatok véglegesítésére. Biztosítsák a körülményeket, hogy ezek megfelelő gazdasági és demográfiai lehetőségekkel rendelkezzenek, tegyék lehetségessé a városi környezetből származó anyagi és emberi erőforrások intenzív értékesítését, valamint biztosítsák a társadalmi-kulturális intézmények és a közigazgatási-gazdasági struktúrák széles hálózatát. Hasonló szerkezetű községek létrehozása lehetőséget ad majd egy átfogó program kidolgozására, melynek keretében rendszerezni (szisztematizálni) fogják a falusi településeket. Ezáltal megszületnek a feltételek minden helység összetett és harmonikus fejlődéséhez, a haladáshoz és civilizáció terjedéséhez. A falusi lakosság életfeltételei pedig fokozatosan a városiakéhoz fog közeledni. A munkatalálkozó keretében, a területi-közigazgatási felosztás javítására vonatkozóan elhangzott néhány javaslat is. *Az első javaslati kategória* néhány kisebb megyehatár-módosításra vonatkozik, egyes községeknek vagy városoknak az egyik tervezett megyétől a másikhoz való átkerülése. Ezeket az indítványokat bele is foglalták a közigazgatási térkép tervezetébe:

-Giuvărăști és Islaz községek Teleorman megyétől átkerültek Olt megyébe;

-Balș városa, valamint Baldovinești, Voineasa, Bârza és Mărgăritești községek Dolj megyétől átkerülnek Olt megyébe;

-Făgetelu, Leleasca, Sâmburești, Dobroteasa, Dienci, Vulturești és Otești községek Vâlcea megyéből Oltba kerültek.

A megyehatárokkal kapcsolatban felmerültek olyan javaslatok is, amelyek a tartományi pártbizottságok első titkáraival és a tartományi néptanácsok végrehajtó bizottságainak elnökeivel folytatott viták során nem bizonyultak ésszerűeknek, pl. gazdaságilag nem megalapozottak, egyes községeknek nincs megfelelő összeköttetésük a megyeszékhellyel, ahová át akarták sorolni őket. Így ezeket nem is foglalhatták be a térképtervezetbe. A javaslatok a következő vidékekre, helységekre vonatkoztak:

-a Szilágysomlyó vonzáskörébe tartozó vidéket Körös megyétől helyezték át Szatmárhoz;

-a teljes Aranyos-völgye, Torda és Aranyosgyéres városokkal kerüljön Fehér megyéhez;

-Devecser, Szentmárton, Cege, Búza, Szentgothárd, Gyeke, Katona, Mócs és Pusztakamarás kerüljenek át Kolozs megyétől Beszterce-Naszódhoz;

-A Nagyküküllő völgye, Erzsébetváros és Segesvár városokkal Maros megyétől kerüljön át Szebenhez;

-Zsidve, Tatárlaka és Küküllővár községek Marostól kerüljenek át Fehér megyéhez.

Néhány felszólaló javasolta, hogy Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely és Kovászna városok Brassó megyéhez tartozzanak és ne Csík-Udvarhelyhez. Azzal a felvetéssel, hogy ebben a kérdésben legjobb lenne az illető helységek lakosságát megkérdezni, hogy melyik megyéhez szeretnének tartozni, minden résztvevő egyetértett.

A második javaslati kategória néhány megye elnevezésének módosítására vonatkozik, pl. Szatmár megye neve románul ne Satu-Mare, hanem Sătmar legyen, Beszterce

megye legyen Beszterce-Naszód, Hunyad megyét hívják Zaránd-Hunyadnak, Olt megyét Olt-Romanai-nak, Karánsebes megyét pedig Krassó-Szörény vagy Resica megyének. E javaslatok közül néhányat be is foglaltak a térképtervezetbe (Beszterce-Naszód és Krassó-Szörény megyék). Mivel a megyék elnevezését illetően más indítványok is születtek, úgy döntöttek, hogy egy szakértői munkacsoportot hoznak létre, akik elemzik ezeket és javaslatot tesznek a Párt és Állami Központi Bizottságának.⁸⁷

A *harmadik javaslati kategória* annak a listának a bővítését célozza, mely a municípiummá váló városok nevét tartalmazza.⁸⁸ Így került fel a listára Roman város is, amelynek ugyan most csak 50 ezer körüli lakosa van, de figyelembe vették az elkövetkező években esedékes fejlődését is.

ANIC, fond CC PCR Cancelarie, dos. 19/1967. 1–4. f. Géppel írt román nyelvű irat magyar fordítása.

---

87 Comisia Centrală de Partid și de Stat (Párt és Állami Központi Bizottság): a tartományi munkacsoportok javaslatai alapján ez a bizottság állította össze a közigazgatási reform első tervezeteit.

88 A municípiumi (magyar változatban megyei jogú város) státust egy bizonyos számú lakossal, urbanizációs szinttel (közművesítés, a nem mezőgazdasági foglalkoztatottak magas, 85% fölötti aránya) rendelkező település kaphatta meg. Fontos tényező volt, hogy a municípiumokat önálló adminisztratív egységként kezelték.

9.

Részletek a VB megyésítésre vonatkozó ülésének jegyzőkönyvéből

Bukarest, 1967. december 30.

[...] ⁸⁹ *Paul Niculescu Mizil elvtárs:* Természetesen, lehet szó arról, hogy a KB Állandó Elnökségének ⁹⁰ egy tagja átjöjjön a VB-be, hogy elmondja a véleményét, akkor is, ha az Elnökségben más vélemények vannak. ⁹¹ Az Elnökség minden tagjának jogában áll ezt megtenni, azt hiszem, hogy ez mindenkire érvényes. De ha valaki véleményt nyilvánít, akkor azért a felelősséget is vállalnia kell. Mi az Állandó Elnökségben részletesen megtárgyaltuk a javaslatokat, ezek pedig nagyon konkrétak. Galați és Brăila megyével kapcsolatban például mindenki elmondhatja a javaslatát, de felmerül a kérdés, miért támogassunk egy olyan dolgot, ami nem racionális, érthetetlen, és nem szolgálja az illető probléma megoldását? Drăghici elvtárs vagy nem ért meg bizonyos egyszerű dolgokat, vagy pedig nem akarja megérteni. Mindenképp tudnunk kell, hogy miért történik ez. Egy másik dolog, amiről beszélni szeretnék, a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos. Drăghici elvtárs a megyék hagyomány szerinti beosztásáról beszélt. ⁹² Megbeszéltük ezt a kérdést az elnökségi ülésen, és arra a következtetésre jutottunk, hogy ha mi ezzel a fajta közigazgatási-területi beosztással állunk elő, és ebben a tartományban másféle felosztási módszert alkalmazunk, mint az ország többi részében, akkor mindenki azt fogja kérdezni, hogy miért van ez így, mi az oka ennek a megkülönböztetésnek. Másodsorban pedig nekünk itt egy erős, életképes közigazgatási-területi egységet kell létrehozunk, amelyhez minden szükséges támogatást meg kell adnunk. Abból, ahogy Drăghici elvtárs a kérdést felvetette, az derül ki, hogy szemrehányást tesz nekünk, amiért nem tettünk meg mindent ebben a tartományban. Nem tudom, mire gondol, amikor ilyen célzásokat tesz. Úgy gondolom, hogy ebben a tartományban is, mint mindegyikben, fejlődtek a termelő erők. Ha nem fejlődtek éppen olyan ütemben, mint ahogy kellene, akkor tekintettel kell lennünk arra, hogy vannak még hiányok és nehézségek, továbbá arra, hogy nem csak ez a tartomány maradt el a fejlődésben, hanem vannak még ilyenek. Miben különbözik ez a vidék más moldvai vidékektől? A KB Állandó Elnökségének ülésén kissé élesebben nyilatkoztak ezzel a problémával, a közigazgatási-területi beosztással kapcsolatban. Itt nemzetiségi szétválasztásról volt szó, azt mondták, hogy gettót akarunk létrehozni, hogy régebb mesterséges intézkedéseket hoztak, hogy ravaszkodóan dolgoztak. Ezért azt szeretném, hogy ez ügyben elvi szinten kicsit tisztázzuk magunkat. Ebben a tartományban magyar nemzetiségű lakossággal van dolgunk, tetszik vagy nem, de itt

---

89 A közigazgatási reform előkészítése szempontjából nagy jelentőséggel bíró ülés jegyzőkönyvéből csak a nemzetiségi kérdésre vonatkozó részeket közöljük.

90 Az Állandó Elnökség az RKP egyik fontos vezető orgánuma volt, a KB tagjai választották meg. A pártot és államot érintő kérdések előkészítésében, megvitatásában játszott fontos szerepet.

91 Mizil felszólalásában gyakorlatilag a Drăghici-Ceaușescu vitában foglalt állást, az utóbbit támogatva.

92 Drăghici az 1950 előtt létező székelyföldi megyék visszaállítását javasolta.

magyarok élnek, és feltevődik a kérdés: mit kell most tennünk, fogjuk és szórjuk szét őket az ország területén, hozzunk oda román lakosságot, vagy tekintsük ezt a valóságot úgy, ahogy van, és hozzunk létre ott erős, minden szempontból fejlődőképes közigazgatási egységeket? Én nem úgy értelmezem, hogy mindezek az intézkedések nemzeti elkülönítést vagy szétválasztást jelentenének. Itt, a VB ülésén nem hangzott el az elkülönítés kifejezés, az Állandó Elnökségnél viszont elkülönítésről és szétválasztásról is beszéltek. Úgy gondoljuk, hogy a meghozott intézkedések megfelelnek pártunk politikai stílusának, miszerint erre a hosszú történelmi időszakra nézve, a román nemzeti kultúra felvirágzásával egy időben biztosítja az együttélő nemzetiségek számára is a teljes lehetőségét a fejlődésnek és a minden területen való megnyilvánulásnak. Ezért úgy gondolom, hogy jó az itteni javaslat, és mint a közigazgatási-területi beosztás alapelvei kérdése ezen a vidéken, ahol magyar nemzetiségű lakosság is él, jó ez a megoldás.

Nem értettem, hogy Drăghici elvtárs mit akart azzal mondani, hogy azért nem akart elsőként felszólalni, hogy ne befolyásoljon senkit. Kit befolyásoljon, mikor mindannyiunknak jogunk van véleményt nyilvánítani, és amikor elmondjuk véleményünket, akkor nem akarunk senkit befolyásolni, és nem áztatjuk magunkat azzal, hogy ha elsőként szólalunk fel, akkor befolyásolunk bárkit is, mert nincs amivel. Úgy gondolom, hogy mindannyian elmondhatjuk véleményünket anélkül, hogy arra gondolnánk, hogy bármilyen módon beleszólhatnánk a meghozandó határozatokba. Támogatom a közigazgatási-területi felosztásra vonatkozó javaslatokat, utólag pedig elvégezzük a szükséges javításokat [...] ⁹³

Alexandru Drăghici elvtárs: Nem valódiak. Jóváhagyták azért, hogy bizonyos hangulatot teremtsenek, mind a Fóris-, mind a Pătrășcanu-ügyben. ⁹⁴ Ez az igazság. A Fóris-ügyhöz nincs semmi közöm, a Pătrășcanuét pedig majd megbeszéljük. A többit megvitattuk és azt mondtam, hogy túl sűrűn vannak az ipari létesítmények. Ezek történelmi tények, és mondtam, hogy iparosítsuk mindegyik tartományt, ami elvezet ahhoz, amit szeretnénk, egy nemzeti és minden más szempontból természetes fejlődéshez. Ezt mondtam. Visszautasítok minden elferdítést. Továbbmegyek. Elsősorban el kell mondanom, hogy kitartok a véleményem mellett, tehát helytelennek tartom Sepsiszentgyörgyöt Brassóhoz áthozni, mivel ez is szóba került. Gazdasági szempontból valóban Brassó fele hús, de más kritériumokat is figyelembe kell vennünk. Ha ő Brassó fele hús ebből a szempontból, akkor szerintem nem kellene megkérdőjeleznünk az itteni nemzetiségi kérdést, amit muszáj figyelembe vennünk. Úgy gondolom, hogy ott kellene maradnia, de felmerül bennem a kérdés: Udvarhely, ha megtesszük megyeközpontnak, nem fog-e túl távol esni a középponttól, Sepsiszentgyörgyhez

93 A befejező részben mondott általánosságokat nem közöljük.

94 Nicolae Ceaușescu hatalomra kerülése után, annak ellenére, hogy több vonatkozásban is folytatta a Dej-irányvonalat, saját hatalmának megerősítése végett több esetben is elhatárolódott az előző korszak néhány történéseitől, szereplőjétől. Ennek a legitimitás-erősítő politikának tudható be az 1944-ben meggyilkolt pártfőtitkár, Fóris István és az 1954-ben kivégzett Lucrețiu Pătrășcanu rehabilitálása is. Ezzel a politikai manőverrel Ceaușescu igyekezett megszabadulni a Dej-korszakból megmaradt potenciális belső vetélytársaktól, köztük Alexandru Drăghicitől is. A kettőjük közötti ellentét a közigazgatási reform előkészítésekor is előtérbe került.

képe, mely folyton felemlegette a Marosvásárhely-féle problémát.⁹⁵ Banc elvtársnak igaz van, hogy ott mindig problémába ütközött, mert Vásárhely túl messze esett a középponttól, és nyilván Brassóba mentek az emberek. Hasonló problémánk volt Olténiában is, mikor az emberek – miután Hunvadot fejlesztettük – oda kezdtek járni.⁹⁶ Úgy gondolom, hogy ha Sepsiszentgyörgyön gazdasági egységeket hozunk létre, akkor természetesen feilődni fog, és akkor ott maradnak az emberek, nem jönnek feltétlenül Brassóba. Mert nem más haitotta őket Brassó fele, mint hogy Vásárhelyt nem fejlesztettük kellőképpen, mint ahogv Csíkban sem készültek el bizonyos létesítmények. Ezek a magunk elégtelenségei, melyeket kritikusan kell megközelítenünk. Alexandriáról is úgy gondolom, hogy kevésbé fejlett központ. Szerintem megfelelőbb lenne Turnu Măgurele-be helyezni a megyeközpontot, csak hogy az nem eléggé központi fekvésű. Hasonlóképpen Slobozia-n is, minden szükséges ott lehetne. Valami hiba van ezekben a problémákban, hogy egyeseket megkérdőjelezünk és másokat vetünk fel? Annak ellenére, hogy ez a bizottság Ceaușescu elvtárs irányítása alatt dolgozott úgy gondolom, hogy azért még elmondhatjuk a véleményünket. Ez az én véleményem. Ha itt befejeztük a tárgyalást, akkor vége, de egyelőre még tagja vagyok a vezetőségnek és el kívánom mondani a véleményemet. Mintha én felvettem volna azt a kérdést, hogy a nemzetiségi elszigetelés pártján lennék. Nem támogatom a nemzetiségi elkülönítést, de a mesterséges, nemzetiségi anarchiát sem. Ez az, amit megvitattunk. A történelmi hagyományokat és a történelmi fejlődést pártolom: mivel ezen a területen adott ez a kompakt [magyar-NCsZ] népesség, becsüljük meg őket és tegyük a kötelességünket. De van még néhány hiányosság ebben a kérdésben. Ceaușescu elvtárral voltam látogatóban ebben a tartományban.⁹⁷ A lakosság nagyon jól fogadott bennünket, azt is mondhatnám akár, hogy jobban, mint más tartományokban. Tulajdonképpen én nem voltam sok látogatáson, de itt nagyon melegen fogadtak. A látogatás ideje alatt pihenőt tartottunk Szentmártonban⁹⁸, ahol kompakt magyar lakosság él. Én nem tudtam egy dologról. Ceaușescu elvtárs beszédét nem fordították le, ezek az emberek pedig nem értettek semmit, mert egy kukkot sem tudnak románul. Ezt csak utólag tudtam meg. Felmerül a kérdés, hogy vajon miért nem tájékoztunk jobban, mivel nem ér semmit a beszéd, ha az emberek semmit sem értenek belőle. Egy másik szempont. Volt ott néhány román képviselőbe öltözött lány, ők szolgáltak fel. Hogy utólag megtudjam, egy kukkot sem értenek románul. Ezek olyan dolgok, melyeket a helyi szervezeteknek kellene meglátniuk, mivel mi kidolgozunk egy helyes irányvonalat, de az életbe való átültetéskor az emberek egy-egy tréfát is elsütnek, amit aztán helyre kell hoznunk. Ha ezt észre vesszük, akkor az feltétlenül azt jelenti, hogy nagy problémát okozunk? Nem tudom, van-e valaki, aki ezeknek a problémáknak a

95 Már a MAT fennállása idején is rendkívül időigényes volt a tartomány távolabbi részeiből a központba, Marosvásárhelyre utazni. A megyésítési vitákon a hajdani MAT más városaiból származó káderek, értelmiségiek gyakran sérelmezték a tartományi fejlesztési és beruházási politika Marosvásárhely-centrikusságát.

96 A Hunyad környéki nehézipar fejlesztés, a bányavidék fellendülése az ötvenes években nagymértékű munkaerő vonzással járt.

97 Drăghici valószínűleg a legfelső pártvezetés 1966-os Maros Magyar Autonóm Tartományban tett látogatására utalhat, amely során a küldöttség meglátogatta az összes rajont és a fontosabb városokat, községeket.

98 Csíkszentmárton

védelmére kelne. Elvtársak, semmi más nem sarkall e kérdések felvetésére, mint az a vágy, hogy párttagként a kötelességemet tegyem, mivel ezek olyan problémák, amelyeket megbeszélünk. Az Állandó Elnökség megbeszélései után arra számítottam, hogy a javaslatokat kidolgozó bizottság gazdasági és a hagyományokat tekintetbe vevő érveket fog felsorakoztatni. Viszont ugyanazokkal a problémákkal állt elő. Nem volt más és ugyanazokat hozta fel. Ezért gondoltam, hogy fontos felvetnem itt is ezeket a kérdéseket, és azt hiszem, nincs ebben semmiféle szerencsétlenség. Íme egy példa: billenő tehergépkocsi gyárat kellett építenünk, eredetileg arról volt szó, hogy Kézdivásárhelyen. Végül Vidombákra került, Brassó mellett. Nem tudom, milyen kritériumok alapján döntött ez el. Kérdésem: helyénvaló mindent Brassóba összpontosítanunk, Kézdivásárhelyen pedig, ami egy Brassó tartományi rajon volt, nem fejlesztjük az ipart? Ezért akartam itt bizonyos kérdéseket felvetni, mert az irányvonalunk helyes ugyan, de a gyakorlatba ültetésénél egy sor elégtelenség fordul elő, melyeket én hangsúlyozni kívántam, amikor azt mondták, hogy az Állandó Elnökségben élesebben vettem fel a dolgot, mint itt.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Elvtársak, zárjuk le ezt a kérdést. Nincs helye annak, hogy a közigazgatási felosztás kapcsán más problémákat feszegezzünk. Ezeket majd a kellő időben megbeszéljük. Csak arról szeretném tájékoztatni a VB-t, hogy az Állandó Elnökség bizottságot nevezett ki a Föris- és Pătrășcanu-ügy kivizsgálására. A kivizsgálás lezárult és a kellő időben előterjesztjük. Nincs értelme a területi-közigazgatási felosztás kérdéséhez kötni olyan problémákat, melyeknek ahhoz semmi közük.

Vasile Vălcu elvtárs:⁹⁹ Ha Pătrășcanuról van szó, az ő ügyében szeretném, ha engem is meghallgatnának.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Ezt az ügyet a plenáris ülésen is felvetjük, mert problémás. De térjünk vissza most a közigazgatási felosztáshoz. Először a Drăghici elvtárs beszédéhez szeretnék hozzászólni. Nem hiszem, hogy a pártvezetésben, a VB-ben, valakit megakadályoztak volna abban, hogy elmondja a véleményét és hozzájáruljon megoldások találásához és a dolgok javításához. Ellenkezőleg, felszólították a VB minden tagját, hogy mondja el véleményét. Mi több, összehívtak olyan embereket is, akik ugyan nem tagjai a VB-nek, de akik tevékenységük során földrajzi, történelmi, gazdasági kérdésekhez kapcsolódnak, és akik segítenek bennünket a legjobb megoldások kidolgozásában. Mindenkinek jogában áll elmondani a véleményét, megjegyzéseket tenni, hogy a legmegfelelőbb megoldás születhesse. Természetesen, ami a megyéket illeti, nem vagyunk a 35 vagy 36-os számhoz kötve. Egyébként különböző javaslatok születtek, és fokozatosan kiderült, hogy egyik sem megfelelő. Végül ennél a 35-ösnél maradtunk, ami gazdasági, politikai és nemzetiségi megfontolásból indul ki, és fejlődési perspektívát nyújt ezeknek a megyéknek, mint erős gazdasági egységeknek, hogy minél életképesebbek legyenek. Természetesen, figyelembe kell vennünk a hagyományokat. Ez viszont nem jelenti azt, hogy a hagyományoknak vetjük alá magunkat. Aztán pedig a hagyományok lehetnek régiiek, de lehetnek újonnan alakultak is. És végül nem csak alkalmazkodnunk kell a hagyomá-

---

99 Vasile Vălcu a KB Végrehajtó Bizottságának helyettes tagja.

nyokhoz, hanem, hogy úgy mondjam, új hagyományokat is kell teremtenünk, kigondolni és megvalósítani társadalmunk számára a jövőnek leginkább megfelelő fejlődési feltételeket. Ha a hagyományok előtt meghajolunk, akkor olyan hagyományok előtt is, melyek egy hosszas fejlődés eredményei, a Romániában volt mostoha életkörülményeké. Bizonyos értelemben, természetesen ezek is hagyományt teremtettek. De ha nem elemeznénk mindazt, ami jó, mindazt, amit eddig tettünk és nem vázolnánk fel a társadalom fejlődési perspektíváit, akkor ez azt jelentené, hogy nem vállaljuk a néppel, az országgal szemben a felelősséget. A kommunista társadalom semmiképp nem úgy fog kinézni, mint ahogy ma Románia kinéz. A közigazgatási felosztás sem marad valószínűleg a mai formájában. A társadalmi és gazdasági fejlődés alapján sok hagyományt félre kell tennünk. A kommunistáknak, azoknak, akiket a párt valamilyen felelősségteljes munkával bízott meg, kötelességük gondolkodni, megítélni a dolgokat, kutatni, hogy a legjobb megoldások szülessenek. Figyelembe kell venni a körülményeket, a párt fejlődésének feltételeit, a munkásosztály lehetőségeit jogainak gyakorlásához. Akiket a párt valamilyen felelősséggel bízott meg, azoknak kötelességük az egyes területek szakembereivel tanácskozni. Ne higgyük azt, hogy ha értünk egyik vagy másik szakterülethez, akkor az azt jelenti, hogy minden téren képesek vagyunk megoldásokat találni. Miért vetem fel mindezt? Mert valóban olyan probléma amely kapcsolódik a társadalom jövőbeli fejlődéséhez és a munkamódszereinkhez. Gondolom, hogy azok az elvtársak, akik ezen dolgoztak, figyelembe vették a szakemberek véleményét. Előfordulhat, hogy a javasolt megoldások nem a legjobbak, és 5-10 év múlva kiderül, hogy javítanunk kell ezeket. Mert csak nem fogunk örökké ragaszkodni az intézkedéseinkhez. Ahogy most kinéz, nekem is úgy tűnik, hogy ezek a legmegfelelőbb megoldások. Eltekintek most attól, hogy néhány község át fog kerülni egyik megyéből a másikba, de figyelembe kell vennünk az emberek kívánságait, mert nem kell önkényeskednünk. Máskülönben eddig is így jártunk el.

Ami néhány új megye létrehozását illeti, egyetérttek a Galați, Csík, Udvarhely és Harghita vonatkozó javaslatokkal. Ezekben a megyékben tulajdonképpen 94%-os lesz a székely lakosság aránya. Drăghici elvtárs azt javasolta – itt is, az Állandó Elnökségben is –, hogy ezt a tartományt osszuk három részre. Ezek természetesen nagyon kicsi megyék lennének, melyek bármennyit is fejlődnének, nem válnának erős gazdasági egységekké. Ezeket nem tudnánk fejleszteni nemzetiségi szempontból sem, a nyelvhasználat, a sajtó, és általában véve a kulturális tevékenység szempontjából sem. Mindenesetre ennek a három megyének a létrejötte nem válna a fejlődés előnyére, és nem használnánk ki minden alkotmányos előírást sem. Éppen ellenkezőleg, megnehezítené a helyzetet és oda vezetne, hogy a nyelvet nem fogják használni, hogy nevén nevezzük a dolgokat. Annak ellenére, hogy ezek a javaslatok nagyon vonzóknak tűnnek, mert több székely központot jelentenének, tulajdonképpen ez a helyzet a központok gazdasági és nemzetiségi fejlődésének hátrányára válna. Ezért úgy gondolom, hogy Drăghici elvtárs javaslata semmilyen szempontból nem elfogadható. Ami pedig a nemzetiségi elszigetelést illeti, nem hiszem, hogy ha létrehozunk egy székely magyar központot, akkor ez nemzetiségi elszigeteléshez vezet, amíg mi igazságos

politikát folytatunk és biztosítjuk ennek a lakosságnak a részvételét minden gazdasági és társadalmi tevékenységünkben. Éppen ellenkezőleg, ez még egy fontos elem a nemzetiségi elszigetelődési tendenciák megakadályozásában. A több megyére való szétforgácsolás éppen az elszigetelődési törekvéseket bátorítaná. Drăghici elvtárs itt bizonyos ravaszkodó intézkedésekre utalt. Elsősorban a VB-nek vissza kellene utasítania ezeket az igazságtalan kijelentéseket, amelyekkel csak a párt nemzetiségi politikáján akar foltot ejteni. Nem engedhetjük ezt meg! Mindenkinek joga van elmondani a véleményét, de egy pártvezetőségi tag mérlegelje jobban a szavait. Csak azért, mert a vezetőség tagja, nem ferdítheti el a párt politikáját. Szó sem volt semmiféle ravaszkodásról, és azt sem gondoltuk, hogy Kézdivásárhely kevésbé lesz magyar a 3-4 hozzácsatolt község miatt.¹⁰⁰ Amikor Brassó rajon megszűnt, akkor adtuk át ezeket a községeket Kézdivásárhelynek. Ezzel nem csorbult Kézdivásárhely nemzetiségi jellege. Sőt, azt mondhatnánk, hogy ebből a szempontból éppen az a 3-4 község látta kárát, mivel Kézdivásárhelyen az első titkár magyar maradt, megtartották az újságot is, és egyebeket. Valószínűleg most is marad néhány magyar község Brassónál, de ha mindegyik átkerülne Csíkhöz és Hargitához, akkor is maradnának magyarok Brassó megyében, mivel ott még a városban is laknak magyarok és németek. Abból, hogy egyik vagy másik község milyen megyéhez tartozik, nem vonhatunk le olyan politikai következtetéseket, melyek megengedhetetlenek a párt felső vezetésének szintjén. [...]¹⁰¹

Paul Niculescu-Mizil elvtárs: A gettóra vonatkozó kijelentés sem fogadható el.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Ami az iparosítást illeti. Nem csak ez a tartomány maradt le, hanem sok más is. Nem mondhatom, hogy ennek az lenne az oka, hogy igazságtalan politikát folytattunk. Természetesen, tehettünk volna többet is az elmúlt 20 évben, de sokkal többet nem. Aztán pedig a jelenlegi ötéves terv során nagyobb lehetőségünk volt néhány nagyon elmaradt központ fejlesztésére. Drăghici elvtárs felvetette itt a kérdést – az Állandó Elnökségben még többet is mondott –, hogy javasolja Csík és Udvarhely iparosítását. Természetesen, ezt nem csak Drăghici elvtársnak kell javasolnia, mivel erre kongresszusi határozat is van, és van erre ötéves tervünk is. Fazekas elvtárs bemutatta az Országos Konferencián, hogy az iparosítási politika következtében Csíkszereda 3,4 milliárd lejes termelést fog megvalósítani. Itt Drăghici elvtárs azt mondta, hogy a teherszállító autó tartozékokat gyártó üzemet Kézdivásárhely helyett Vidombákra telepítették. Valóban oda került, mivel így a teherautó gyár közelében van, és nem lenne gazdaságos túl messzire vinni. Viszont Kézdivásárhelyre került a csavargyár, melynek több munkása lesz. Ebből a szempontból nem mondhatjuk azt, hogy más kevésbé figyelt ezen rajonok iparosítására, és Drăghici elvtárs az, akit foglalkoztat a vidék iparának kérdése. Számomra legalábbis így tűnt. Ebből a szempontból is tehát több komolyságot kell felmutatnunk a pártvezetőség szintjén, mert nem arról van szó, hogy elővegyük ismét a kicsinyes dolgokat, ahogy azt Drăghici elvtárs mondta. Mi értelme van azt felemlgetni, hogy

100 A Bodzaforduló térségében levő néhány román többségű település.

101 Teleorman és Ialomița hovátartozásához kapcsolódó hozzászólásokat nem közöljük.

mikor belügyminiszter voltál, a pitiáner dolgokkal foglalkoztál? Ne foglalkozunk olyan dolgokkal, amelyek nem illenek a párt felső vezetőségének tagjához! A Pătrășcanu-ügy kivizsgálásával kapcsolatban: nem kell, hogy más problémákhoz vezessen az, ha megpróbálsz teret találni annak igazolására, hogy mi történt annak idején a belügynél. Őszintén szólva, az én véleményem az, hogy amióta megkezdődött ez a vizsgálat és Drăghici elvtárs tudja, hogy milyen következtetésre jutottak, próbál magának egy bizonyos teret kialakítani, hogy igazolhassa a Belügyminisztériumban kifejtett tevékenységét.¹⁰² Márpedig nem vethetjük fel így a kérdést. Előfordulhat, hogy amióta megbeszéltük ezeket a problémákat a VB-ben, négy hónappal ezelőtt, Drăghici elvtárs gondolkodott még a dolgon. Ezt viszont nem mutatta sem az ÁE-ben, sem a VB-ban, sem a plenáris ülésen, és az Országos Konferencia előestéjén sem. Csak az Országos Konferencia után kezdett elmélkedni. Ez is pozitív dolog! Jobb később, mint soha - tartja egy román közmondás. De jó mindenre gondolni, és ne próbáljon a pártvezetésben olyan kérdéseket felvetni, amelyek csak arra valók, hogy bebizonyítsák, nem megfelelően gondolkodik és olyan álláspontot képvisel, ami nem kecsgetteti túl sok jóval Drăghici elvtársat.

Ami Ialomița-t és Teleorman-t illeti, természetesen mind Turnu-Măgurele, mind pedig Călărași fejlettebbek. De ha megfigyelik, Ialomița ipari szempontból teljesen lemaradt. Ide helyezük a Bărağan¹⁰³ központját, és miután működésbe lépnek az épülő létesítmények, ez a központ is fejlődni fog. A következő öt éves tervben pedig olyan központot hozunk létre a Bărağanon, amely a mezőgazdasági termelés feldolgozásához kötődik, egy szükséges ipari központot, anélkül, hogy ezzel csökkentenénk Călărași szerepét. Ugyanez érvényes Alexandriara is. Azon a vidéken is hiányzik az ipar, van viszont nyersanyaguk és fejlődési lehetőségük. Az általános iparosítási politika keretében fejlesztjük ezeket az ipari központokat, amelyek felemelik az országnak ezt a részét. Ugyanez a helyzet Botoșani, Vaslui és Csík esetében, hasonlóan fejlődnek, és így nagy hatásuk lesz az illető vidékeken.¹⁰⁴ Végezetül még néhány dolog, amit szem előtt kell tartanunk. Vannak olyan megyék, ahol kevés a városi központ, mint pl. Iași. A jövőre nézve foglalkoznunk kell azzal, hogy újabb központokat hozunk létre ezeken a vidékeken, fejlesszük a meglévő kisebb városokat. Nagyjából ennyit a javaslatban szereplő megyék utólagos fejlesztéséről.

Ha jól értettem, a VB - Drăghici elvtárs kivételével, természetesen - egyetért azzal, hogy ezeket a javaslatokat vitára bocsássuk. (az elvtársak egyetértének) Január 15-ig tegyük közzé, hogy február második felében bemutathassuk a Nagy Nemzetgyűlés előtt, február végéig pedig hozzuk létre az új megyéket és iktassuk be az új vezetőségeket. Ami a községeket illeti, van néhány elkészült tanulmány, de javasoljuk a VB-nek - úgy tűnik amúgy, hogy mindenki egyetértett-, hogy ezeket csak az új megyei vezetőségek kialakulása után véglegesítsük. A községek számát utólag fogjuk megállapítani. A jelenlegi helyzet fenntartása azt jelenti, hogy megtartjuk a falvak

102 Drăghici belügyministersége alatt személyesen felelt a párton belüli letartóztatásokért.

103 Bărağan a Román Alföld része, Románia egyik legjobb minőségű gabonatermesztő vidéke.

104 Călărași, Botoșani, Vaslui azon moldovai és havasalföldi területek, ahol a tartományok időszakában, a MAT-hoz hasonlóan kevesebb ipari fejlesztésre, befektetésre került sor.

bizonyos szintű fejlődését. Ez mindenkinek tiszta, aki az ország jövőjére gondolt, arra, hogy úgy szeretnénk felépíteni a kommunista társadalmat, hogy a falvak és azok életszínvonala fokozatosan közeledjen a városi élethez. Azért úgy gondolom, hogy nem fogadhatjuk el a Drăghici elvtárs által – itt enyhébb formában, de ahogy Mizil elvtárs mondta, az Állandó Elnökségben élesebben – elmondottakat, mert ez az jelentené, hogy általában véve lemondanánk a községeket érintő alapelvekről. Következésképpen, elvtársak, foglalkozunk komolyan a meghozott döntéseink gyakorlatba ültetésével. El kell mondanom, hogy az Állandó Elnökségben helytelennek ítélték Drăghici elvtárs álláspontját, mivel az ellentétben áll az Országos Konferencián elfogadott állásponttal, továbbá mert visszatérési kísérletet jelent a Konferencia határozataira. (Hangok: így van, így van). Ha egyetértünk, akkor fogadjuk el ebben a formában a javaslatokat és indítsuk útnak őket. [...] ¹⁰⁵

Fazekas János elvtárs: Elsőként kaptam szót és úgy értékelem, hogy a KB, a munkacsoporttal együtt nagyon jó munkát végzett, hogy ez az anyag híven tükrözi a KB plenáris ülésén és pártunk Országos Konferenciáján elfogadott rendeletek megvalósítását. És azt mondom, hogy a feladatok megoldásához, véleményem szerint, jelentős hozzájárulása van személyesen Nicolae Ceaușescu elvtársnak. Úgy gondolom, hogy ezt, az ország közigazgatási-területi felosztására vonatkozó anyagot a lakosság nagyon kedvezően fogja fogadni. Nagyon fontosnak tartom, hogy jelen anyag összeállítása során, valamilyen formában folyamatosan tanácskoztak velünk. Ezt pártunk politikájának egyik legfontosabb kérdéséhez kötöm, a marxi-lenini nemzeti-ségi politikához, valamint annak a fogékonyságnak a jelentőségéhez, amivel pártunk főtitkára meghallgatja a problémához kapcsolódó véleményeket és javaslatokat. Ez ügyben van tapasztalatom egy másik pártfőtitkárral is, aki minden javaslatot gyanakvóan fogadott, hogy vajon Fazekas nem akar-e valamit tenni, hogy vajon a szász népesség nem akar-e máshova menni. ¹⁰⁶ Ebből a szempontból illendőnek találtam, hogy tudomásukra hozzam, hogy ebbe én már belekóstoltam. Igaz ugyan, hogy életének utolsó periódusában sok mindenben igazat adott nekem, viszont nekem személyesen, valamint pártunk számára ez nagyon fontos, mert a marxizmus, mikor a testvériség, a történelem, a nép szerepét hirdeti, akkor a marxizmus-leninizmus nem tagadja a politikai személyiség szerepét a történelemben. És azt mondhatom, hogy ott most a hangulat nagyon jó. Szoros kapcsolataim vannak a magyar lakossággal, és ismerem ezt a kellemes légkört, ami most ott tapasztalható. Meg kell őriznünk ezt a légkört, ezt a bajtársi érzelmet. Ebből a szempontból nem értek egyet Banc elvtárs alábecsülésével, miszerint nem kell figyelembe vennünk a nemzetiségi kritériumot, hogy ez nem lényeges elem. De Erdélyben ez így van, így volt 100 évvel és 200 évvel ezelőtt is – ahogy Aron Pumnul mondta, a román magyar nélkül, a magyar pedig román nélkül nem élhet ott, csak ha együtt dolgoznak. ¹⁰⁷ Avram Iancu és Kossuth is

105 A nemzetiségi kérdés szempontjából kevésbé fontos felszólalásokat nem közöljük.

106 Fazekas Gheorghiu Deje gondolt. Az ötvenes évek végén, főleg az 1959-es tankönyvbotrány és az iskolaegyesítések után Fazekas elvesztette Dej bizalmát, háttérbe szorult. A pártvezetés nyomására 1959-ben, a KB ülésén Fazekas komoly önkritikát is gyakorolt.

107 Aron Pumnul XIX. századi híres román irodalomtörténész, a románok nemzeti kötőjének tartott Mihai Eminescu tanára és szellemi mentora volt.

ugyanígy gondolkodtak, minden őket ért kritika ellenére, és úgy gondolom, hogy ezek az emberek többek, mint marxisták. A nemzetiségi kérdésben pedig nem csak ők vétettek hibákat, hanem mások is, akik sokkal inkább voltak marxisták, hibáztak a Szovjetunióban is, Sziléziával és a Szudéta-vidékkel kapcsolatban is.¹⁰⁸ Ezért, elvtársak, őszintén meg kell mondanom, hogy természetesen mindegyik megye olyan szeretne lenni, amilyen volt. Nekünk viszont át kell vennünk mindazt, ami szép és jó volt a történelem során, és a mostani történelmünkben is, amiben 24–25 éve veszünk részt. Ezért örvendtem, hogy létrejöttek a néptanácsok, mert ezek jelképezik az államapparátusban a szocialista forradalom megpecsételését. Elmondhatom, elvtársak, hogy a közigazgatási-területi szervezéssel kapcsolatban, az Országos Konferencián tartott beszédemet követően, több száz levelet kaptam, melyeket emlékként megőrzök, mivel nagy részük elismerés a párt nemzetiségi politikája iránt. Az első részben, a konferencia előtt, mielőtt megtartottam volna beszédemet (amelyben fontosnak találtam ennek a megyének a jövőbeli határait felvázolni, és örültem, hogy Ceaușescu elvtárs egyetértett az előadásommal), éppen csendesítettem a közhangulatot. Nagyon sok elem, közöttük sok értelmiségi is, kezdetben tulajdonképpen mindenki, külön megyét szeretett volna. Az elején, amikor még 45 megyéről volt szó, én is azt hittem, hogy itt is több megye lesz, ahogy az régen volt. Most viszont, hogy lecsökkent a megyék száma – amit jónak tartok – fenntartom, hogy hozzuk létre ezt a Csík-Udvarhely megyét. Az elnevezését illetően esetleg lenne egy javaslatom. Az itteni, a székelyekhez és történelmükhöz kapcsolódó problémát nagyon emberségesen és elvi szinten oldjuk meg, viszont ha a megyeszékhelyről van szó, akkor az Székelyudvarhely kellene hogy legyen. Így volt ez a Székely Nemzeti Gyűlésen – az utolsót 1848-ban tartották –, ahol lelkesen fel is szólították a népet az egyesülésre. Ennek a megyének Udvarhelyre helyezhetnénk a központját, de ha Csíkszeredában lesz, akkor az sem tragédia. Úgy gondolom, hogy ez a megoldási javaslat nagyon jó, meg kellene ezzel elégednünk és maradjon így. Jó, hogy így oldjuk meg ezt a problémát, mert a nemzetiségi kérdés nagyon összetett, melyet nem lehet sem km-ben, sem kg-ban, sem pénzben mérni, ez elvi kérdés, a párt politikájának alapvető kérdése.

Minden felszólaló elvtárs, Drăghici elvtárs is, utalt arra, hogy be kell tartanunk az alkotmánynak a tartományok és övezetek egyenlő mértékű fejlődésére vonatkozó előírásait. Az igazság az, hogy a székelyek tartományát elhanyagoltuk, akárcsak más vidékeket is, mint Vasluit vagy Botoșanit. Elismertük ezt a dolgot, mint tervezetünk egyik nagy hibáját. Az utóbbi időben intézkedéseket hoztunk, hogy jóvátegyük ezeket a hibákat és elmondhatom, hogy amikor az udvarhelyi cérnagyár első cöveket beütötték, akkor ott igazi ünnepség volt. Ezért úgy gondolom, hogy a közigazgatási-területi felosztás kérdésében úgy kell eljárunk, hogy gyakorlatba ültessük alkotmányunknak a harmonikus ipari fejlődésre, a nemzeti nyelv használatára vonatkozó előírásait. Íme, az anyanyelv használatának kérdése nem csak egy szimbolikus dolog, hanem alapvető, elvi kérdés – az a mód pedig, ahogy ezt nálunk alkalmazzák, nagyszerű, szép és büszkéek lehetünk rá. Az elmondottakhoz kapcsolódva lenne még

---

108 Utalás a német kisebbség ellen foganasított intézkedésekre, a tömeges kitelepítésekre.

egy javaslatom: ezt az Udarhely-Csík megyét nevezzük Hargitának, mivel a Hargita nevű hegy minden székely balladában és népdalban előfordul, és akkor magában foglalhatná a régi Háromszék megyét is. Nevezzük el erről a hegyről, amint Maros megye is a Maros folyóról kapta a nevét, Olt megye szintén, Hargita pedig a Hargita hegységről kapná a nevét és ezzel minden probléma megoldódna. A községekre nem gondoltam, közülük egyesek bekerülhetnek, mások nem. Úgy gondolom, hogy ezt nem a VB szintjén kell megtárgyalni. A községeket meg kell hagyni úgy, ahogy a három székely megyében voltak.

Ami pedig a nemzetiségi szétválasztást illeti, mindig attól függ, hogy a sovén ideológia képezi-e az illető tevékenység alapját. Létezik a szétválasztás, de az internacionalista ideológiában nem létezik semmiféle nemzetiségi szétválasztás, de sajnos fennáll a félremagyarázás veszélye is, egyes fontos kérdések elferdítése. Itt figyelmesnek kell lennünk. Bukarestben Alexandru Ioan Cuza uralkodó kultúrházat hozott létre a magyar emigránsoknak, akik a forradalom után jöttek ide. Ez a ház ezelőtt tíz évvel még létezett, akkor viszont felszámolták. Inkább a bukaresti szolgálólányokért volt. Miért szüntettük azt meg? Cuza marxista volt és mi, hogy ne legyen nemzetiségi szétválasztás, megszüntettük, elvtársak.¹⁰⁹ Elvtársak, azzal szeretném zárni, hogy még egyszer elmondom, a közigazgatási-területi felosztással kapcsolatos intézkedések megfelelnek kitűzött célunknak és a nép örömmel fogja fogadni. Ez kiderül azokból a levelekből is, amelyeket a székely lakosságtól kaptam, akik a konferencia előtt még több megyében gondolkoztak, most viszont már meg vannak győződve, hogy egy erős megyéjük lesz. Azt támogatom tehát, hogy az anyagot abban a formában adjuk közre, ahogy az a VB előtt is bemutatásra került.

Isif Banc elvtárs:¹¹⁰ Csík és Udvarhely esetében egyetérttek a Fazekas elvtárs javaslataival.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Figyelembe véve, hogy előrehaladott az idő és még más tevékenységeket is tervbe vettünk mára, javasoljuk, hogy álljunk itt meg. A helyi és távolsági telefon-beszélgetések árának kérdését és a constantai építkezéseket indítsuk el, a többi problémát pedig hagyjuk az újévre. Lévén ez az év utolsó ülése, kívánok minden elvtársnak Boldog Újévet, jó szórakozást és kellemes pihenést.

Az ülés 11.20-kor ért véget.

ANIC, CC PCR Cancelarie, dos. 191/1967. p. 20–21, 26–42. Géppel írt román nyelvű jegyzőkönyv magyar fordítása.

---

109 A későbbi Petőfi Házként ismert bukaresti magyar kulturális központ.

110 Isif Banc 1965-től a Minisztertanács alelnöke volt, majd mezőgazdaságügyi miniszter, aztán Maros megye első titkára.

10.

Feljegyzés az ország közigazgatási-területi felosztásáról

Bukarest, 1967. december

A Románia közigazgatási-területi felosztásának javítására vonatkozó, és az RKP 1967. december 6–8-án tartott Országos Konferenciáján elfogadott alapelvekből kiindulva, a Párt és Állam Központi Albizottsága javaslatokat dolgozott ki az ország megyékre való felosztását és a municípiumok meghatározását illetően. E javaslatokat megalapozandó, munkacsoportok születtek, melynek tagjai a párt- és államapparátus felelős munkakört betöltő tagjai, szakemberek, a tudomány és kultúra képviselői. A bizottságok elemezték olyan megyék létrehozásának a lehetőségét, melyek megfelelnek a pártvezetőség által megszabott kritériumoknak. Eredetileg összeállt egy tervezet, melyet részletesen megvittak a központi albizottság tagjai, a gazdasági, földrajzi, történelmi, geológiai, néprajzi, nyelvészeti stb. munkaközösségek. Ugyanezt a tervezetet, valamint a későbbi változatait több ízben is kielemezték a tartományi pártbizottsági büroók tagjai. Az ismételt tanácskozások keretében született észrevételek és javaslatok alapján, az RKP KB plenáris ülése (1967. okt. 5–6.) dokumentumainak nyilvános vitáján elhangzott indítványok, valamint a pártvezetés folyamatos útbaigazításai alapján a központi albizottság összeállította a térképtervezetet: az ország területét 35 megyére osztották és 20 municípiumot állapítottak meg. Figyelembe vették a földrajzi, gazdasági és társadalmi-politikai feltételeket, a lakosság nemzetiségi összetételét, a kulturális és hagyományos kapcsolatokat. A cél az volt, hogy minden megye gazdasági és társadalmi-kulturális szempontból egy összetett közigazgatási-területi egységet képezzen; hogy legyenek benne városok, ipari, kereskedelmi és kulturális központok, valamint olyan összeköttetés, mely elősegíti a megye településeinek az élet harmonikus fejlődését. Ugyanakkor figyelembe vették a gazdasági és társadalmi-kulturális fejlődés perspektíváit is 1970-ig, és az után. A megyék nagyságának (terület, lakosság) meghatározásánál szem előtt tartották a területükön levő városok és községek közti közvetlen összeköttetés biztosítását, valamint a helyi vezető szervekre háruló feladatok minél gyorsabb elvégzését. A megyék természeti adottságai, a nagyságuk, valamint egyes történelmi és kulturális elemeik adataiból a következő fontosabb jellemvonások bontakoznak ki:

1. Az ország domborzati formái szerint a javasolt megyék helyzete:

– 14 megye hegy- és dombvidéken helyezkedik el: Suceava, Piatra Neamț, Bákó, Vâlcea, Gorj, Karánsebes, Hunyad, Fehér, Szeben, Brassó, Csik-Udvarhely, Maros, Beszterce és Máramaros.

– 7 megye három különböző domborzati formát ölel fel (hegyvidék, dombvidék, síkság): Putna, Buzău, Prahova, Dâmbovița, Argeș, Arad és Körös.

– 6 megye dombvidéken és síkságon helyezkedik el: Botoșani, Iași, Vaslui, Tulcea, Konstanca és Kolozs.

- 8 megye pedig csak síkságon: Galați, Ialomița, Ilfov, Teleorman, Olt, Dolj, Temes és Szatmár.

Megfigyelhető, hogy nincsenek kizárólag hegyvidéki megyék. Azoknak a megyéknek is, amelyeket hegyek vesznek körül (Máramaros, Csík-Udvarhely, Hunyad), belül széles medencéik vannak, és így vegyes jellegük lesz. Ugyanazon megye területén két-három domborzati forma egybeolvadása megteremti egy összetett és kiegyensúlyozott gazdaság lehetőségét, jelentős fejlődési perspektívával.

2. Nagyságukat tekintve, a megyék területe átlagosan 6786 négyzetkilométer. A legkisebb Dâmbovița megye, 3413 négyzetkilométer, ami az összterület 1,4%-a, a legnagyobb pedig Dolj, 9506 négyzetkilométerrel, mely az ország 4%-át jelenti. A 35 megye közül mintegy felének a területe az átlagos érték körül mozog. Az átlagos alatt helyezkednek el a következő megyék: Szatmár, Dâmbovița, Prahova, Botoșani, Beszterce, Olt, Vaslui és Szeben. Megjegyzendő, hogy kis területük ellenére Prahova, Dâmbovița és Botoșani megyében mérhető az ország egyik legnagyobb népsűrűsége. Az átlagosnál nagyobb területtel rendelkeznek a következő megyék: Arad, Argeș, Bákó, Csík-Udvarhely, Galac, Hunyad, Dolj, Kolozs, Temes, Suceava, Tulcea, Gorj, Ilfov, Körös, Karánsebes és Maros. Közülük Dolj, Kolozs, Temes, Suceava és Tulcea megye területe 30-40%-kal haladja meg az országos átlagot. Annak ellenére, hogy nagy a területe, a domborzati sajátosságok folytán Tulcea az ország leggyéribben lakott megyéje.

3. A lakosság számarányát tekintve 243 000 (Tulcea megye) és 841 000 (Dolj megye) között mozog a megyék nagysága, az átlag pedig 546 000 lakos. Tulcea mellett a legkisebb megyék között szerepel még: Beszterce (264 000), Karánsebes (344 000), Szatmár (349 000), Csík-Udvarhely (364 000), Vâlcea (389 000) és Ialomița (396 000) megye. Dolj megyéhez hasonlóan, több mint 600 000 lakossal túllépi az országos átlagot Ilfov, Bákó, Körös, Kolozs, Maros, Prahova és Temes megyék is. A lakosság városiasodási mértékét tekintve kiderül, hogy Brassó, Konstanca, Hunyad és Szeben megyében ez az arány 46-50%-os, míg 11 megyében (köztük Olt, Vâlcea, Argeș, Botoșani, Putna és Dâmbovița) a városi lakosság aránya nem éri el a 20%-ot.

4. Ami a nemzetiségi összetételt illeti, megállapítható, hogy minden megyében a román nemzetiségű lakosság van túlsúlyban, kivéve Csík-Udvarhely megyét, ahol a magyar lakosok aránya 94%-os. Az együtt élő nemzetiségek jelentős arányban élnek még a következő megyékben: Maros (49,1%), Szatmár (44,4%), Temes (36,6%), Körös (35,4%), Brassó (28,4%), Arad (28%), Kolozs (25,2%), Máramaros (20,3%), Szeben (20,3%).

5. Az ipari teljesítőképességet tekintve egy megye globális ipari termelése átlagosan 5,3 milliárd lej. Ha ennek az ország területén való eloszlását nézzük, kiderül, hogy bizonyos eltérések vannak a megyék között: míg Beszterce megyében 455 millió lej értékű a termelés, addig Prahova 12,7 milliárdot termel.

ANIC CC PCR, Cancelarie, dos. 189/1967.15-24. f. Géppel írt román nyelvű irat magyar fordítása.

2. Magyarságpolitika „lent.” Az RKP magyarságpolitikájának alkalmazása, helyi kihatásai

11.

Beszámoló a római katolikus felekezeti hitoktatásról a Maros Magyar Autonóm Tartományban

Marosvásárhely, 1965. december 6.

A római katolikus klérus, az élén Márton Áron püspökkel, mindig is nagy jelentőséget tulajdonított a hitoktatásnak. Miután a Hivatalos Közlönyben (április 20., 5-ös szám) megjelent a 149-es Rendelet a Párizsban, 1960. december 14-én elfogadott, a tanügyi diszkrimináció ellen szóló Konvenció ratifikálásáról, a római katolikus klérus, és elsősorban Márton Áron püspök, intenzív tevékenységet indított a hitoktatás fokozására az elemi és a középiskolákban.¹¹¹ (Hasonló akció kezdődött a többi felekezetenél is, de azok nem érték el a római katolikusoknál tapasztalt mértéket.) A klérus fő érve ebben az akcióban az 5. cikkely b. bekezdésének előírása volt, miszerint tiszteletben kell tartani a szülők, vagy adott esetben a gyámok szabad akaratát, hogy az egyes országok törvénykezéséhez alkalmazott formában saját meggyőződésüknek megfelelő vallási és erkölcsi nevelésben részesítsék gyermekeiket. Teljesen figyelmen kívül hagyták az előírás folytatását, amely kimondja, hogy hasonlóképpen sem egy személyt, sem egy csoportot nem lehet arra kényszeríteni, hogy meggyőződésével össze nem egyeztethető vallási nevelésben részesüljön. A püspök és a papok hirdetések és a templomok bejáratánál kitett falragaszok révén népszerűsíteni kezdték a rendelet fent említett paragrafusát. A püspök a Felekezeti Főigazgatóság egyik képviselőjével folytatott beszélgetést használta fel ürügyként a hitoktatás fokozását célzó akció elindítására. A papok a velünk folytatott beszélgetésekben közvetlenül, a hirdetések és falragaszok által pedig közvetetten azt akarták bebizonyítani, hogy az állam mostanáig nem tartotta be az alkotmányban szentesített lelkiismereti szabadságot és a Konvencióhoz való csatlakozással magához tért ebben a kérdésben.

Csíkszeredában, ahol a legkisebb volt a hitoktatásra járó gyerekek száma, a kifüggesztett hirdetések elolvasása után még a városi néptanács ülésén is azt kérdezte néhány képviselő, hogy igazak-e a híresztelések, miszerint a vallásórákat újból bevezetik az iskolában, Márton Áron püspök bérnyújtást fog tartani a városban, a tanítóknak már nincs joguk eltéríteni a gyerekeket a hitoktatástól? Jakab Gábor¹¹² segédlelkész megállította az utcán a Zsögöd negyedbeli (Csíkszereda) iskola igazgatóját és az említett rendeletre hivatkozva kategorikusan kijelentette, hogy ne vonja el a gyerekeket a vallásóráról, mert

111 Románia 1960-ban ratifikálta az UNESCO által Párizsban elfogadott rendeletet az oktatásban alkalmazott diszkrimináció megszüntetéséről. A 149. számú rendelet április 20-án jelent meg a Hivatalos Közlöny 5. számában.

112 Jakab Gábor pápai káplán, irodalom és kultúrákedvelő lelkész, 1990 után a *Keresztény Szó* és a *Vasárnap* katolikus lapok főszerkesztője.

ellenkező esetben kénytelen lesz a püspökségen keresztül értesíteni a Felekezeti Főigazgatóságot. Viszonylag rövid időn belül sikerült [...] ¹¹³ Sasa Antal esperes [...] Udvarhelyen [...] a rajon minden templomában, és különbözőképpen kommentálták a papok és hívek. Hegyi István ¹¹⁴ református esperes tájékoztatott bennünket, hogy mióta a római katolikus templomokban felolvasták a körlevelet, sok nehézsége támadt a híveivel, mivel a reformátusok is azt kérik, hogy a hitoktatás tekintetében a katolikusokhoz hasonlóan járjanak el. Az udvarhelyi egyházközösségben 1963-ban 12–15 gyerek vett részt a hitoktatásban, 1964-ben pedig ez a szám 100 fölé emelkedett. A probléma körüli tépelődést az egész tartományban tapasztaltuk. A csikszentdomokosi egyházközösségben (Csík rajon) 1963-hoz képest, amikor 200–250 gyerek járt vallásórára, 1964 őszére ez a szám 400–450-re emelkedett. A római katolikus papok magatartását hozva fel érvként, sok református és ortodox lelkész is nyilvánosan kérte, hogy úgy tartsák a vallásórákat, mint a katolikusok. (Farkas Károly – Lukafalva, Marosvásárhely rajon; Bujoreanu Viorel – Gyergyószentmiklós; Sănmărghitan Ioan – Csüdötélke, Dicsőszentmárton rajon). Nem rég éppen a református püspök, Nagy Gyula ¹¹⁵ azt állította a rajoni megbízott, Dávid György előtt, hogy a felnőttek számára is szükséges biblia-órákat tartani, mert ez fontos lépés a szektásokkal szemben. ¹¹⁶

Márton Áron püspök jelen körlevele a hitoktatásnak részletes programja, bemutatja az eljárás egységesítését a hitoktatás kérdésében és a papoknak közvetlenül a püspök általi ellenőrzését a rendelet végrehajtásában. ¹¹⁷ Jelenleg újból tapasztalható a papságnak a gyerekek hitoktatásba való bevonásáért folyó harca. A maroshévízi római katolikus egyházközösségben Birtok Ferenc papnak, intenzív tevékenység következtében, sikerült mintegy 150 gyereket bevonnia a hitoktatásba. A betlehemes játékba (vallásos szindarab Krisztus születéséről) bevonta a legjobb pionirokat és az osztályok pionircsoportjainak felelőseit. A templomban két sarkot alakított ki. Az egyik a poklot jelképezi, a másik pedig a mennyországot. A hittanórákon a pap megmutatja a tanulóknak, hogy akik részt vesznek az órákon, és jó hívők lesznek, azok a mennybe kerülnek, akik pedig hiányoznak, azok a pokolba. Amikor a rajoni néptanács elnöke szóba állt a fenti problémában említett pappal, a pap azt állította, hogy a püspöki körlevél kötelezi őt a hittanórák fokozására. Török Mihály szovátai pap (Marosvásárhely rajon) azt állítja, hogy a tanítók azzal vonzzák a gyerekeket, hogy megtiltják nekik a hittanórákon való részvételt. A pap szerint ez az oka annak, hogy a hittanórán résztvevő gyerekek száma nagyon alacsony, alig 80–100 abból a 800-ból, amennyinek lennie kéne. Hogy a szülők figyelmét felhívja a hitoktatás kérdésére, november 14-én a következőket hirdette ki a templomban: „Kedves szülők, ha a tanítók azt mondják gyermekeiteknek, hogy ne vegyenek részt a vallásórákon, ezt azért teszik, hogy az ők szocialista nevelésüket ne rontsa el a hittanóra. A tanítóknak kötelező ezt tenniük,

113 Olvashatatlan részek.

114 Hegyi István református lelkész. A teológia elvégzése után 1965-ben Csikszentmártonba helyezték, majd Csikszeredában volt lelkész, ahol jó szervezőképességével és társadalmi aktivitásával tűnt ki.

115 Nagy Gyulát 1962-ben választották meg az erdélyi egyházkerület püspökévé. Tisztségéből az 1989-es események után mondott le.

116 Szektásoknak az újonnan létrejött, hivatalosan el nem ismert vallási csoportosulások tagjait nevezték.

117 Márton Áron 1965. szeptember 29-én adott ki körlevelet a hitoktatás megszervezéséről.

de ők sem ateisták, ők is hívő emberek. Ti vagytok a gyermekek szülei, ti adtok enniük, nektek kell őket hittanra küldenedek. És ha a gyerekek részt vesznek a hittanórán, akkor sem fogja őket senki bántani.” Ez a közlemény 200 hívő előtt hangzott el. A pap a tartományi és rajoni megbízott előtt idézte fel a szöveget. Annak ellenére, hogy Lestyán Ferenc¹¹⁸ marosvásárhelyi római katolikus pap a tavaly a mi szorgalmazásunkra levette a hirdetőtábláról a hitoktatással kapcsolatos hirdetményt, nem rég újból megjelent egy falragasz a következő szöveggel: „Gyermeked lelke: Megkeresztelted gyermekedet, hogy a lelke Isten gyermekeként és a mennyország örököseként mindig boldog legyen. Ennek érdekében: 1. kiskorától kezdve megtanítod imádkozni; 2. 7 éves korától (I-II. osztály) felkészítod az elsőáldozásra; 3. ügyelsz arra, hogy az elemi és középfokú oktatás folyamán részt vegyen a hittanórákon; 4. személyes példádön keresztül irányítod, hogy mindig kötődjön a kegyes élet forrásaihoz (rendszeresen részt vegyen a miséken, időközönként az áldozáson). Mindehhez az állam törvényei is biztosítják a szülők jogát. Tehát a szülők hitétől és lelkiismeretétől függ, hogy a megkeresztelt gyermekek a földi hivatás mellett felkészüljenek az ember legfőbb rendeltetésére, az örök életre.”

A római katolikus felekezet keretében is vannak papok, akik reálisabban látják a hitoktatás lehetőségeit és kategorikusan kijelentik, hogy lehetetlen követni a püspököknek a legutóbbi körlevelében kiadott utasításait. (Mezei Tibor – Nyárádtó, Marosvásárhely rajon; Petres Károly – Szentháromság, Marosvásárhely rajon; Rácz József – Karcfalva, Csík rajon). Ezek a papok, akiknek ez a hozzáállásuk, nehézségekbe ütköznek az egyházközségeken belül. A szomszédos egyházközségek befolyása alatt álló hívők intenzívebb hitoktatást követelnek. A hitoktatást az esperesek ellenőrzik, a püspök megbízható emberei, emellett pedig a püspök jelentést is kér erről a kérdéstről. Az említett elemek kellemetlen helyzetbe kerülve, megjegyzéseket kapnak a püspökség részéről.

Marosvásárhely, 1965. december 6.

Tankó Árpád,¹¹⁹ Tartományi megbízott

ANDJM, fond Departamentul cultelor, dos. 42/1965. 7–9. f. Géppel írt román nyelvű irat magyar fordítása.

118 Lestyán Ferenc érseki helynök, plébános. 1953-ban rendszerellenesség vádjával letartóztatták. Kolozsváron és Piteștién raboskodott. 1956-tól Marosvásárhelyen szolgált.

119 Tankó Árpád a hatvanas években az országos Vallásügyi Igazgatóság megbízottja volt a MAT-ban, majd a MMAT-ban és 1968-tól Maros megyében.

12.

A Maros Magyar Autonóm Tartomány városi, rajoni és tartományi pártbizottságainak munkastílusára és -módszereire vonatkozó következtetések

Bukarest, 1965. március

1965. február 11. és március 5. közötti időszakban az RMP KB Pártszervezetek Osztálya, valamint a tartományi pártbizottság aktivistái ellenőrizték, hogy a Marosvásárhely városi bizottság, Régen, Csík és Marosvásárhely rajoni bizottságok hogyan alkalmazzák a kormány- és pártrendeleteket, párthatározatokat. Ez alkalommal 25 pártbizottság, 68 alapszervezet (ipari vállalatokban, gépállomásokon, állami gazdaságokban, termelőszövetkezetekben) és a rajoni tömegszervezetek munkáját ellenőriztük. Ellenőrző és útmutató munkánkat a gazdasági tevékenységek irányítására és a pártmunka megszervezésére összpontosítottuk, mindezt a RMP KB Plenáris ülésének 1962. április 23–25-i, a KB Titkárságának 1962. szeptemberi, 1960. áprilisi stb. határozatainak fényében.¹²⁰

Az ellenőrzések eredményeként megállapítható, hogy 1964 folyamán a Maros tartományi pártszervek és -szervezetek hozzáértő módon irányították a vállalatok, állami gazdaságok és mezőgazdasági termelőszövetkezetek gazdasági tevékenységét. A gyűléseken és plenáris üléseken megvitatott kérdések többsége az ipari és mezőgazdasági termelést érintette. Így a tartományi pártbizottság vezetősége számos fontos kérdést megvizsgált (a termelési tervek végrehajtása az iparban és építkezésben, a technikai propaganda lebonyolítása, a mezőgazdasági kampányok előkészítése és lefolyása, politikai tömegmunka stb.), amelyek alapján javító intézkedéseket fogantatosítottak. Hasonlóképpen a rajoni bizottságok is kellő figyelmet fordítottak a pártszervezeti munka javítására, hogy a vállalatok, állami gazdaságok, termelőszövetkezetek keretében felmerülő gazdasági problémákat nagyobb szakértelemmel oldhassák meg. A jó eredmények ellenére a munkastílusra és -módszerre vonatkozó tevékenységben hiányok mutatkoznak. Bizonyos kérdések nem kerültek az ülések és plenáris ülések legfontosabb napirendi pontjai közé. Például a termékminőség kérdését a tartományi bizottság vezetősége csak 1964 decemberében vitatta meg. A marosvásárhelyi városi pártbizottság nem is tárgyalt erről különösebben. Csupán 1965 februárjában, az előző hónapra vonatkozó termelési tervek végrehajtásának kapcsán érintették a minőség kérdését. A Régen rajoni pártbizottság 1964-ben két állami gazdaság tevékenységét elemezte, viszont nem azokét, amelyek gyenge eredményeket értek el, mint pl. a veszteséges nyulasi és gernyeszegi állami gazdaság. Ugyanígy jártak el a gyenge termelőszövetkezetekkel is. Annak ellenére, hogy Marosvásárhely és Csík rajonokban még találkozunk nacionalista és sovíniszta megnyilvánulásokkal,

120 Az 1962. április 23–25. között megtartott plenáris ülésen a párt a kollektivizálás befejezését ünnepelte. Gheorghiu Dej ekkor jelentette be, hogy az ország szántóterületének 96%-a és termőföldjének 93,4%-a állami tulajdonba került.

a hazafias nevelés szintje nem kielégítő. Ezek a rajoni bizottságok egész év folyamán elmulasztották kielemezni a pártszervezeteknek a dolgozók és főleg az ifjúság hazafias nevelésére vonatkozó munkáját. A Csík rajoni bizottság vezetősége négy alkalommal vizsgálta meg az állami gazdaságokban végzett pártmunkát, viszont a kitűzött intézkedéseket nem hajtották végre. Ezek a hiányosságok negatívan hatottak egyes pártszervezetek tevékenységére is. Egyes alapszervezetekben (mint az Augusztus 23 Bútorgyár, a Vegyipari Kombinát építkezési vállalatai, a szováti termelőszövetkezet) 1964 folyamán nem elemezték a pártmunka legfontosabb kérdéseit. A királyfalvi és geryeszegi (Régen rajon), valamint a tusnádi és szépvízi (Csík rajon) termelőszövetkezetek alapszervezeteiben a brigádosnak minden hónapban jelentést kell tennie a közgyűlés előtt a brigád tevékenységéről. A Gyulakutai Hőerőmű alapszervezete nem elemzett ki egyetlen termelési kérdést sem. Öt hónapon keresztül rendezni készültek Fülöp András párttag ügyét, viszont ez jelen pillanatig sem oldódott meg. Az alapszervezetek közgyűlésein kevésbé tárgyalják a pártélet belügyeit, különösen az erkölcsre, fegyelemre és a tömegszervezetek (IMSz, nők) vezetésére vonatkozó kérdéseket. Az alapszervezetek egyoldalú munkájának egyik oka a munkaterv elkészítésének módjában rejlik. Egyes alapszervezetek sablon-szerű munkaterveket készítenek.

RKP KB Szervezési Osztály

19/1965-ös iratsomó

ANIC, fond CC PCR Secția Organizatorică, dos. 19/1965. 3-4. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.

13.

A Maros Magyar Autonóm Tartomány területén kifejtet politikai, ateista nevelő propaganda helyzete¹²¹

Marosvásárhely, 1966. február 18.

[...] ¹²² **Kömüves János elvtárs:**¹²³ A rajoni pártbizottság politikai és kulturális-nevelő tömeg-tevékenységének középpontjába a RKP IX. Kongresszusának, a KB 1965. novemberi és decemberi plenáris¹²⁴ üléseinek történelmi dokumentumait, azok tanulmányozását és népszerűsítését helyezte, valamint más párt- és állami dokumentumokat, melyek utólag jelentek meg a dolgozók szocialista tudatának fejlesztése, a szocialista hazaszeretet és a párt iránti forró szeretet szellemében való nevelésük végett. E tevékenységek hatékonyságát mutatja az is, hogy a dolgozók túlteljesítik a tervfeladatokat és egyre aktívabban és tudatosabban vesznek részt az RKP megalakulásának 45. évfordulója tiszteletére tett vállalásokban. A tömegek politikai és kulturális nevelésében és annak fokozásában konkrét segítséget kaptunk a KB brigádjától és a tartományi pártbizottság bürojától. Úgy értékeljük, hogy a brigád tagjainak megállapításai és a tartományi pártbizottság bürojának jelentésében megfogalmazottak mind helyénvalóak, tanulságosak, és a munkastílusunk javítására vonatkozó javaslataik rendkívül hasznosak. A meghozott intézkedéseknek köszönhetően javult a propagandisták felkészítése. Nagyobb figyelmet fordítunk az egyéni tanulásra, a hallgatókat jobban segítjük a kongresszus dokumentumainak elsajátításában, egyéni és csoportos konzultációk keretében egyaránt. Fokoztuk a körüli tevékenységek ellenőrzését, a pártszervezetek pedig intézkedéseket hoztak a látogatottság, valamint a szemináriumok minőségének és hatékonyságának javítására. Megkülönböztetett módon segítettük a köröket, külön hangsúlyt fektetve azokra, ahol gyengébb volt a tevékenység. A rajoni pártbizottság előadói felkészültek és konzultációkat tartanak a hallgatóknak, tisztázva a legfontosabb kérdéseket.

A pártoktatásban elért néhány eredmény mellett hiányosságok is maradtak. A propagandisták nem elég igényesek a hallgatókkal szemben, nem segítik őket az egyéni tanulásban, a beszélgetések nem kötődnek a konkrét feladatokhoz és az alapszervezetek érdeklődési területéhez. Egyes helyeken a megbeszélések nem elég harciasak a múltbeli mentalitás maradványaival szemben, nem járultak hozzá kellő mértékben a hallgatók tudományos-ateista neveléséhez. A fent elmondottakból következik, hogy még léteznek a vallás befolyása alatt levő párttagok, egyesek pedig egyenesen különböző egyházi tanácsoknak is tagjai. A rajoni pártbizottság, az alapszervezetek

121 Feljegyzés a MMAT Tartományi Büroja üléséről. Napirendi pontok: Jelentés a tartományi pártszervek és -szervezetek által lebonyolított politikai és kulturális-nevelő munkáról a téli időszakban, cselekvési terv a tudományos-ateista propaganda fokozására a MMAT-ban.

122 Az ülés jegyzőkönyvéből csak az Udvarhely rajonra vonatkozó részeket közöljük.

123 Az Udvarhely rajoni pártbizottság első titkára.

124 A 1965-ös IX. kongresszus és az azt követő plenáris ülések határozták meg az akkori Románia új gazdasági-politikai irányvonalát: területrendezés, decentralizálás a gazdaságban, szocialista nemzet fogalma stb.

büroinak tagjaival közösen intézkedéseket hozott e párttagok helyzetének valódi megismerésére, majd ennek ismeretében egyénenként szóba álltak velük. Az elvtársak közül sokukat tudtuk nélkül választották be az egyházi tanácsokba, vagy még azelőtt, hogy a pártba befogadták volna őket. Sokan közülük nem tevékenykednek ott semmit és kérték kivételüket ebből a nyilvántartásból. Például: Czerják Mózes Patakfalváról, Nagy Mózes Székelydályáról, Simó László Hodgyáról, Székely Béla Alsóboldogfalváról és mások. Székelyszentléleken, Farkaslakán, Kápolnásfaluban, Szentegyházán, Zetelakán, Korondon a párttagokat bevonják a tudományos konferenciasorozatokba, melyeket kísérletek követnek. A pártapparátus – pártbizottsági és pártszervezeti titkárok – képzése során különös hangsúlyt helyeztünk a politikai-kulturális és tömegnevelési munka fokozását és javítását célzó feladatokra. A politikai, kulturális-nevelői munka megerősítése érdekében 15 községbe küldtünk ki felelős munkájú aktivistákat, hogy konkrétan segítsék és útbaigazítsák a helyi szervezetek tevékenység minőségi javítása és hatékonyságának növelése céljából. A meghozott intézkedések, valamint a rajoni pártbizottság büroójának fokozott útbaigazító munkája következtében, a párt- és tömegszervezetek, a kultúraktivisták nagyobb felelősségtudattal dolgoznak a kulturális-nevelői tevékenység javításán, arra készülnek, hogy újabb eredményeket mutathassanak fel az RKP létrejöttének 45. évfordulója alkalmával. Az utóbbi időszakban konferenciákon keresztül fokoztuk a propagandát. A rajoni pártbizottság és a művelődési és művészeti bizottság előadóit kiküldtük a vállalatokhoz, községekbe és falvakba, ahol előadásokat, szimpóziumokat, konferenciákat tartottak. Javult a tudományos brigádok tevékenysége, akik csak január és február folyamán 31 helységbe jutottak el: vállalatokba, kitermelő egységekbe, községekbe és falvakba. A brigád tagjai, előzetes felkészülés nyomán, az RKP bel- és külpolitikájáról, egyes nemzetközi eseményekről beszéltek a dolgozóknak, és válaszoltak egy sor tudományos kérdésre az éghajlat fejlődésével, a világegyetem meghódításával stb. kapcsolatban. A tudományos konferenciasorozatok, a kísérletekkel kiegészítve, bebizonyították hatékonyságukat. Eredetileg Farkaslakán és Székelyszentléleken szerveztek hasonló konferenciasorozatokot a rajoni központból küldött előadókkal. Itt 10 konferenciát tartottak, melyeken 120 hallgató vett részt rendszeresen.

Annak ellenére, hogy az utóbbi időben fokozódott a politikai-kulturális nevelő tömegmunka, nem minden helységben vagyunk elégedettek ezekkel a tevékenységekkel, főleg, ami a tartalmukat és minőségi szintjüket illeti. Jogosan ért a kritika, miszerint egyes kultúrotthonokban nem szerveztünk állandó jellegű, érdekes és változatos kulturális-nevelői rendezvényeket. E hiányosságok kiiktatása érdekében bevontuk a rajoni és minden helységbeli erőforrásokat, a kívánalmaknak megfelelő heti programok kidolgozása végett. A tanügyi kádereket és a többi értelmiségit mozgósítottuk, hogy aktívabban vegyenek részt ebben a munkában. A tudományos-ateista propaganda javítására a párt- és KISz-oktatás keretében, javasolom olyan konferenciák szervezését, amelyek pártunknak és államunknak az egyházzal és a vallásokkal szembeni álláspontját mutatnák be, a tudomány és a vallás közti összefüggést, az egyház reakciós jellegét és egyéb témákat. Szükségesnek tartjuk

hasonló témák bevezetését a párt és a KISz oktatási programjaiba is. A hatékonyság, a tudományos előadások ütőkéességének növelése érdekében, a kultúrotthonok több tudományos filmmel és dia filmmel legyenek felszerelve. A kórusok, zenekarok és fúvós zenekarok tevékenységének fokozása a terület szakembereinek felkészítését igényli. Ez ügyben javasolom, hogy a pedagógiai iskolákban és egyetemeken iktassanak be a programba a káderek gyakorlati felkészüléséhez elégséges időt, a kulturális-művészeti tevékenység irányítása érdekében. Kimutatás készült arról, hogy a tudományos művek aránya a könyvtárakban elégtelen. A mi rajonunkban például ez az arány 5%. Ennek a helyzetnek a javítására javasolom, hogy a tudományos könyveket sokkal nagyobb példányszámban adják ki, és sokkal változatosabb témákban.

Virgil Trofin elvtárs:¹²⁵ Mikor vette észre a rajoni pártbizottság büroja az anyagban bemutatott községbeli helyzetet, ahol a gyerekek hitoktatásra járnak?

Kömüves János elvtárs: Annak ellenére, hogy hoztunk néhány intézkedést ez ügyben, még nem értünk el eredményt. Ennek oka, hogy sem a pártoktatás, sem pedig a többi kulturális-nevelői tevékenység nem volt ütőképes e tekintetben. Ráeszméltunk, hogy fel kell számolnunk ezeket a hiányosságokat, melyek létezésével nem értünk egyet, és ez még világosabbá vált a RKP KB brigádjának látogatása után. Úgy gondolom, hogy ebben az ügyben a tanulókkal foglalkozó tartományi osztálynak is számos mulasztása van.

Virgil Trofin elvtárs: Mivel magyarázható ez a jelenség, hogy a gyerekek templomba járnak? A papnak több érve van, mint az iskolának?

Kömüves János elvtárs: Az egyháznak nincs több érve, mint az iskolának. Azt hiszem, hogy a tantestület nem törődik eleget a tanulókkal, és nem követik a gyerekek szakmai tevékenységét.

Virgil Trofin elvtárs: A papnak meg van engedve, hogy az iskolában a Bibliáról beszéljen, hogy az Isten teremtette Krisztust és ő pedig ezt meg ezt teremtette, de a tanárok, amikor órát tartanak az iskolában, tudományos érvekkel küzdik le ezeket. A tanárnak tudatában kell lennie annak, hogy a gyerekeket a materialista, tudományos felfogás szellemében nevelje, tényekkel érvelve. Meg kell magyaráznia a gyerekeknek, hogy nem szabad a misztikus dolgokban hinniük, olyanokban, amelyeknek nincs semmi alapjuk.

Kömüves János elvtárs: A tartományi pártbizottság előtt vállalom, hogy erőfeszítéseket teszünk a tevékenység javítása érdekében. [...] ¹²⁶

ANDJM, fond PCR CJ MS, dos. 447/1966. 11–15. f. Géppel írt román nyelvű feljegyzés magyar fordítása.

125 Virgil Trofin 1965–1971 között a KB titkára, 1969–1974 között pedig tagja volt a VB-nek.

126 A feljegyzés általánosabb kérdéseket felvető részét nem közöljük.

14.

A lakásépítések helyzete 1966-ban a Maros Magyar Autonóm Tartomány településeiben

Marosvásárhely, 1966. szeptember 30.

Helység	Az átadások terve			Megvalósítás 1966. szept. 30-án		
	Tömbházak száma	Lakások száma	Lakás felülete m ²	Tömbházak száma	Lakások száma	Lakás felülete m ²
Néptanácsi összesen	48	1786	54150	22	762	24157
amiből Marosvásárhelyen:						
	30	1316	39190	9	408	12968
Kárpátok sétánya	1	340	6181	0	0	0
Szabadság negyed	11	600	19015	7	344	10954
T. Vladimirescu n.	10	200	8481	0	0	0
Hadsereg tér	2	64	2014	2	64	2014
Grivița Roșie	2	32	999	0	0	0
Panov u.	4	80	2500	0	0	0
Gyergyószentmiklós	2	40	1290	0	0	0
Csíksereda	2	60	1950	1	20	649
Székelyudvarhely	3	60	1840	3	60	1842
Parajd	1	12	388	1	12	389
Régen	1	80	2602	1	80	2602
Dicsőszentmárton	4	140	4380	3	120	3735
Tusnád	1	60	200	1	60	200
Maroshévíz	2	40	1290	1	40	1269
Szentegyháza	2	32	1020	1	16	503
Összesen köztársasági	11	241	5141	2	176	3431
Marosvásárhelyi CIA	2	45	1013	1	16	495
Balánbányai IM	1	160	2900	1	160	2936
DREF	7	24	840	0	0	0
CSA (Ákosfalvi ÁG)	1	12	368	0	0	0
Összesen MMAT	59	2027	52291	24	938	21588

ANDJM, PCR CJMS, dos. 452/1966. 156. f. Géppel írt román nyelvű irat fordítása.

15. Tájékoztató az *Új Élet* című folyóirat tartalmáról az 1965. július – 1966. április időszakban¹²⁷

Marosvásárhely, 1966. május 10.

Az elemzett időszakban a kéthavonta megjelenő *Új Élet* társadalmi-kulturális folyóirat különböző anyagok, riportok és fényképek révén tükrözte az ország politikai-gazdasági, társadalmi és kulturális életét. Népszerűsítette a népnek különböző tevékenységi területeken elért nagy megvalósításait, és a lehetőségekhez mérten (a kéziratokat 40 nappal a megjelenés előtt küldik a nyomdába) elég hatékonyan közölte a különböző eseményekről és fontosabb évfordulókról szóló anyagokat. A riportok jó része tükrözi azt a lendületet, amellyel a különböző nemzetiségű dolgozók válllvetve dolgoznak a párt határozatainak megvalósításán, a feladatok megoldásán az iparban, bemutatva néhány kommunista élmunkást, akik példaként állnak a dolgozók nagy tömegei előtt. Pozitív dolog, hogy a folyóirat hasábjain képes riportok jelennek meg az ország több tartományából, melyek a fejlődésben levő városokat mutatják be, hazánk szépségeit, történelmi és kulturális emlékműveket – így a lap hozzájárul a dolgozók hazafias neveléséhez. Nem hiányoznak azok az anyagok sem, amelyek valamilyen hiányosság ellen küzdenek, illetve a különböző társadalmi témájú riportok sem. (Igaz ugyan, hogy kevés van belőlük.) [...] ¹²⁸

Annak ellenére, hogy számos, iparral foglalkozó riport jelenik meg, ezek nem foglalkoznak e tevékenységi terület legfontosabb feladataival. Olyan kérdéseket, mint a szocialista verseny, a termékek minősége, egyes új termékek elsajátítása, a munka termelékenységének növelése, a riportok többsége csak épp tangenciálisan érint, anélkül, hogy elegendő hozzáértéssel megvitatnák ezeket. A mezőgazdasági kérdések ritkábban fordulnak elő a lap hasábjain. Az 1965/22 és 24-es számokban, illetve az 1966/1 és 2-es számban semmit sem találunk ebben a témában. A kulturális tömegmunka majdnem teljes mértékben hiányzik. Hasonlóképpen az iskolák, a fiatalok nevelésének kérdése, valamint egyes társadalmi problémák kifejtése. A *Flacăra* ¹²⁹ című lap, amely az *Új Élethez* hasonló jellegű, nagy horderejű kérdéseket taglal, jelentős személyiségek és számos dolgozó részvételével tartott élénk vitákat. A társadalmi ankétok nem hiányoznak a *Flacăra* majdnem egyik számából sem. Az *Új Életben* továbbra is az a tendencia áll fenn, hogy hangsúlyosabban foglalkoznak bizonyos művészeti, film- és színházművészeti, képzőművészeti kérdésekkel, a gazdasági és társadalmi-kulturális problémák kárára. A lapban megjelennek a tudományos kérdések is. Az utóbbi időben több interjú, riport jelent meg az ország tudományos kutatóinak tevékenységéről, valamint egyes román tudósok életéről és művéről készített összeál-

127 Az *Új Élet* kéthetente megjelenő társadalmi-kulturális lap volt Marosvásárhelyen. 1959-ben indult Sütő András főszerkesztő irányításával

128 A mezőgazdasági tevékenységre vonatkozó részt nem közöljük.

129 A *Flacăra* Bukarestben megjelenő társadalmi-kulturális hetilap volt. 1973–1985 között Adrian Păunescu volt a főszerkesztője. Ebben az időszakban elérte az 500 000-es példányszámot.

lítások. Így az 1966/3-as számban G. G. Constantinescu¹³⁰ tudósról jelent meg egy bemutatás, a 7-es számban pedig Agustin Maierről¹³¹, a román fizika-oktatás megteremtőjéről. Mindezek mellett a tudományos kutatások hazánkban, a tudomány és technika új hódításai nem tükröződnek kellőképpen, míg a nyugati tudomány népszerűsítésének nagyobb figyelmet szentelnek.

Egy ésszerű és jól átgondolt tervezet hiányában bizonyos fontos események majdnem teljesen hiányoznak a lapból. Így az 1965-ös utolsó számban, illetve az 1966-os első számban, míg az ország teljes sajtója ezt a kérdést taglalta, nem tükröződött az a tény, hogy egy, az ország életében rendkívül fontos időszakot zártunk sikeresen, a hatéves tervet, és beléptünk az ötéves terv első évébe. Ennek az időszaknak az újságai és folyóiratai tele voltak az eseményhez kapcsolódó cikkekkkel, nyilatkozatokkal, interjúkkal. Az *Új Élet* mindezt megoldotta egy fél oldalon egy riporttal, egy jegyzettel és néhány fényképpel. A kérdés fontosságához viszonyítva ez igen kevés. Egyes események visszhangjai túl nagy késedelemmel kapnak helyet a lapban. Így az 1965. november 11-12-i Plenáris ülésről csak egy anyag jelent meg, az 1966. február 3-i számban (Bizakodó öregek). Más események, véleményünk szerint, nem megfelelően tükröződnek. Például a MTSz-ek kongresszusáról a lap kb. 10 napos késéssel számolt be. Ahelyett, hogy a kongresszus fontosságáról közölt volna egy anyagot, megjelentetett [...] ¹³² Véleményünk szerint a lap szerkesztősége nem egy jól kidolgozott hosszú távú terv szerint dolgozik, hanem sokszor csak véletlenszerűen, annak függvényében, hogy milyen anyag kerül a kezük ügyébe. Így egymás után két számban is (1965/23 és 24) aradi riportokat jelentetett meg, ráadásul egymáshoz nagyon közel álló témában. Egy anyagot a Teba gyárról, egyet pedig a készruha gyárról. Az egyik számban (1965/17) két cikk jelent meg Galacról. Turizmussal kapcsolatos anyagokat közöltek három, majdnem egymást követő számban (1965/16, 18 és 19.) Megfigyelhető bizonyos hajlam a szenzációhajhász anyagok közlésére. Így az 1965/17-es számban megjelent majdnem egy egész oldal Madame Wongról, a kalózok királynőjéről, valamint egy fél oldal a következő címmel: „A strasbourgi kakastól a kibernetikáig”. Ez utóbbi cikkben, ahelyett, hogy a kibernetika ipari alkalmazásáról és hasznáról beszéltek volna, robotembereket és -állatokat sorolnak fel, melyeket szórakoztató céllal gyártottak. Már az *Új Élet* megjelenésétől kezdve meghonosodott az a módszer, hogy a Propaganda és Agitációs Osztály elolvassa az összes kéziratot, majd pedig az ozalid-papírt. ¹³³ Egy-egy szám kéziratának elolvasásakor általában közöljük észrevételeinket a cikkek tematikájára és tartalmára vonatkozólag. Sok esetben még időben javíthatók a hiányosságok. A következőkben bemutatunk néhányat a szerkesztőségnek küldött megjegyzéseink közül, melyek következtében meg is hozták a megfelelő intézkedéseket. A hiányok többsége a szerkesztőség gyenge politikai tájékozódását mutatja, mind a témaválasztást, mind pedig a cikkek tartalmát tekintve. Ugyanakkor a belső és külső munkatársak anyagainak minősége iránti igénytelenséget is mutatja.

130 G.G. Constantinescu a Iași-i Politechnikai Egyetem professzora.

131 Helyesen Augustin Maior fizikus, 1929–1946 között a Kolozsvári Egyetem tanára és dékánja.

132 Olvashatatlan szavak.

133 Valójában az ún. kefélenyomat.

Így az 1966. januári számból teljesen kimaradt a Román Országok egyesülésére vonatkozó anyag. Ugyanabból a számból kivették a Földes Máriával készült interjút, amiből az derült ki, hogy prózairóinknak nincs lehetőségük az alkotásra, mert nem támogatják őket, és ebben a helyzetben nem is lehet szó a jövőre vonatkozó tervekről.¹³⁴ Ugyanebben a számban megjelent Bálint Tibornak egy karcolata, mely tele volt olyan szavakkal, melyeknek semmi keresnivalójuk egy folyóirat hasábjain: marha, állat, bele kell dögleni, röhögjem ki magam, megbolondultál (egy tanárok közti párbeszédéről lévén szó).¹³⁵

Határozat az *Új Élet* című folyóirat tartalmát illetően

A tartományi pártbizottság büroja 1966. május 10-ei ülésén, az *Új Élet* című társadalmi-kulturális folyóirat tartalmi elemzése során megállapította, hogy a lap jelentős eredményeket ért el a megvalósítások népszerűsítésében, a fejlődő városok és a haza szépségeinek bemutatásában, annak a lendületnek a tükrözésében, amellyel román, magyar, német és más nemzetiségű dolgozók vállvetve harcolnak a párthatározatok megvalósításán. Figyelemre méltó sikereket ért el a lap az olvasók hazafias és tudományos nevelésében, a szép iránti szeretetük fejlesztésében. Az olvasókat az egyes művészeti alkotások helyes megértése felé irányították. Mindezen eredmények mellett a folyóirat hiányosságokat mutat az ipar, a mezőgazdaság, a társadalmi-kulturális tevékenységek legfontosabb kérdéseinek tárgyalásában. A témaválasztás feljavítása, a tartalomnak és a minőségnek az igények szintjére való növelése érdekében, a tartományi pártbizottság büroja elhatározza:

1. A szerkesztőség intézkedéseket hoz annak érdekében, hogy a lap több hozzáéréssel és következetességgel kezelje az RKP IX. kongresszusa határozatainak megvalósítását, hogy alaposabban népszerűsítse népünk nagy vívmányait a szocializmus építésének kiteljesítésében.

2. Május 25-ig a szerkesztőbizottság egy, legkevesebb 6 hónapra szóló hosszú távú tervet készít el, melynek célja a tematika feljavítása, minden fontos kérdés áttekintése, illetve a megvalósítások hívebb tükrözése.

3. Az ipart illetően a szerkesztőség figyelmébe kerülnek a párt által felvázolt alapfeladatok: a termelés és a munkahely megszervezése, a terv teljesítése és túllépése minden téren, a termékek minőségének javítása, a termelés és a munkatermelékenység növekedése, takarékoskodás és terven felüli nyereség megvalósítása, a legmodernebb technikák bevezetése. Mindezen anyagok elkészítéséhez a lap profiljának megfelelő sajtóműfajokat fogják alkalmazni.

4. Élénkebben és formailag vonzóbban mutatja be falvaink mai életét, a szorgalmas szövetkezeti tagoknak a növényi és állati termelés folyamatos növeléséért, az MTSz-ek fejlesztéséért kifejtett gyümölcsöző munkáját.

134 Földes Mária színműró, a kolozsvári Földes László esztéta és közíró felesége.

135 Bálint Tibor író, műfordító. Írói pályáját az ötvenes évek második felében kezdte.

5. A lap hasábjain gyakrabban kell helyet találniuk az amatőr művészeti mozgalmakról szóló anyagoknak, kitartóbban kell népszerűsíteni a tartományok folklór-kinépséit, az e téren szervezett nagy visszhangú akciókat.

6. A folyóirat fokozni fogja a dolgozók hazafias nevelését, élénkebben és változatosabban mutatva be a román nép és az együtt élő nemzetiségek testvériségét.

7. Társadalmi ankétok fognak megjelenni különböző állampolgári nevelés, társadalmi viselkedés, emberek közti kapcsolatok témában, mely ankétok hozzájárulnak a szocialista öntudat fejlesztéséhez, a dolgozók kommunista neveléséhez.

8. A szerkesztőség nagyobb figyelmet fordít a fiatalok problémáinak kifejtésére, a szocialista hazafiság, a nemzetköziség, a munka iránti szeretet, a felnőttek iránti tisztelet szellemében való nevelésükre. Riportokat, jegyzeteket, ankétokat készítenek a fiatalságnak családi, iskolai, munkahelyi környezetben és a társadalomban való viselkedéséről. Továbbá olyan kérdésekben is irányítják a fiatalokat, mint a társalgási szabályok, öltözék, modern tánc – ízléses tánc, sőt a szerelem és házasság témakörében is.

9. A lap vezetősége fokozott igényességet mutat a politikai, ideológiai tartalommal, az anyagok gondolataival, a riportok, jegyzetek és minden megjelenésre készülő cikk minőségével és publicisztikai színvonalával szemben. Kerülnek a szenzációhajhász árnyalattal rendelkező anyagokat és fényképeket, melyeknek nincs nevelő tartalmuk.

ANDJM, fond PCR CJMS, dos. 449/1966. 85-90. f. Géppel írt román nyelvű irat magyar fordítása.

Marosvásárhely, 1966. augusztus 12.

Eugen Macavei elvtárs:¹³⁷ Ezen a három táblán a városközpont látható, az elvégzett munkálatok után, melyek során igyekeztünk megőrizni a központi tér általános hangulatát. Ebben a negyedben (a táblára mutatva), ahol több mint 4000 lakás található, a földszinteken áruházakkal, létesítettünk egy filmszínházat, egy 240 férőhelyes szállodát, a Nemzeti Bank székhelyét. Ezt az együttest az állami színházzal fogjuk bővíteni, melynek tervezése még folyamatban van. Az első megvalósult nagyobb negyed ez lenne, amely összeköti a városközpontot az állomással, 350 lakást foglal magába. Ezzel az együttessel ki akartuk egészíteni a várost, beépíteni a szabad helyeket és visszaadni az eredeti arculatát. Egy másik tábla a város északi részét ábrázolja, ahol 1960 és 1964 között 1000 lakást építettek. Mellette van egy kisebb egység 250 lakással. Egy régi laktanya területén, mely a városközpontot az egyetemmel köti össze, egy 600 lakrészes negyed létesült. Az első negyed 1400 lakással rendelkezik, a Maros bal partján jött létre és már majdnem elkészült. A T. Vladimirescu lakónegyed (mutatván a térképen) egy mikrorajon¹³⁸-együttes része, Segesvár irányában. Ezen a részen 1,6%-os a bontások aránya.¹³⁹

Emil Bodnăraş elvtárs: A Maros partján mit szándékoznak létrehozni?

Eugen Macavei elvtárs: Ezt a partot teljes egészében kialakítjuk, egy sétányt építünk, mely kiegészíti majd ezt az együttest. A területrendezési tanulmányokat 1964-ben készítették, majd 1980-ig kiegészítették. Külön elemeztünk minden elhelyezkedést és kiválasztottuk, hogy melyik a legésszerűbb beosztás. Kiderült, hogy a város dél-nyugati részén elterülő együttes a leggazdaságosabb: a városi felszerelés itt lakásonként 3200 lejbe kerül, míg más zónában a kétszeresére emelkedhet. Az I. mikrorajon után a Kövesdomb negyedét célozzuk meg, egy 7000 lakásos együttes létrehozásával. Mivel közel van a központhoz, a városrendezéshez szükséges ellátottság könnyen megvalósul. Ebben a negyedben arra törekedünk, hogy minél nagyobb hektáronkénti sűrűséget érjünk el. A központi szerveknek bemutatásra kerülő

136 A fejlesztési tervek bemutatására és kiértékelésére a KB küldöttségének marosvásárhelyi látogatása során került sor. A küldöttség 1966. augusztus 12-én érkezett meg a Dicsőszentmárton melletti Órhegy nevet viselő faluba, ahol a MMAT első titkára, Nicolae Vereş és Brăniş László, a tartomány Végrehajtó Bizottságának elnöke fogadta. A megfeszített ütemű kétnapos látogatás az előre elkészített forgatókönyv alapján a tartomány fontosabb városait és néhány községét érintette: Dicsőszentmárton, Radnót, Marosvásárhely, Régen, Gyergyószentmiklós, Balánbánya, Csíkszereda, Marosfő, Csíkszentmárton, Székelyudvarhely. A pártküldöttség fontosabb tagjai: Nicolae Ceauşescu, Gere Mihály, Fazekas János, Virgil Trofin, Emil Bodnăraş, Alexandru Drăghici.

137 Eugen Macavei a marosvásárhelyi tervezési osztály igazgatója.

138 Mikrorajonnak nevezték azokat a városnegyedeket, amelyeket eleve köztisztviselő-hálózattal terveztek meg, egyfajta „önálló életre.”

139 A város fejlődéséről, építkezésekről részletesebben lásd: Gagyi József: Iparosítás és nagyváros-építés Marosvásárhelyen az ötvenes-hatvanas években. *Marosvásárhely történetéből* 2. Szerk. Novák Csaba Zoltán–Pál-Antal Sándor. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2007. 220–235. p.

tanulmányban megpróbáltunk 5400 négyzetméter/hektár sűrűséget elérni, az eddig elért maximum 5000-rel szemben. A továbbiakban is tanulmányozzuk a főtér e fontos zónáját, amely az előterjesztendő tanulmányokban szerepel. Ebbe az együttesbe beterveztünk mindent, ami fontos az ellátottságához: iskolák, ellátási egységek, áruházak stb. A kereskedelmi egységeket több szinten helyeztük el, hogy minél nagyobb sűrűséget érjünk el.

Emil Bodnăraș elvtárs: Abban a negyedben, ami mellett elhaladtunk a Bútorgyár fele, milyen a sűrűség?

Eugen Macavei elvtárs: Ott kicsi.

ANIC, fond CC PCR Cancelarie, dos. 104/1966. 34–35. f. Géppel írt román nyelvű irat magyar fordítása.

A párt- és állami vezetők találkozása a Maros Magyar Autonóm Tartomány pártaktívájával

Marosvásárhely, 1966. augusztus 13.

A Maros Magyar Autonóm Tartománybeli látogatásuk végeztével a párt- és állami vezetők találkoztak a pártaktívával és részt vettek egy ebből az alkalomból tartott elvtársi ebéden. Jelen voltak a párt és az állam helyi szerveinek vezetői, közösségi vezetők, régi párttagok, vállalatvezetők és szocialista mezőgazdasági egységek vezetői, élmunkások és élenjáró szövetkezeti parasztok, tudósok, művészek, a kultúra emberei, tábornokok és magas rangú katonatisztek.

Nicolae Vereş elvtárs: Kedves Ceauşecu elvtárs, szeretett vendégek, kedves elvtársnők és elvtársak. Két napja féktelen az örömünk a MMAT-ba látogató magas szintű párt- és állami vezetőknek köszönhetően, élükön Nicolae Ceauşescu elvtárral, az RKP KB főtítkárával. (élénk taps) Minden kommunista, tartományunk minden lakója számára – legyen az balánbányai bányász vagy dicsőszentmártoni vegyész, szövetkezeti paraszt vagy tudós, művelt ember – szeretett vezetőink látogatása nagyszerű alkalmat szolgáltatott arra, hogy újból kinyilvánítsák mélységes ragaszkodásukat a párt és bölcs politikája iránt, aminek köszönhetően az ország összes tartománya, köztük a miénk is, megtapasztalja a szocializmus mélyreható vívmányait. Lendületes munkájuk révén a román, magyar, német és más nemzetiségű dolgozók a párt tudományos politikájának életbe léptetésével megváltoztatták a tartomány arculatát. Az új gazdasági térkép magában foglalja mindazt a számos gazdasági és társadalmi-kulturális létesítményt, melyek a népi hatalom éveiben épültek. Csak a hatéves terv idején, amikor közel 8 milliárd lejes befektetési alapot irányoztak elő, számos új vállalatot építettek és modernizáltak. Jelentős változás történt az ipari termelés ágazati felosztásában is. Az energetikai, a gépgyártás- és a vegyipar, amelyek együttesen 1950-ben még csak 21,2%-ot tettek ki a tartomány teljes iparából, 1965-re már 39,2%-os arányban szerepeltek. A pártvezetőség által a mezőgazdaságnak szentelt különös figyelemnek köszönhetően az állami és szövetkezeti mezőgazdasági egységek megerősödtek, megnőtt a növényi és állati termelés. A tartományban 21 ÁG és 255 MTSz található. Az MTSz-eket a gép és traktor állomások szolgálják ki, 2398 traktorral, 514 kombájnnal¹⁴⁰ és más mezőgazdasági gépekkel. Megnőtt az állatállomány, javultak a fajok és megnőtt a termelésük. 1962-höz viszonyítva a mezőgazdasági össztermelés az ÁG-ban 52,7%-kal növekedett, a MTSz-ben 63,9%-kal, az anyagi jövedelem pedig 70,4%-kal. A tartomány gyors gazdasági fejlődésének eredményeként folyamatosan növekedett a dolgozók élet- és kulturális színvonala. Ugyanebben a periódusban, falusi környezetben több mint 22 000 házat építettek saját pénzalapokból. Az elemi és felsőoktatás hasonlóan jelentős fejlődést ért el. Az 1965–1966-os iskolai évben 824 iskola volt (ebből 35 középiskola), összesen több mint 150 000 tanulóval.

Marosvásárhelyen 3 felsőoktatási intézmény működik 8 karral és 2527 egyetemi hallgatóval.

Népművészetünket a maga valódi nagyságában értékeljük. Tartományunkban a három művészeti intézmény mellett 2600 amatőr művész csoport működik, melyek közel 50 000 tagot számlálnak. 1966 és 1970 között új és szép perspektívák nyílnak tartományunk gazdaságában. Az ötéves terv feladatainak megfelelően 64%-os növekedés van előirányozva az ipari termelés mennyiségére, ami évi átlag 10,4%-os növekedési ritmust jelent. A munka termelékenysége 47%-kal fog növekedni, a fogyasztói ár pedig visszaesik 9,4%-kal. Ebben a periódusban az alkalmazottak száma több mint 18 000-rel növekedik. Tartományunk gazdasági fejlődése érdekében 1966 és 1970 között kb. 7,3 milliárd lejt fektettünk be. Ezekben az években 10 új ipari létesítményt és 6 új részleget építünk, további 8 egységben pedig jelentős bővítések és modernizálás várható. A tartományi mezőgazdaság hosszú távú fejlesztési terve mozgósító és teljes egészükben megvalósítható feladatokat ír elő, melyek biztosítják az ágazat fejlődését, lépést tartva a nemzetgazdaság általános fejlődésével. Az állami gazdaságokban a befektetések elsősorban a gépesítés, vegyi feldolgozás, öntözőberendezések, állattenyésztéshez szükséges ipari épületek, szőlőskertek és gyümölcsösök fele irányulnak.

Az ötéves terv idején, tartományi szinten 9400 lakást adnak át használatra. Az elemi oktatási hálózat 168 osztályteremmel fog bővülni. Az RKP IX. kongresszusa által megállapított nemes feladatok végzése során tartományunk pártszervezetei és -szervei fokozott politikai-szervezési munkát fejtenek ki, melynek célja a párt sorainak megerősítése, a kommunisták ideológiai felkészültségi szintjének emelése, a tevékenységi formák és módszerek állandó javítása. A párt 3065 alapszervezete kitartó politikai és szervezeti munkát végez a dolgozók mozgósítása érdekében, hogy teljesítsék a pártpolitikát. A párt befolyásának, tekintélyének és a tömegek körében szerzett bizalmának egyik jele sorainak folyamatos bővülése. A MMAT kommunistáinak száma megnövekedett, elérve a 64 300 feletti létszámot.

Kedves vendégek, be akartuk mutatni önöknek a Maros, Olt és a két Küküllő vidékének lelkesítő látványát, mely vidékek új életre keltek a pártunk által rájuk fordított különleges figyelemnek köszönhetően. Be akartuk mutatni az itteni emberek szorgalmának néhány vonását. Nagyon örvendünk, kedves elvtársak, hogy látogatásuk során sok meleg, értékelő szavuk volt munkánk eredményeit és fáradozásunkat illetően. Útmutatásaik értékes vezérfonalat jelentenek munkánkban, a párt- és állami aktivisták, vállalati és intézményi vezetők, munkások, technikusok és mérnökök, parasztek számára. Kifejezik azt a hozzáértést, tisztánlátást és felelősséget, mellyel pártunk a szocializmus építésének útján vezérli a népet. (vastaps) Biztosítjuk önöket, Ceaușescu elvtárs és szeretett vendégeink, hogy a MMAT dolgozói, élükön a tartományi pártszervezettel, nem fognak erejükkel fukarkodni, amikor szocialista, szabad és független, erős és szuverén hazánk felvirágoztatásához kell hozzájárulniuk. Ugyanakkor a párt IX. kongresszusának történelmi jelentőségű határozataiból fakadó feladatok megvalósítását is teljes erejükkel támogatják. Engedjék meg, hogy felköszöntsem az RKP-t, annak Központi Bizottságát, és emeljem poharam szeretett

főtitkárunk, Nicolae Ceaușescu elvtárs és felesége egészségére, valamint a többi vendégünk, a párt- és állami vezetők egészségére! (élénk taps)

Mișu Kraft elvtárs:¹⁴¹ Kedves Ceaușescu elvtárs, szeretett párt- és állami vezetők, tisztelt elvtársak, kihasználom az alkalmat, hogy még egyszer hálámat fejezzem ki a párt iránt mindazok nevében, akik az ország eme nagy villanytelepén dolgoznak, munkások, technikusok és mérnökök. Szívből köszönjük a meleg szavakat, melyekkel munkánkat értékelték, valamint az értékes útbaigazításokat, melyeket a vállalatnál tett látogatásukkor adtak. Biztosítjuk önöket, hogy erőfeszítést nem kímélve dolgozunk a jelenlegi ötéves terv ránk eső feladatainak példás elvégzésén. Még nagyobb hatékonysággal használjuk a felszereléseket, berendezéseket. Lehetőségeinket úgy irányítjuk, hogy végrehajtsuk és túllépjük a tervbeli feladatokat. Az örömet és lelkesedést, mellyel munkaközösségünk fogadta önöket, tekintsék az állam és párt iránti hódolatunknak, a pártunk IX. kongresszusán meghatározott nagyszerű célok életbe léptetéséért vívott harc iránti ünnepélyes elkötelezettségünknek. Emelem poharam szeretett vezetőink egészségére, élükön Nicolae Ceaușescu elvtárrsal, kívánva neki sok egészséget, szorgalmas és tehetséges népünk javára és boldogsága érdekében, szeretett hazánk, Románia Szocialista Köztársaság virágzása és fellendülése érdekében. (élénk taps)

Sütő András elvtárs: Kedves elvtársak, nehéz néhány szóban kifejeznem azt az őszinte lelkesedést és határtalan szeretetet, amellyel tartományunk összes dolgozója fogadja önöket. Valószínűleg nem a próza – az én műfajom – , hanem a vers tudná találékosabban, mélyebben visszaadni azoknak a felejthetetlen képeknek az igazi értelmét, melyeknek tanúi voltunk falvainkban és városainkban. Az önök – párt- és állami vezetők – látogatása alkalmával újból beigazolódott napjaink egyik tagadhatatlan igazsága, hogy tartományunk és az egész ország román, magyar, német és más nemzetiségű dolgozói, legnemesebb céljaikat az RKP politikájában látják megvalósulni. Szívükben hordozzák kedves hazánk, Románia Szocialista Köztársaság iránti mély szeretetüket és ragaszkodásukat. (élénk taps)

Tartományunk vidékein tett utazása során [a párt első titkára] közelebbről is megfigyelhette a szocializmus nagy megvalósításait életünk minden területén. Hallhatta, amint hatalmas hárfa módjára énekelnek a Maros parti új hőerőművek és üzemek. Tudjuk, hogy ez mind pártunk politikájának ragyogó eredménye. De én néhány szóban pártunk és népünk egy másik alkotásáról szeretnék szólni. Olyan alkotás, amelyik meghaladja a legerősebb motorok energiáját, és amely megtölti házainkat, akár a Hargita csúcsainak friss illata. Ez az energia a román népnek az együttélő nemzetiségekkel való rendületlen testvérisége, mely érzelemnek mély gyökerei vannak hazánk történelmében. Ennek egyik bizonyítékát a Teleki Könyvtárban is láthatták, ahol említették például a nagy tudós, Bolyai János sorait: „Senki nem szereti, senki nem értékeli nálam jobban a román nemzetet – emberként is ugyanúgy szeretem, mint a magyart, és örömmel fedezem fel benne az egykori rómaiak egyik legegyszerűsebb és legtisztább leszármazottait.” Tisztelettel őrizzük a múlt eme

---

141 A Ludasi Hőerőmű vezérigazgatója.

üzenetét, mely városunknak maradt örökségül. Sok más hagyományt is megemlíthetnénk. E város kövei tanúi voltak Avram Iancu, Papiu-Ilarian és mások társadalmi és nemzeti szabadságért való győtrődéseiknek és törekvéseiknek.¹⁴² 1849. július 30-án tanúi voltak, amint Petőfi Sándor Segesvár irányába indul, ahol aztán ádáz harcban esett el. Fiatal képzőművészeink éppen a mellszobrán dolgoznak. Hasonlóképpen megalkották a nagy Eminescu mellszobrát is, aki száz évvel ezelőtt szintén áthaladt a városon a balázsfalvi Szabadság Mező felé tartva.¹⁴³ Emlékük márványt kíván. Napjainkhoz közelebb esnek azok a tanújelek, amelyeket az RKP szolgáltart tartományunkban vívott harcaival. A fasizmus nehéz éveiben a vidék mártír költője, Salamon Ernő, a kommunista párt eszméi által lelkesítve, halhatatlan verseket írt a Maros völgyi román és székely erdészek közös sorsáról.¹⁴⁴

Bennünket, a tartomány íróit és művészeit, ez az irodalmi örökség kötelez! Az *Igaz Szó* folyóirat, a *Viața Românească*¹⁴⁵ testvére, az illusztrált *Új Élet*, mely a *Flacăra* testvére, mindegyik a maga módján azon fáradozik, hogy napról napra mélyítse a román nép testvériségét az együtt élő nemzetiségekkel, ami pártunk harcának gyümölcse. Ezt a munkát kedvező körülmények között végezzük. Szocialista államunk az alkotmány révén szentesítette az állampolgárok teljes egyenlőségét. A testvériség, mely régebb a kizsákmányolók uszításának, a lelkek megmérgezésére irányuló nyílt támadásoknak volt kitéve, ma törvény által védett, gyümölcse pedig a haza hatalmas kertjében érik be. Amikor testvériségről beszélünk, nem csak a különböző nemzetiségek közti kapcsolatokra gondolunk. Ez a fogalom napjainkban, a szocialista Románia ege alatt, minőségi változáson ment keresztül. A közös célok megvalósításának aktív tényezőjévé változott, az RKP által vezetett építő munkában pedig társadalmi erővé vált. Nem csak emberséget és kölcsönös tiszteletet jelent, hanem tudatos egybeolvadást a párt politikájával, céljaival. Városunk értelmisége nevében, az önök tiszteletére és egészségére emelve poharam, biztosítom önöket, kedves elvtársak, és személyesen Nicolae Ceaușescu elvtársat, hogy jövőbeli munkánkat teljes egészében napjaink eme nagy igazságához való testi-lelki kötődésben fogjuk végezni. (élénk taps)

Nicolae Vereș elvtárs: Engedjék meg, hogy átadjam a szót Nicolae Ceaușescu elvtársnak, a Román Kommunista Párt főtitkárának (hosszú, szünni nem akaró taps; RKP-t skandálnak)

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Kedves elvtársak, ez alatt a két nap alatt, amíg a MMAT-ban tett látogatásunk tartott, találkoztunk a tartomány állami és pártaktívájával, a marosvásárhelyi, Dicsőszentmárton, Gyergyószentmiklós, Csík, Udvarhely és Régen rajoni munkásokkal, paraszttal, értelmiségekkel. Találkoztunk a dicsőszentmártoni és marosvásárhelyi vegyipari kombinátok, valamint a ludasi hőerőmű munkásaival és technikusaival, a balánbányai bányászokkal, az *Agusztus 23* bútorgyár és a régeni faipari kombinát munkásaival, az oláhkocsárdi és

142 Avram Iancu és Papiu Ilarian a román felvilágosodás és nemzeti mozgalom képviselői Marosvásárhelyen folytattak jogi tanulmányokat és szakmai gyakorlatot.

143 Mihai Eminescu román költő 1866-ban utazott át és szállt meg Marosvásárhelyen.

144 Salamon Ernő románra fordított verseiből először 1965-ben jelent meg egy kötet *Cântec pentru urmași* címmel.

145 A Román Írószövetség lapja.

csikszentmártoni szövetkezeti parasztokkal, a Marosfőn táborozó diákokkal. Az út során, a meglátogatott falvakban és városokban, tulajdonképpen a tartomány majdnem minden lakójával találkoztunk. Nehéz kifejezmem a benyomást, amit e megható találkozások tettek rám. Kezdve a tartományba való belépésünktől Botorkánál, ahol találkoztunk a lakossággal, volt brigádosokkal, majd minden rajonban és városban, ahol áthaladtunk, nagyon melegen, erős szimpátia-megnyilvánulásokkal fogadtak, amiben mi a dolgozóknak az RKP helyes, marxi-lenini politikájába, és a párt KB-be vetett rendíthetetlen bizalmának jelét látjuk. (élénk taps)

Ez a bizalom a párt politikájának gyümölcse, az ipar, a mezőgazdaság, a tudomány és kultúra folyamatos fejlesztése, hazánk minden tartományának új életszínvonalra való emelése, a szocializmus határozott építése Romániában. (vastaps) Ugyanakkor ezek a megnyilvánulások rávilágítanak a népnek a párt külpolitikájához és szocialista köztársaságunk kormányához való ragaszkodására és ezek egyöntetű támogatására. (élénk taps) A MMAT termelői erői is jelentős fejlődést értek el. Új ipari központokat építettek, a meglévőket pedig jelentős mértékben fejlesztették. Marosvásárhely, Dicsőszentmárton, Régen és más városok, Ludas, Galócás községek, és más, régebb kevésbé ismert helységek, mára hatalmasat fejlődtek, a tartomány és az egész ország jelentős ipari központjaivá lépve elő. (taps) Tartományuk mezőgazdasága is hatalmasat fejlődött, amint amúgy az egész országé. Ma a MMAT-ban, a mezőgazdasági termelőszövetkezetek és az állami gazdaságok szántóföldjein, több mint 2800 traktor, közel 1900 vetőgép, 670 kombajn és sok más mezőgazdasági gép dolgozik. A mezőgazdasági munkák folyamatos gépesítése feltételeket teremtett arra, hogy az önök tartománya is egyre nagyobb mértékben járuljon hozzá a mezőgazdasági termelés növeléséhez, ami minden évben, még szárazság idején is, biztosította a lakosság mezőgazdasági termékekkel való folyamatos ellátását, valamint némi exportra szánt állományt is. Habár még csak négy év telt el a kollektivizálás befejezése óta, az elért eredmények már bizonyítják a párt helyes politikáját a mezőgazdaság szocialista megszervezésében, és bizonyítja a szocialista mezőgazdaság felsőbbrendűségét. Megmutatják, hogy csak ezen az úton lehet elérni, hogy egy fejletlen mezőgazdaság rövid időn belül modern ágazattá váljon, hogy megbirkózzon a dolgozók folyamatosan növekvő szükségleteivel. (taps)

A termelőerők fejlődésével egyidőben hatalmas lendületet vett a tudomány, az oktatás, a kultúra. Marosvásárhely az ország egyetemi központjainak egyike lett. Három felsőoktatási intézmény működik itt, nyolc karral, ahol jelenleg több mint 2500 diák tanul. Ezek az oktatási intézmények bőségesen hozzájárulnak a gazdaság és kultúra területeire szükséges káderek képzéséhez, hazánkban a szocializmus és kommunizmus magas csúcsaira való emeléséhez. (taps) A gazdaság és kultúra fejlődése következtében megnőtt hazánk dolgozóinak életszínvonala. A hatéves terv éveiben az önök tartományában állami alapokból 7600 lakást építettek, a lakosság pedig saját forrásaiból több mint 22 000 új házat emelt. Az új vállalatok, kombinátok, az állami gazdaságok és mezőgazdasági termelőszövetkezetek, az iskolák és művelődési otthonok, a tömbház lakások és új házak, megváltoztatták és megújították a Maros-Magyar Autonóm tartomány városainak és falvainak arculatát, amint történt az egész

országgal.(taps) Tartományuk vívmányai egy részét képezik a szocializmust építő román nép nagy megvalósításainak, ugyanakkor pártunk marxi-lenini politikájának, az ország szocialista iparának, a mezőgazdaság szövetkezesítésének és a haladó tudományok alapján való megszervezésének, a tudomány és kultúra fejlődésének eredményeit jelentik. Minden, ami a szocializmus éveiben megvalósult, az egész ország alkotó, fáradhatatlan tevékenységének eredménye: a munkásosztályé, a parasztságé, az értelmiségé, nemzetiségi különbség nélkül, az egész népe, amely becsülettel valósította és valósítja meg pártunk politikáját.(taps)

Az elmúlt években elért minden nagy vívmány ellenére nem tudjuk elhallgatni, hogy tevékenységünkben nehézségek, hiányosságok is mutatkoztak, hogy még nagyon sok teendőnk van annak érdekében, hogy hazánk az anyagi termelés szempontjából a fejlődő országok szintjét elérje. Hogy erőfeszítéseket kell még tennünk a termelőerők fejlődésének biztosítása érdekében, és ezen az alapon növeljük az egész nép anyagi és szellemi életszínvonalát. Munkánkban természetesen voltak fogyatékoságok, de amit meg kell jegyeznünk – és érdemes aláhúznunk – az a tény, hogy pártunk időben felfedezte ezeket a hiányosságokat, meghozta a kellő intézkedéseket az eltávolításukhoz, biztosítván ezzel szocialista társadalmunk előrehaladását. Ami a szocializmus építésének éveiben végzett teljes tevékenységünket jellemzi az, hogy a nehézségeket és hiányosságokat legyőzve, biztosítottuk az egész ország felfele ívelő haladását, a szocializmus végső győzelmét hazánkban.(vastaps és éljenzés)

A párt IX. kongresszusa felvázolt egy terjedelmes programot az ország sokoldalú fejlődésére és, hogy a szocializmus építésének kiteljesedési folyamatát magasabb szintre emeljük. Ebben az ötéves tervben is különleges figyelmet fordítunk az ország iparosítására – az egész nemzetgazdaság kitartó haladásának és a nép életszínvonalának emelésének záloga, szocialista hazánk valódi függetlenségének és szuverenitásának garanciája. (élénk taps) Jelen ötéves terv időszakában a MMAT erős fejlődésnek lesz tanúja. 1966 és 1970 között 7,3 milliárd lej körüli beruházást végzünk az önkormányzatokban. Tovább fejlődik és modernizálódik számos vállalat, új ipari létesítményeket építenek, amelyek érezhetően megnövelik a tartomány gazdasági potenciálját. Ezekben az években a tartomány globális ipari termelése mintegy 1,6-szorosára fog növekedni. 1970-ben 1000 lakosra 227 alkalmazott fog jutni, szemben a 203-mal, ahányan 1965-ben voltak. Ez mind azt bizonyítja, hogy a tartománybeli ipar termelő erői nagy fejlődést érnek el. Amint az ismeretes, a MMAT-nak kitűnő feltételei vannak a mezőgazdaság, és elsősorban az állattenyésztés fejlődésére. Ezért az elkövetkező években különös figyelemmel kell követniük e körülmények értékesítését, az anyagi eszközök hozzáértő használatát, melyeket az állam bocsát a szocialista mezőgazdaság rendelkezésére, hogy az a IX. kongresszuson felvázolt feladatoknak megfelelően fejlődhessen. Az önkormányzatoknak egyre jobban hozzá kell járulnia mezőgazdaságunk haladásához, és erre meg is van a lehetősége.

Különös figyelmet szentelt a párt IX. kongresszusa a tudomány, az oktatás és a kultúra fejlődésének. Mindez onnan indul ki, hogy pártunk szerint az ipar, a mezőgazdaság, a teljes szocialista gazdasági és szellemi élet csak a leghaladóbb tudomány és kultúra alapján szervezhető meg. Éppen ezért erőfeszítéseket kell

tennünk, hogy biztosíthassuk a hazai tudomány és kultúra szintjének nemzetközire való emelését, hogy legyenek a szocialista társadalom – melyet most hozunk létre – igényeinek szintjén, hogy hozzájáruljanak a holnap kommunista társadalmának építéséhez. (vastaps) A tudomány és kultúra fejlődése érdekében az állam jelentős anyagi erőfeszítéseket tesz. Az ötéves terv éveiben az önkormányzatokban is új osztálytermek épülnek az általános, a szak- és a liceumi oktatás számára. És ha az építések igényesebbek és hatékonyabbak lesznek, és nem halogatják folyton a terv elkészítését, akkor az ötödik év végére Marosvásárhelyen felépül egy modern, 800 férőhelyes színház is. (élénk taps) Továbbá, a dolgozók egészségvédelme érdekében, megkezdődik egy új, 1000 ágyas kórház építése is, eleget téve így a vásárhelyi orvosok és az Orvostudományi Intézet egyik kérésének. (taps) Ebben az ötéves tervben is erőfeszítéseket kell tennünk a lakásépítés terén, mind az állami alapokból, mind a lakosság saját forrásaiból. Az önkormányzatokban állami alapokból több mint 9200 lakást építenek, ami kétségtelenül hozzájárul a lakóterület érezhető növekedéséhez. Természetesen, ebben a tekintetben többet kell foglalkoznunk a lakosság saját forrásainak felhasználásával is, hogy segítsük azokat, akik így szeretnének építkezni. Az ötéves terv végére tartományukban gyakorlatilag befejeződik a falvak villamosítása, ami hatalmas siker, figyelembe véve azt az állapotot, amiben az ország ebből a szempontból állt. A termelő erők országos fejlesztési politikája keretében, a jelenlegi ötéves terv alatt új ipari vállalatokat létesítenek a gyengébben fejlett rajonokban, mint Csík, Udvarhely, Régen. Ez hozzájárul az illető rajonok gazdasági és társadalmi-kulturális felemelkedéséhez, a lakosság munka- és életkörülményeinek javulásához. Amint látják, elvtársak, a párt IX. kongresszusán kidolgozott program keretében tartományukra nagy feladatok hárulnak. Figyelembe véve a kommunisták és az összes dolgozók eddigi munkáját a tartományban, meg vagyunk győződve, hogy sikerül önknek jó körülmények közt elvégezniük ezeket a feladatokat, hozzájárulva a pártkongresszuson kidolgozott program megvalósításához, mely a szocialista Románia magasabb civilizációs és haladási fokra való emelését célozza meg. (vastaps) Nyolc hónap telt el az új ötéves terv megvalósítási munkálatainak kezdetétől. Az ipari termelési terv megvalósításában elért eredmények – melyet országos szinten 102,3%-ban, tartományukban pedig 103,2%-ban teljesítettek – azt bizonyítják, hogy a terv előírásai teljes mértékben megvalósíthatók, és biztosítékot jelentenek arra vonatkozólag, hogy ha jól dolgozunk, és minden intézkedést meghozunk a célkitűzések határidőre való eléréséért, akkor teljes egészében teljesítjük az ötéves terv ipari fejlődésre vonatkozó előírásait. (élénk taps) Annak ellenére, hogy a termés betakarítása még nem ért véget, a búza begyűjtésének, valamint a kukorica, cukorrépa, napraforgó, burgonya, gyümölcsök fejlődésének ismeretében elmondhatjuk, hogy az idei termés jó lesz, és összességében túllépi a terv előírásait. Ez is egy jó kezdet az ötéves tervben, és azt bizonyítja, hogy ha hozzáértően dolgozunk, és jól használunk fel minden anyagi eszközt, amit az állam a mezőgazdaság rendelkezésére bocsát, akkor a mezőgazdasági termelés növelésére vonatkozó feladatokat maradéktalanul teljesítjük. (élénk taps) Pártunk továbbá egy sor intézkedést hozott a kongresszusnak az oktatás, tudomány és kultúra fejlődésére vonatkozó határozatainak megvalósítására. Ezen intézkedések alkalmazása is – ami éppen

folyamatban van – azt bizonyítja, hogy megvannak a feltételeink, hogy a gazdasági, kulturális és társadalmi tevékenységek minden ágazatában sikeresen hajtsuk végre a párt IX. kongresszusán megállapított rendeleteket és határozatokat.

A MMAT-ban évszázadok óta együtt élnek és dolgoznak románok, magyarok, németek és más nemzetiségűek. Együtt hozták létre a vidék anyagi és kulturális javait. Együtt harcoltak a közös kizsákmányolók és elnyomók ellen, egy szabad és boldog életért. Országunk történelme tele van e vidék dolgozó tömegeinek közös harcáról szóló példákkal. Ismert dolog, hogy a kizsákmányoló osztályok, gyártulajdonosok, földesurak – legyenek románok, magyarok vagy németek – mindig arra törekedtek, hogy a különböző nemzetiségű dolgozókat egymásnak ugrasszák, mert így jobban elnyomhatták őket és nagyobb nyereséget szerezhettek. Nagyon jól egyetértettek, amikor a román és más nemzetiségű dolgozók kizsákmányolásából származó nyereségüket kellett megvédeniük. A szocializmus örökre felszámolta mind a társadalmi, mind a nemzetiségi elnyomást. Biztosítja a dolgozók közti valódi jogegyenlőséget, nemzetiségtől függetlenül továbbá, hogy minden állampolgár teljes tudását és szakértelmét a nép szolgálatába állíthassa, és hozzájáruljon a termelőerők, a tudomány és kultúra fejlődéséhez, szocialista hazánk virágzásához. (vastaps) Ebből a tartományból származik Dózsa György, az 1514-es nagy parasztfelkelés vezére, mely a feudalizmus ellen irányult és, amelyben egyaránt részt vettek magyar és román parasztek. Engels szerint Dózsa „kikiáltotta a köztársaságot, a nemesség megszüntetését, a nép szuverenitását”. E vidék lakossága és a moldvaiak, valamint havasalföldiek között állandó kapcsolat állt fenn, közös harcokat vívtak az elnyomók ellen. Vaslui-ban, az 1475-ös ütközetben, jelentős székely sereg harcolt Ștefan cel Mare zászlaja alatt. Petru Rareș pedig, Moldva fejedelme, a marosvásárhelyiek segítségére sietett, oltalma alá véve a várost. Kiemelten fontos e vidék néptömegeinek és tanult embereinek hozzájárulása az 1848-as forradalomhoz. A forradalmi vezetők, soraikban Avram Iancuval és másokkal, azért harcoltak, hogy Erdély különböző nemzetiségei egyenlő polgári és politikai jogokat élvezzenek, hogy érdekeiket tiszteletben tartsák. A leghaladóbb szellemiségek a román és magyar erők forradalomban való egyesülését támogatták. Egy magyar parancsnokhoz címzett levelében Avram Iancu ezt írta: „A sors egy földre teremtett bennünket, hogy közös verejtékkel műveljük azt meg, hogy közösen élvezzük édes gyümölcsét.” A testvériségnek hasonló nemes eszméi nevében folytatták tevékenységüket Petru Maior, román történész és filozófus, az erdélyi iskola kimagasló egyénisége, és sok más erdélyi román tanult ember. Ugyanezért az eszméért harcolt a haladó gondolkodású tudós, Bolyai János is, aki határozottan fellépett a nemzeti elnyomás ellen, valamint további magyar forradalmárok.

A közös harc hagyományait folyatta és fejlesztette tovább a forradalmi munkásmozgalom. Az itteni munkástömegek soraiból emelkedtek ki a kommunista párt lelkes harcosai, mint Simó Géza, Bernát Andor, Suzana Pârvulescu, Józsa Béla, valamint értelmiségiek, mint Salamon Ernő kommunista költő és Berde Mária író.¹⁴⁶ A két világháború között a MMAT munkásközpontjaiban, a párt helyi szervezeteinek irányítá-

146 Simó Géza, Bernát Andor, Suzana Pârvulescu, Józsa Béla az illegalista mozgalom marosvásárhelyi képviselői, Salamon Ernő költő és Berde Mária író is huzamosabb ideig éltek és alkottak Marosvásárhelyen.

sával, a munkások és parasztok számos akciót hajtottak végre. Ismeretes az 1934-es gyimesvölgyi felkelés, a munkás parasztok egyik legnagyobb harca, melyet a kommunista párt szervezett és vezetett, és melynek során megszilárdultak a román és magyar parasztok közti testvéri kötelékek. Mindezekben a harcokban folyamatosan együtt voltak a román, magyar, német és más nemzetiségű dolgozók. Az ország minden megvalósítása a dolgozók közös munkájának és harcának eredménye, nemzetiségre való tekintet nélkül. A nemzetiségi kérdésben a párt által követett marxi-lenini politika megnyilvánul abban a törődésben is, amellyel az összes tartomány termelőerőinek fejlődését követi. Ez pedig biztosítja a gyakorlatban a dolgozók közti egyenlőséget, nemzetiségtől függetlenül. Mert a termelőerők fellendülése nélkül, gazdaság nélkül, nem beszélhetünk jogegyenlőségről. A teljes jogegyenlőség nem valósítható meg anélkül, hogy az első és legalapvetőbb jogot ne biztosítanánk: a munkához való jogot. Ezt pedig csak a termelőerők fejlődésével érhetjük el. Ebben a tekintetben büszkén elmondhatjuk, hogy pártunknak a tartományok többoldalú fejlesztésére vonatkozó politikája valóban marxi-lenini politika. (élénk taps)

Az önök tartományának erős a pártszervezete, közel 65 000 tagot számlál. Ez a szervezete jelentősen hozzájárul a tartomány gazdasági és társadalmi-kulturális fejlődésére vonatkozó pártpolitika megvalósításához, valamint a dolgozók kommunista neveléséhez. Ezúttal gratulálok a tartományi szervezetnek, a pártaktívának, az összes kommunistának, az eddigi tevékenységükért, és további sok sikert kívánok a párt IX. kongresszusa, a KB határozatainak megvalósításához! (vastaps) Azok a sikerek, melyeket országunk a szocializmus építésében, a gazdaság, kultúra, tudomány fejlődésében ért el, egyidejűleg hozzájárulnak a teljes nemzetközi szocialista rendszer megerősítéséhez. Minél erősebbek az egyes szocialista országok, minél jelentősebbek az anyagi termelés és a kultúra fejlődése terén elért eredményei, annál többet járul hozzá a szocializmus ügyéhez, befolyásának és autoritásának növeléséhez a világban. Ma, amikor az imperializmus egy sor agresszív tevékenységhez folyamodik, még fontosabb, hogy hozzájáruljunk a szocializmus, a nemzetközi kommunista mozgalom erőinek támogatásához, az antiimperialista erők, a békéért és társadalmi haladásért harcba szállók erősítéséhez. A Bukaresti Nyilatkozatok – melyeket múlt hónapban fogadtak el a Varsói Szerződés országainak Politikai Tanácsadó Bizottsága értekezletén részt vevő szocialista országok – kifejezik az aláíró államok azon óhaját, miszerint fáradhatatlanul küzdenek az európai biztonság megőrzéséért, valamint támogatják a vietnámi nép végső győzelmét az amerikai támadók felett.¹⁴⁷ Ezek a nyilatkozatok, melyeket különös érdeklődéssel fogadott mind az európai, mind az egész világ közvéleménye, nagy fontosságúak és jelentősen hozzájárulhatnak az európai biztonság megvalósításához, valamint ahhoz a harchoz, melyet az amerikai imperializmus vietnámi támadásának megállításáért vívunk. Az RKP és kormányunk folytatja a határozott harcot az európai biztonság megvalósításáért, a vietnámi népnek pedig megadnak minden támogatást a végső győzelem kivívásáig. Úgy gondoljuk, hogy megvannak a feltételek ahhoz, hogy az európai népek között új kapcsolatok jöjjenek létre, melyek a szuverenitás, függetlenség, egyenlőség és a belügyekbe való be nem avatkozás elvein alapulnak, ez pedig

147 1966-ban a Varsói Szerződés tagállamainak védelmi miniszterei Bukarestben tárgyaltak és adtak ki közös nyilatkozatot, amelyben többek között elítélték az USA vietnámi intervencióját.

jelentős hozzájárulás lesz nem csak az európai béke és biztonság ügyéhez, hanem az egész világ békéjéhez. (vastaps) Napjainkban nagy jelentőséggel bír a szocialista országok egységének, valamint a nemzetközi kommunista és munkásmozgalomnak a megerősítése. Ezért pártunk és kormányunk továbbra is minden erőfeszítést megtesz annak érdekében, hogy a szocialista országok, valamint a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom egységének és összetartó erejének megerősödését biztosítsa – ez lévén a világbéke megvalósításának egyik feltétele. (élénk taps)

Végezetül szeretnék még egyszer az összes jelenlevőnek – kommunistáknak és tartományuk, a MMAT dolgozóinak, románoknak, magyaroknak, németeknek és más nemzetiségűeknek egyaránt – új és újabb sikereket kívánni testvéri munkájuk során, melyet a szocializmus építésének, a nép jólétének, Romániának a civilizáció és haladás új csúcsaira való emelésének szentelnek. (taps, éljenzés) Javasolom, hogy emeljék poharainkat párt- és állami aktívánk, a tartományi pártbizottság és a tartományi néptanács egészségére, szocialista országunk virágzására, az RKP-ra. (hosszas taps)

Nicolae Vereş elvtárs: Kedves elvtársak, jelen gyűlésünk a párt- és állami vezetés tartományunkban tett látogatásának végét jelenti. Tisztelt Nicolae Ceaușescu elvtárs, kedves elvtársak a párt- és állami vezetésből. Nehéz megfelelő szavakat találnunk, melyek teljességükben kifejeznék mély tiszteletünket és ragaszkodásunkat. Nem a szavak, hanem a tettek kiváltsága, hogy gondolatainknak, határozott akaratunknak tanúi legyenek: azt akarjuk, hogy értékes utasításaik és tanácsaik minél hamarabb kézzelfogható valósággá váljanak, az ötéves terv szakaszainak és az RKP IX. kongresszusán felvázolt nagyszerű program megvalósításának alkotórészeivé. Most pedig, a jövőre való tekintettel hadd mondjam el, hogy mindig szívesen látjuk itt önöket és minden alkalommal a vidék munkásai, parasztjai, az értelmiségiek – románok, magyarok, németek -, szívük teljes melegevel fogadják önöket, beszámolva édes hazánkban, Románia Szocialista Köztársaságban, a szocializmus építésében tett új sikereikről. (élénk taps) Még egyszer, kedves elvtársak, köszönjük az emlékezetes látogatást és jó utat kívánunk! (taps, éljenzés; mindenki felállva, hosszasan ünnepel)

ANIC, CC PCR Cancelarie, dos. 104/1966. 70–86. f. Géppel írt román nyelvű irat magyar fordítása.

18.

A Maros Magyar Autonóm Tartomány Pártbizottságának tájékoztatója a dolgozók nyári szabadidejének megszervezéséről

Marosvásárhely, 1967. augusztus 5.

A pártvezetés útmutatásai alapján a tartományi pártbizottság nagy figyelmet fordít a dolgozók szabadidejének optimális kihasználására, azok életkora, foglalkozása és tudásszintjének függvényében. A szabadidő hasznos és erőt adó eltöltésének egyik módja az a kulturális-nevelő tömegtevékenység, aminek keretében a pártszervek és -szervezetek irányításával számos nagyarányú, több területet is átfogó rendezvényt szerveztek. A művelődés- és művészetügyi bizottságokat irányították, hogy kellemes és tanulságos szabadtéri tevékenységeket szervezzenek. A marosvásárhelyi Hargita parkban és a Május 1 strandon, a régeni Kerek erdőben, a maroshévízi Fenyő parkban, a ludasi stadionban és sok más helyszínen már hagyománnyá vált a nagyszabású művelődési-művészeti és sportvetélkedők megszervezése. Ebben az időszakban ezeken a pihenőhelyeken számos dolgozó csodálhatta meg a román és magyar táncok és dalok szépségét, báját, a tartomány népviseleteinek szépségét. Balánbányán, Szentegyházán, Radnóton és más munkásközpontokban rendszeresen szerveznek kulturális-nevelő rendezvényeket, valamint különböző tudományos, irodalmi, művészeti, zenei és sporttémájú versenyeket, az élmunkásoknak és a szocialista verseny kitüntetettjeinek ajánlva. Az erdészeti munkásoknak és a hargitai bányászoknak szervezett falusi ünnepek a programok változatosságának és gazdagságának köszönhetően kivívták a résztvevők egyöntetű elismerését [...]¹⁴⁸

A dolgozók szabadidejének megszervezésére irányuló foglalatosságok között jelentős helyet foglal el a kirándulás. Csak a szakszervezetek, az ONT-vel¹⁴⁹ együttműködve, 251 turisztikai akciót, kirándulást, látogatást szerveztek ebben az évben, amelyeken több mint 15 000 dolgozó vett részt. A legtöbb kirándulást a romániai forradalmi és demokratikus mozgalom Történelmi Múzeumához, a békási és az argeși vízi erőművekhez, a Prahova és Olt völgyébe stb. szervezték. Érdekesekek voltak a hétvégi kirándulások a következő útvonalon: Marosvásárhely – Szováta; Marosvásárhely – Kolozsvár; Marosvásárhely – Gyilkos tó; Marosvásárhely – Tusnád. Az ifjúsági szervezetek Tusnádra, a Gyilkos tóhoz, Bukarestbe szerveztek kirándulásokat, melyeken mintegy 10 000 fiatal vett részt. Az élenjáró és 1966-ben kitüntetett vállalatok (IPROFIL Augusztus 23, Radnóti TC, Balánbányai IM stb.) munkásközösségei olyan útvonalakat választottak, melyek biztosították az élmunkásaik és a szocialista verseny kitüntetettjei számára a nagy építőtelepek, az új ipari létesítmények, az ország szépségeinek megismerését. Ezeken a rendezvényeken kívül a klubokban, kultúrotthonokban és művelődési termekben a tevékenységi programok alapján számos vonzó, tartalmilag gazdag kulturális-nevelői akciót szerveztek: szimpóziumok, hangos naplók,

148 A helyszínek felsorolását nem közöljük.

149 Organizația Națională a Turismului – Országos Turisztikai Szervezet.

képzletbeli utazások a térképen, irodalmi estek, filmbemutatók és egyéb. A tartományi pártbizottság utasításai alapján a gyógyfürdő-helyeken ebben az időben nagyobb teret biztosítottak a szórakoztató, a kulturális és sportrendezvényeknek: kirándulásokat szerveztek az üdülőhely körül, sakk- és asztali tenisz versenyeket, táncos esteket stb. Továbbá zeneaudiókat, irodalmi esteket tartottak. A művészeti szakintézmények is program szerint előadásokat tartottak.

Rá kell azonban mutatnunk, hogy tartományunk területén a dolgozók szabadidejének megszervezésében még nagy tartalékok vannak és sok a hiányosság is. A rajoni és városi pártbizottságok nem irányították kellő mértékben a szakszervezeteket és a művelődés- és művészeti bizottságokat, hogy minden településen biztosítsák az érdekes, vonzó kulturális-nevelői akciókat, állandó jelleggel, azokon a helyeken, ahol a dolgozók szabadidejüket szokták tölteni. Ezzel magyarázható, hogy a tartomány minden városában, annak ellenére, hogy jobb eredményeket értek el, mint az előző években, még mindig kevés rendezvényt szerveznek a szabadban.

ADJM, fond PCR MS, dos. 494/1967. 70, 72–74. f. Géppel írt román nyelvű jelentés fordítása.

19.

A Felekezeti Főosztály tájékoztatása az RKP vezetőségének a Maros Magyar Autonóm Tartományban tapasztalt egyházi tevékenységekről

Marosvásárhely, 1967. március 8.

A tartományi néptanács közölte a rajoni néptanácsokkal a Felekezeti Főosztály álláspontját a párttagoknak az egyházközségi tanácsokba való beválasztásáról (hogy ne válasszák meg őket). A lelkészek útmutatást kaptak, hogy az egyháztanácsi jelöltek listáját bemutassák a községi néptanácsok elnökeinek, hogy azok kitöröljék a párttagok neveit. Mivel a lelkészek nem hajtották végre a rendeleteket, illetve egyes községi néptanácsok nem foglalkoztak a dologgal, több egyházközségben is előfordult, hogy párttagokat választottak be az egyháztanácsba. Például: Ludas rajonban 7 ortodox pap nem mutatta be a listákat a néptanácsi elnöknél. Az egyházközségi tanácsokba megválasztott párttagok helyzete a következő: a kutyfalvi ortodox egyházközségben 2, Radnóton 2; a kutyfalvi református egyházközségekben 4, Radnóton 5, Ludason 5 – ami a teljes Ludas rajont illeti. Dicsőszentmárton rajonban: Vámosgálfalván 3, Ádámoson 4; Udvarhely rajonban a csekefalvi református egyházközségben 2, Székelyudvarhelyen pedig 1; az ádámosi unitárius egyházközségben (Dicsőszentmárton rajon) 5 párttag.

Érdekes helyzet, hogy egyes helységekben, amikor az egyházközségben felekezeti kérdések merülnek fel, mint a parókia új lelkészekkel való bővítése, ezekben a tevékenységekben a párttagok is részt vesznek, vagy éppen a szervezés élén állnak. Monorfalván például (Régen rajonban) a Szebeni Érsekség által kinevezett papot a hívek elutasították. Egy csoportjuk szervezkedni kezdett új pap kinevezése érdekében. Házról házra járva 463 aláírást gyűjtöttek össze. Ezen a listán 37 párttag neve is szerepel, köztük a pártbizottsági titkár helyettesének, valamint a vasút alapszervezeti titkárának a neve. A vámosgálfalvi (Dicsőszentmárton rajon) református egyházközségben a volt lelkész, Benkő Zoltán, fegyelmi okokból távozott. (A konfirmálók felkészítésekor megcsókolt egy lányt a templomban). Távozása után az egyháztanács intézkedni kezdett egy új lelkész ügyében, de anélkül, hogy a hivatalos formákat betartották volna. Az akció élén Keszeg János, Jankó fia állt, párttagként, és aki ez ügyben elment a kolozsvári református püspökségre is. Keszeg álláspontját Horváth János is támogatja, aki az illető település párttagja.

A felekezetek anyagi hátterének rövid elemzéséből a következők derülnek ki: A Maroshévíz rajoni ortodox esperességnek az elmúlt évben (1966) összesen 1 509 000 lejes bevétele volt (ebben az összegben az egyházközségi bevételek is benne vannak).¹⁵⁰ Ugyanebben a rajonban a kultúrotthonok bevétele összesen 234 000 lej volt. A marosvásárhelyi református esperesség bevétele összesen 3 545 210 lej volt, az ortodoxé pedig 1 596 093 lej. Az illető esperességekbe beleértjük a marosvásárhelyi egyházközségeket is. Marosvásárhely rajon és a város kultúrotthonjainak összbevétele a

---

150 A hatvanas évek második felében egy kg kenyér ára két lej körül mozgott.

tavaly 1 223 300 lej volt. Hozzáteszem, hogy az ortodox és református mellett Marosvásárhely rajonban még más felekezetek is vannak, ahonnan azonban nem sikerült adatokat szereznünk: az unitárius esperesség, valamint a neoprotestáns közösségek.¹⁵¹ Ludason az ortodox esperességnek összesen 2 174 176 lejes bevétele volt, a reformátusnak pedig 1 074 000 lejes. Ugyanebben a rajonban a kultúrotthonok összesen 726 300 lej bevételt könyvelhettek el. Luda rajonban pedig szintén léteznek más felekezetek is még, mint pl. a római katolikus és a neoprotestáns, akiket nem foglaltunk bele jelen tájékoztatóba. A Régen rajoni ortodox esperesség az elmúlt év során 1 775 488 lejt vételezett be, a református pedig 1 520 900 lejt. Ugyanebben a rajonban a kultúrotthonoknak összesen 778 300 lej bevételük volt. A római katolikus felekezet és a neoprotestáns közösségek költségvetési megvalósításairól nincs adatunk. Az Udvarhely rajoni ortodox esperesség tavalyi bevétele összesen 1 854 500 lejt tesz ki, az unitárius esperességé pedig 557 997 lejt. A rajoni kultúrotthonok bevétele 1 170 000 lej volt. Megjegyzendő, hogy Udvarhely rajonban a többségi felekezet a római katolikus. Az ő bevételeikről viszont nincs adatunk. A fent említett adatok mind a felekezetek, mind pedig a kultúrotthonok esetében tartalmazzák az állami költségvetésből származó alapokat, az ezen kívülieket a kultúrotthonoknál, valamint a hívek adományaiból származó saját bevételeket a felekezeteknél. A fenti helyzet egyes egyházközségek szintjén elemezve így mutat: Az Idecspataki (Régen rajon) ortodox esperességen a költségvetési megvalósítások alakulása: 1962-ben 12 028 lej, 1963-ban 14 493 lej, 1964-ben 13 651 lej, 1965-ben 19 940 lej. Ehhez még hozzáadódik minden évben az állami költségvetésből 6840 lej, ami az államnak a pap jövedelméhez való hozzájárulását jelenti. A kultúrotthonban, ugyancsak Idecspatakon, a következő a teljesítmény: 1963-ban 8400 lej, 1964-ben 9100 lej, 1965-ben 8200 lej és 1966-ben 10 200 lej. Ezekben az összegekben benne van az állami költségvetésből, valamint a költségvetésen kívüli forrásokból származó pénz egyaránt. A szentsimoni (Csík rajon) római katolikus egyházközség eredményei: 1963-ban 17 353 lej, 1964-ben 20 943 lej, 1965-ben pedig 22 489 lej, amihez hozzáadódik minden évben az állami költségvetésből származó 6840 lej. A kultúrotthon az állami költségvetésből és azon kívüli forrásokból származó bevételei: 1963-ban 9000 lej, 1964-ben 16 800 lej, 1965-ben 23 300 lej, 1966-ban pedig 22 200 lej. A gyergyócsomafalvi római katolikus egyházközség bevétele: 1964-ben 14 905 lej, 1965-ben 19 638 lej, az állami költségvetésből pedig még 13 680 lej évente. A kultúrotthonban a bevétel (állami és más forrásból) összesen 28 300 lej 1964-ben és 23 900 lej 1965-ben. A monosfalvi (Maroshévíz rajon) egyházközség költségvetési teljesítménye: 1964-ben 22 866 lej, 1965-ben pedig 28 798 lej, és még 6840 lej évente az állami költségvetésből. A kultúrotthonban 1500 lej gyűlt 1964-ben és 1600 lej 1965-ben. Mezőceken (Ludas rajon) az ortodox egyházközségben a helyzet: 1963-ban 32 649 lej, 1964-ben 43 699 lej, 1965-ben 44 107 lej. Az állami költségvetésből pedig még évi 6840 lej. Ugyanitt a kultúrotthon bevételei: 1963-ban 4900 lej, 1964-ben 5200 lej, 1965-ben 6500 lej és 1966-ban 6700 lej. A hitoktatást illetően összeállítottunk egy táblázatot, mely konkrét adatokat tartalmaz a tartomány egyes római katolikus egyházközségeiből:

---

151 A tartomány területén több neoprotestáns felekezet, csoportosulás is létezett, pl. Jehova tanúi, adventisták, szombatosok, pünkösdisták.

Helység	Év				
	1963	1964	1965	1966	1967
Csík rajon					
Csikcsicsó		152	335		177
Csík-szentmiklós		240	100		
Karcfalva		200	200	180	
Gyergyó rajon					
Gyergyócsomafalva	300	180	450	450	150
Gyergyóditró		400	400	270	300
Gyergyóalfalu		115	230	310	340
Gyergyóremete		500	750	989	335
Gyergyótölgyes			105		70
Gyergyószentmiklós		170		135	110
Udvarhely rajon					
Oroszhegy		290		170	210
Szentegyháza		250	165	170	130
Lövete		400	570	500	500
Farkaslaka		160			220
Zetelaka	380	480		300	360
Székelyudvarhely				105	100
Marosvásárhely rajon					
Nyárádremete	150		300		280
Nyárádköszvényes				160	35
Mikháza				55	35
Bordos			50		70

A protestáns felekezetéknél a hitoktatás kérdése nem jelent különösebb problémát. Ezeknél a vallásoknál nagy jelentőséget tulajdonítanak a konfirmálók előkészítésének.

Tankó Árpád

ANDJM, fond. Departamentul cultelor, dos. 348/1966. 4-7. f. Géppel írt román nyelvű jelentés fordítása.

